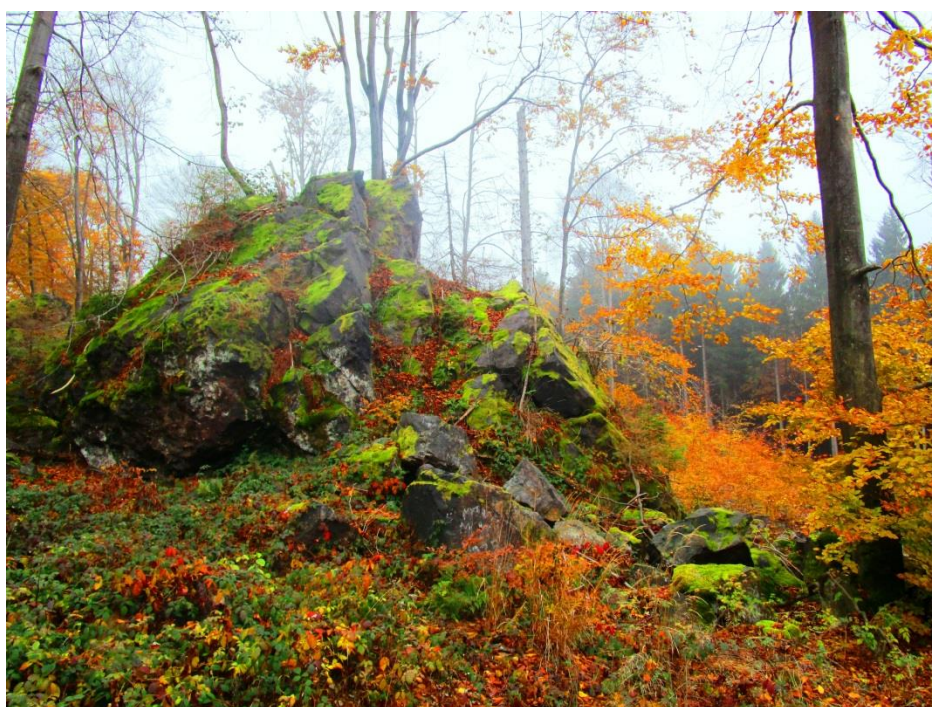

Potenciál udržitelného rozvoje obcí Plzeňského kraje v západní části Brd

Autorský kolektiv:

Jan Kopp, Alena Matušková, Jindřich Frajer, Jaroslav Dokoupil, Marie Novotná

Katedra geografie, Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni

Studie vznikla v rámci grantového úkolu Analýzy pro Plzeňský kraj na katedře geografie Západočeské univerzity v Plzni s finanční podporou Plzeňského kraje v roce 2015.

Obsah:

Kapitola	Autoři	Str.
1 Úvod	Matušková	4
2 Problematika demilitarizace společnosti obecně	Frajer	5
2.1 Demilitarizace společnosti a její dědictví		5
2.2 Militární brownfields a jejich revitalizace		6
2.3 Vojenské újezdy v geografickém prostoru		7
2.4 Rekonverze zrušených vojenských újezdů (s ohledem na Brdy)		9
2.5 Dopady a potenciál rekonverze		13
3 Poloha a vymezení zájmového území	Novotná	19
4 Potenciál oblasti		25
4.1 Přírodní potenciál	Kopp	25
4.2 Osídlení a demografický potenciál	Matušková	46
4.3 Ekonomický potenciál a občanská vybavenost	Novotná	54
4.4 Dopravní infrastruktura, dopravní dostupnost	Dokoupil	64
4.5 Technická infrastruktura	Matušková	71
4.6 Potenciál cestovního ruchu	Matušková	73
4.7 Vojenský potenciál	Matušková	103
5 Environmentální limity	Kopp	110
5.1 Přehled přírodních limitů		110
5.2 Retenční schopnost krajiny		111
5.3 Erozní ohroženost půd		113
5.4 Kvalita vody		113
5.5 Nefragmentovaná krajina		117
5.6 Ekologické vztahy v krajině		118
5.7 Krajinný ráz		119
6 Problematika území v rozvojových dokumentech	Dokoupil	122
6.1 Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+		122
6.2 Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje		124
6.3 Rozvojové dokumenty obcí s rozšířenou působností		127
6.4 Územní plány obcí studovaného území		128
6.5 Rozvojové dokumenty mikroregionů, sdružení obcí, místních akčních skupin		128
6.6 Chráněná krajinná oblast Brdy		129
6.7 Územní studie Brdy		129
6.8 Územní plán Vojenského újezdu Brdy		129
7 Udržitelný rozvoj území		130
7.1 Podpora retence vody v krajině	Kopp	130
7.2 Aspekty socioekonomického rozvoje	Matušková	133
	Novotná	
	Dokoupil	
7.3 Udržitelný cestovní ruch	Kopp	139
8 Návrhy na rozvoj	kolektiv	147
9 Závěr – scénáře budoucího vývoje	Kopp	154
Seznam literatury a pramenů		157

Seznam volných mapových příloh:

- Příloha č. 1: Geomorfologické členění
- Příloha č. 2: Hydrologické poměry
- Příloha č. 3: Vzdálenost k nejbližší vodní ploše
- Příloha č. 4: Chemismus povrchových vod
- Příloha č. 5: Rychlost proudění vzduchu
- Příloha č. 6: Ochrana přírody a krajiny

Autor mapových příloh: Frajer

Obr. 1: Brdy se otvírají turistům

Foto: Alena Matušková

Úvod

Člověk, žijící v konkrétní krajině, ji využívá různými způsoby. Většinou se využití krajiny měnilo pozvolna v závislosti na přírodních podmínkách, stupni rozvoje společnosti a jejích měnících se zájmech. Tak tomu bylo po staletí i v oblasti západních Brd, která je předmětem zájmu této studie.

Krajina Brd byla vzhledem k její vyšší nadmořské výšce osidlována později než úrodnější oblasti v okolí. I v Brdech se však rozvinulo lesnictví a zemědělská výroba, podle konkrétních nadmořských výšek zaměřené na pěstování spíše méně náročných druhů plodin a chov dobytka podhorského charakteru. Důležitým faktorem rozvoje Brd a Podbrdská bylo nalezení ložisek železných rud a schopnost společnosti z nich získávat kov. To vedlo od 15. století k většímu zalidnění oblasti a k rozvoji řemesel. Vznikaly zde hamry, hutě, v milířích se pátilo dřevěné uhlí, postupně se rozvíjela hutnická druhovýroba, např. cvočkářství. Nové impulsy rozvoje oblasti dala těžba černého uhlí v Mírošovské pánvi. Brdy byly zdrojem dřeva, vody, umožňovaly lov zvěře, od konce 19. století se v nich rozvíjela turistika. Celkem slibný hospodářský rozvoj oblasti však byl zastaven v první polovině 20. století.

V období první republiky a hroziícího nebezpečí ze strany Německa bylo v roce 1926 rozhodnuto o tom, že ve západních Brdech bude vybudována vojenská střelnice a tato část Brd bude využívána pro vojenské účely. Již v roce 1927 zde vznikla dělostřelecká střelnice a pak vojenský prostor. Tímto politickým rozhodnutím byl na dlouhá desetiletí zastaven hospodářský a společenský rozvoj oblasti. Jeho území bylo izolováno od okolních vesnic a měst. Zpřetrháním běžných společenských a hospodářských vazeb s okolím se území vojenského prostoru stalo marginalizovaným. Obce na jeho obvodu nebo v jeho blízkosti trpěly různými omezeními, zejména dopravními, čímž se jejich poloha dala charakterizovat jako periferní, i když na hranici západních a středních Čech, tedy téměř uprostřed republiky. V roce 1950 vznikl na základě zákona č. 169/1949 Sb. Vojenský újezd Brdy. Při rozšiřování vojenského prostoru několik obcí z tohoto důvodu zaniklo. Celé území vojenského újezdu bylo administrativně přiřčeno ke Středočeskému kraji. Téměř devadesát let využívala ke svým účelům zmiňované území armáda.

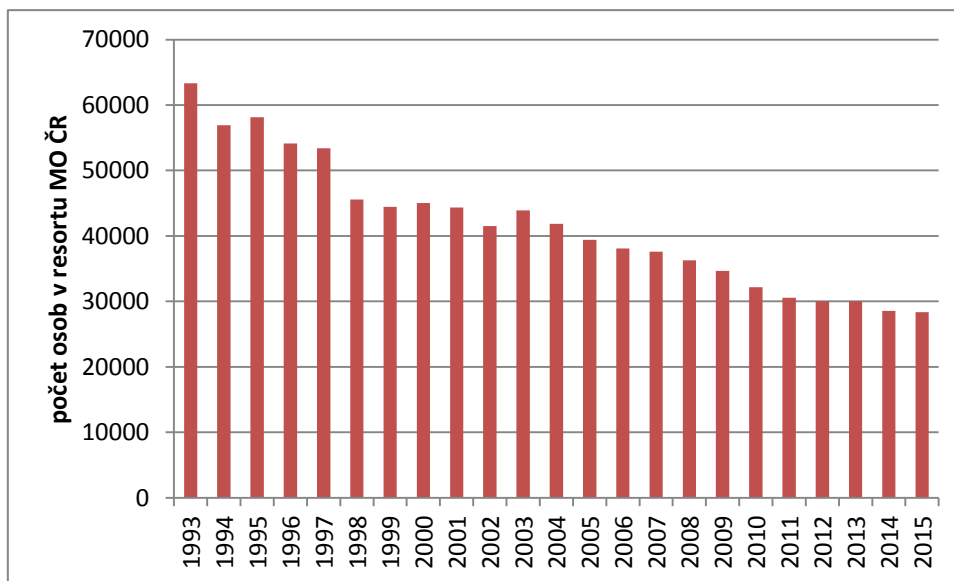
První informace o plánech na zrušení Vojenského újezdu Brdy poskytlo Ministerstvo obrany ČR v dubnu 2011. V roce 2012 návrh schválila vláda ČR a zároveň bylo rozhodnuto o vzniku Chráněné krajinné oblasti Brdy. Legislativní proces byl dovršen zákonem dne 1. ledna 2016, kdy nabývá účinnosti zákon č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů (zákon o hranicích vojenských újezdů), který ruší k 31. 12. 2015 Vojenský újezd Brdy a zároveň vyhlašuje k 1. 1. 2016 vznik CHKO Brdy. Část VÚ Brdy, která historicky patřila k území západních Čech (asi 38% jeho rozlohy), tak připadla Plzeňskému kraji. Zároveň od 1. 1. 2016 vstupuje v platnost Nařízení vlády ČR ze dne 12. října 2015, kterým se podle § 25 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny vyhlašuje k zajištění ochrany přírody a krajiny částí území Brdské vrchoviny Chráněná krajinná oblast Brdy. Po téměř devadesáti letech mohou opět Západní Brdy navštěvovat civilisté (obr. 1).

Cílem studie je poukázat na potenciál rozvoje v západní části zrušeného Vojenského újezdu Brdy a v přilehlých obcích (tedy na území Plzeňského kraje), na limity tohoto možného rozvoje a navrhnout možnosti šetrného a hlavně udržitelného rozvoje tohoto území. V úvodní části studie je sledován obdobný proces z různých hledisek obecně a na příkladech území, kde již podobná konverze proběhla. Potenciál a jeho limity jsou nastíněny v oblasti přírodní, demografické, hospodářské včetně občanské vybavenosti, dopravní, technické infrastruktury, cestovního ruchu a ve vojenské oblasti.

2 Problematika demilitarizace společnosti obecně

2.1 Demilitarizace společnosti a její dědictví

Od roku 1989 prochází Česká republika složitými transformačními procesy, které se projevíly a dotkly téměř všech oblastí společnosti. Jedním ze signifikantních jevů transformačních změn jsou kromě demokratizace společnosti, liberalizace ekonomiky, také deindustrializace a demilitarizace. Poslední jmenovaný proces stojí při porovnání s ostatními poněkud stranou veřejného i vědeckého zájmu (Hercik, Szczyrba 2012), přestože má značné socio-ekonomické dopady na lokální, regionální i celostátní úrovni. Proces demilitarizace je charakterizován snižováním počtu příslušníků armády a také míst jejich působení (Hercik, Šerý, Toušek 2011). V případě České republiky resp. Československa byl tento fakt umocněn odsunem armád Sovětského svazu, které v roce 1968 čítaly až 150 000 osob¹ (Hakauf 2011) a byly dislokovány na více než třiceti místech v Československu. Kromě areálů v posádkových obcích byly sovětským vojskům poskytnuty čtyři letiště a pět výcvikových prostorů (Ralsko, Libavá, Lešť, Mladá a Malacky). Dle dostupných dat opustilo Československo k 30. 6. 1991 celkem 73 500 sovětských vojáků a jejich 39 000 rodinných příslušníků (Tomek 2015). Odsunem vojsk se uvolnilo nejen 355 objektů (Minařík 2003), ale také rozsáhlé výcvikové, skladovací a dopravní plochy, které hledaly nové využití. Po roce 1993 se však kontinuálně snižovaly také počty příslušníků české armády (obr. 2), společně s prostory a objekty, které využívala.

Obr. 2: Skutečný počet osob v resortu Ministerstva obrany ČR dle platných zákonů
Zdroj dat: MO ČR

Proces demilitarizace, který byl ve světě nastartován v souvislosti s rozsáhlými geopolitickými změnami (rozpad SSSR, konec Studené války) s sebou přinesl nejen zánik téměř 8 000 vojenských areálů s odhadovanou výměrou 1 mil. hektarů (BMfUNR 1997), ale také změny ve fungování a roli samotné armády. Dle Moskose a kol. (2000) dochází v 90. letech minulého století k transformaci pozdně moderního typu armády do postmoderního. Ten je charakterizován vysokou profesionalizací (nastartovanou již v moderní éře), strukturním a

¹ Smlouvou z 16. 10. 1968 bylo zajištěno vytvoření operačního uskupení sovětských vojsk na našem území v síle 75 000 osob (Minařík 2003).

kulturním propojováním armádní a civilní sféry, snížením počtu armádních jednotek a služeb, změnami ve využití vojska (úkoly a mise, které nejsou tradičně válečné např. nasazení při živelných pohromách) a zároveň vysokým stupeň internacionalizace. V tomto duchu se transformovala také armáda České republiky. Velkým zásahem do jejího fungování byla její profesionalizace a zrušení základní vojenské služby v roce 2005.

Demilitarizace Evropy po roce 1990 je obecně vnímána jako pozitivní jev, avšak v regionálním či lokálním měřítku vygenerovala celou řadu problémů. Předně se jednalo o ztráty pracovních míst při rušení vojenských posádek, a to jak na straně vojáků z povolání, tak civilních zaměstnanců. V původních posádkových městech či obcích narůstala nezaměstnanost, která byla podporovaná také poklesem poptávky po službách a zboží (Korczak 2014). Vojáci tvořili v dotčených regionech významnou kupní sílu, často se podíleli na společenském životě. Woodwardová (2006) uvádí příklad ze zrušené námořní základny USA Subic Naval Base na Filipínách, která byla zrušená v roce 1991 a poskytovala téměř 16 000 přímých a 21 000 nepřímých pracovních míst pro obyvatele regionu a 85 % příjmů města Subic plynulo právě z této základny. V západním Německu ztratilo do roku 1995 práci přes 32 000 obyvatel v důsledku zavření 21 amerických základen. Stejná situace panovala také v Pobaltí v souvislosti s rušením bývalých sovětských základen. Vedle primárního společensko-ekonomického dopadu demilitarizace se vynořil nový problém, a to jak naložit s bývalými prostory a objekty, které armáda využívala, a nyní ležely ladem. Lze tak hovořit o rozšíření speciálního typu brownfields.

2.2 Militární brownfields a jejich revitalizace

Definice brownfields existuje celá řada. V širším pojetí se jedná o opuštěné, prázdné nebo nedostatečně využívané území, které může (ale nemusí) mít nějakou ekologickou zátěž, jehož využívání skončilo a trh není schopen toto území bez výraznější intervence využívat (Ferber et al. 2006). Mezi brownfields tak můžeme zařadit staré, nevyužívané nebo ekonomicky neefektivní průmyslové či logistické zóny, spolu se stejným typem komerčních a residenčních objektů, které jsou součástí intravilánů měst a obcí, ale i zemědělské a vojenské plochy a budovy v extravilánu, tedy „volné krajiny“ (Šilhánková et al. 2006). Brownfields mohou negativně ovlivňovat regionální ekonomiku a v případě ekologické zátěže mohou tvořit nebezpečí pro místní obyvatele. Šilhánková et al. (2006) shrnuje negativní dopady brownfields do těchto bodů:

- brownfields celkově zhoršují image postižených regionů
- v brownfields se obtížně uplatňují běžná pravidla vztahu mezi poptávkou a nabídkou
- brownfields ovlivňují kvalitu života obyvatel
- obyvatelé trvale žijící blízko brownfields vykazují často zvýšenou tendenci stěhovat se do jiných lokalit
- v regionech s větší koncentrací brownfields se neshodují investoři, což souvisí s komplikovaným prodejem, pronájmem či novým využitím pozemků a půdy
- brownfields z velké části omezují možnost turistického využití regionu, zejména limitováním počtu návštěvníků, kteří by jinak tvořili poptávku po zdejších službách a místních produktech
- brownfields v obecné rovině dokazují neefektivní využívání pozemků i infrastruktury
- brownfields ovlivňují konkurenceschopnost regionů

V souvislosti s řešením problematiky brownfields se uplatňuje termín „revitalizace“ (regenerace, rekonverze), tzn. jakási obnova či oživení postižených prostor. V tomto kontextu dochází k přeměně bývalých vojenských objektů či prostorů, které (ať už ve veřejných nebo soukromých rukách) začínají plnit nové funkce. Úspěšné konverze vojenských základů sleduje detailně Mezinárodní centrum pro konverzi v Bonnu (BICC). V rámci případových studií Hercika a kol. (2011) se tak setkáváme s příklady revitalizací bývalých prostor kasáren v Hodoníně a Uherském Hradišti, které byly v roce 2002 bezplatně převedeny na majetek města. Obě města počítala s revitalizací původních objektů a zároveň s novou výstavbou na nezastavěných plochách kasáren. Město Hodonín většinu objektů kasáren prodalo soukromým investorům, kteří s přispěním fondů EU vytvořili z bývalého areálu kasáren místo s rezidenční a komerční funkcí. Město Uherské Hradiště, za pomoci evropských i státních dotačních titulů, ponechalo většinu objektů ve své režii a revitalizovalo je do podoby vzdělávacího centra regionálního významu. Výsledky dotazníkového výzkumu ukázaly, že tyto úspěšné revitalizace našly pozitivní ohlas také mezi místním obyvatelstvem. Podobné úspěšné revitalizační snahy nalezneme po celé Evropě. V Pule byly revitalizované kasárny prohlášené za kulturní památku, v níž sídlí různé neziskové organizace zabývající se kulturou a sportem, což přineslo do dříve okrajové čtvrti nové obchody a služby, a také přitáhlo pozornost mladých lidí (Jakovic et al. 2013).

Nutno podotknout, že uvedené výzkumy se týkaly armádních brownfields, které v podstatě „čekaly“ až budou začleněny do struktury města (Perelli, Sistu 2015). K jejich označení se někdy využívá termínu „*drosscape*“², coby dynamického vyjádření proměny nevyužívaného, opuštěného či kontaminovaného městského prostoru. Dle studie Clarka (2009) bylo v USA identifikováno 600 tisíc těchto problémových urbánních prostorů, v nichž hrály demilitarizované areály důležitou roli. Každé místo je však unikátní a rekonverze je velmi individuální, závislá na lokálních podmínkách a potřebách. Paradoxně tak mnoho měst chápe v současnosti brownfields jako příležitost pro změnu - např. vybudování nových čtvrtí, vytvoření pracovních míst (Bagaeen 2006) a nikoliv jako jizvu na „své tváři“ (Kunc a kol. 2014). Revitalizace bývalých vojenských prostor ve městě Piła v Polsku tak přinesla nejen vznik nových komerčních a rekreačních areálů, ale umožnila dostavbu dopravní infrastruktury, která snížila intenzitu dopravy v historickém centru. Výrazně tak přispěla ke zvýšení kvality života obyvatel celého města (Korczak 2014). Revitalizace armádních prostorů v rámci intravilánu měst má však poněkud jiný charakter, než v případě rozsáhlých vojenských ploch, které se nacházejí v extravilánu (např. vojenské újezdy), kde jejich označení, coby brownfields, nabývá poněkud pestřejšího významu.

2.3 Vojenské újezdy v geografickém prostoru

Zrušené vojenské újezdy tvoří poněkud netradiční brownfields. Jedná se o plošně rozsáhlá území, která se nacházejí mimo velká města, a původní sídelní struktura v nich zanikla nebo byla výrazným způsobem omezena či ovlivněna. V kontextu geografie tvoří vojenské újezdy zajímavý příklad „teritoria“ tedy prostoru, na kterém je uplatňována určitá výjimečná moc. Vojenské prostory (újezdy) jsou tedy určitou zvláštností geografického prostoru České republiky. Na jejich území platí specifická pravidla, která jsou popsána zákonem. Předně se jedná o přesně vymezenou část území státu určenou k zajišťování jeho obrany a výcviku ozbrojených sil (zákon č. 222/1999 sb.) Správu prostoru újezdu vykonává újezdni úřad, který

² dross z anglického výrazu pro „haraburdí“

je přímo podřízen ministerstvu obrany a je tedy vyňat z tradičního fungování samosprávy. V jeho čele stojí přednosta, který je vojákem z povolání a na místo je dosazen, nikoliv volen. S výjimkou vneseného majetku je všechno na území vojenského újezdu ve výhradním vlastnictví státu. Úřad v čele s přednostou poté uděluje cizím osobám povolení ke vstupu do vojenského újezdu či povoluje pobyt na tomto území. Fyzickým osobám, které mají trvalý pobyt na území újezdu, je zákonem zajištěna základní občanská vybavenost. Vojenské újezdy tak svým způsobem deformují geografický prostor, neboť v nich platí specifický režim, který nereflexuje běžné socioekonomické vztahy a zároveň jsou vyjmuty z regionálního systému (Seidl et al. 2010). Tato deformace se může projevit pozitivním i negativním způsobem. Začneme-li od prostoru samotného, pak vojenské újezdy jsou v něm bariérou. Tato bariéra může ovlivnit dopravní vztahy (přes vojenské újezdy je zakázáno se bez povolení pohybovat), obyvatelé ze sousedních obcí jsou tedy často nuceni vojenské újezdy složitě objíždět, narůstá tak pro ně relativní dojezdová vzdálenost do zaměstnání, škol, obchodů atd. Tímto způsobem může docházet k deformaci přirozené spádovosti a denní dojížděky a tedy nárůstu perifernosti těchto lokalit. Dopravní dostupnost je rovněž často rozhodujícím lokalizačním faktorem průmyslových a obchodních aktivit, kterým tak může přítomnost vojenského prostoru bránit. Na druhou stranu, přítomnost vojenské posádky v újezdu může generovat poptávku po pracovních místech (civilní zaměstnanci) a také po službách (obchody, pohostinství, pošta), což stimuluje drobné podnikatelské aktivity v okolních obcích.

Deformace prostoru způsobená vojenským újezdem, může být v určitých ohledech nesporným pozitivem, neboť se tímto způsobem zachovává tradiční ráz území, které tak paradoxně není vystaveno silnějšímu antropogennímu tlaku. Je ovšem důležité podotknout, že vznik přírodního rázu mnohých vojenských území byl spojen s násilným odstraněním původní kulturní krajiny vysídlením obyvatel a likvidací sídel. Zvláště pozitivní dopad má výše zmíněný bariérový efekt na přírodní ekosystémy. Jak bylo dokázáno z mnoha studií (Wanner, Xylander 2007; Warren, Büttner 2008; Reif a kol. 2011), přítomnost armády na těchto územích nejenom umožnila zachovat jeho přírodní bohatství, ale také se nepřímo zasloužila o jeho další rozvoj. Armádní aktivity spojené s pohybem těžké techniky, cvičnými střelbami a detonacemi a následným vznikem kontrolovaných požárů, přinesly do krajiny disturbance, které umožnily formování zcela unikátních ekotopů (periodické tůně, udržované bezlesí apod.) a podpořily biodiverzitu v krajině (Warren a kol. 2007). Na druhou stranu přejezdy armádní techniky a hluk při cvičeních negativně působí na místní faunu a zatěžuje rovněž obyvatele přilehlých obcí.

Někteří odborníci upozorňují na přeceňování pozitivního působení armádní činnosti na životní prostředí, jenž často nabírá podobu politického diskursu, ve kterém je činnost armády líčena v souladu s tvorbou a ochranou životního prostředí (ačkoliv v řadě případů je tomu i naopak, viz rozsáhlá kontaminace armádních areálů) a dochází tak k vytváření konceptu *kráter jako biotop* (crater-as-habitat), což působí pozitivně směrem k veřejnosti. Analýzu těchto diskursů provedla ve své studii Woodwardová (2001), která jí výstižně nazvala jako *khaki ochránářství* (khaki conservation).

Vojenské újezdy zásadním způsobem ovlivňují život lidí, kteří mají na jejich území povolen trvalý pobyt (tab. 1). Obyvatelé újezdů jsou povinni respektovat pravidla pohybu a hospodaření v újezdu, dále jsou zbaveni pravomoci volit si svého zástupce do místní

samosprávy³ a vlastnit v újezdu nemovitosti. Na druhou stranu jim armáda zajišťuje základní občanskou vybavenost, mimo jiné poskytuje levné bydlení, zajišťuje dopravu do škol, a také se podílí na údržbě komunikací a svozu odpadů. Je nutné si opět uvědomit působení „teritoriálního efektu“ vojenského újezdu, neboť řada služeb, které armáda těmto obyvatelům poskytuje, v okolním geografickém prostoru (tedy obcích mimo újezd) chybí, případně je hrazená z větší části samotnými obyvateli. Tento efekt se může projevit nárůstem životních nákladů obyvatel při rušení újezdu.

Tab. 1: Počet obyvatel vojenských újezdů v roce 2010

Vojenský újezd	Kraj	Počet obyvatel
Boletice	Jihočeský	293
Brdy	Středočeský	34
Březina	Jihomoravský	1
Hradiště	Karlovarský	596
Libavá	Olomoucký	1123

Zdroj: Kubisa (2010)

2.4 Rekonverze zrušených vojenských újezdů (s ohledem na Brdy)

2.4.1 Rušení vojenských újezdů v ČR

K rušení vojenských újezdů došlo na území Československa (respektive ČR) v průběhu minulého století celkem v šesti případech, a to z rozličných důvodů (tab. 2). Současná politika zmenšení rozlohy stávajících vojenských újezdů (Libavá, Boletice, Hradiště, Březina) a

zrušení vojenského újezdu Brdy (31. 12. 2015), vychází z procesu transformace armády (viz kapitola 2. 1) a optimalizace rozpočtu Ministerstva obrany, které již tak rozsáhlé výcvikové prostory vzhledem k počtu vojáků nepotřebuje (Ministerstvo obrany ČR 2015). Optimalizací vojenských újezdů by se měl v budoucnu rovněž vyřešit problém omezení obyvatel žijících v újezdech, nepotřebného majetku armády, restitucí v okrajových částech újezdu, stejně jako omezení rozvoje pro okolní obce a umožnění přístupu ke státem chráněným památkám v újezdu (Ministerstvo obrany ČR 2014). V neposlední řadě se objevuje snaha napravit křivdy, které vznikem vojenských újezdů a zrušením obcí vznikly, především v 50. letech minulého století (Důvodová zpráva 2013). V důvodové zprávě pro rušení vojenského újezdu Brdy se jako argument objevuje také fakt, že z území o rozloze 26 009 ha se využívá pouze 3 217 ha (12 %) jako výcvikových ploch. V okolí VÚ Brdy bylo navíc v průběhu 90. let zrušeno větší množství vojenských útvarů, které mohly cvičiště využívat. Oproti ostatním újezdům neumožňují Brdy plnohodnotný výcvik mechanizovaných jednotek.

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, existence vojenských újezdů zásadním způsobem ovlivňují geografický prostor. Jakým způsobem se ovšem změní geografický prostor po zrušení vojenského újezdu, a jak lze se znovu nabytým územím bývalého teritoria nakládat, případně ho efektivně využívat? Jak se vypořádat s armádním dědictvím? (Jauhainen 1999).

³ Obyvatelé však smějí volit do krajských zastupitelstev, Poslanecké sněmovny ČR, Senátu ČR a orgánů Evropské unie, stejně jako se mohou zúčastnit volby prezidenta ČR či celostátních referend.

Tab. 2: Přehled zrušených vojenských újezdů (prostor) na území ČR

Vojenský újezd (prostor)	Rok zrušení	Důvody
Benešov	1945	konec protektorátu
Prameny	1954	těžba uranu
Tisá (Panenská)	1957	vznik chemického cvičiště
Milovice	1991	odsun sovětských vojsk
Dobrá voda	1991	pád železné opony/ transformace armády
Ralsko	1991	odsun sovětských vojsk
Brdy	2015	optimalizace vojenských újezdů

Zdroj: Novák (2008); Kubisa (2010); Zouzal (2011)

2.4.2 Rekonverze vojenských prostorů

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, existence vojenských újezdů zásadním způsobem ovlivňují geografický prostor. Jakým způsobem se ovšem změní geografický prostor po zrušení vojenského újezdu, a jak lze se znovu nabytým územím bývalého teritoria nakládat, případně ho efektivně využívat? Jak se vypořádat s armádním dědictvím? Jauhainen (1999) na příkladu zrušených sovětských základů v Pobaltí uvádí čtyři přístupy k těmto uvolněným prostorům. Mimo *remilitarizaci*, kdy se prostor stále využívá armádou pro jiné účely (eventuálně pro stejné účely jinou armádou), je to *opuštění* prostoru (např. z důvodu potenciálně nákladné přeměny) a poté *přeměna* prostoru, kterou rozlišuje na *konverzi* (stejně využití území, ale pro civilní účely, např. letiště) a *přebudování* (*redevelopment* – zcela jiné využití pro veřejné i soukromé potřeby obyvatel či průmyslu). V tomto textu bude pod pojmem *rekonverze* uvažována přeměna bývalého armádního prostoru pro veřejné účely v komplexním měřítku.

Dle Hansena (2004) je největším nepřítelem úspěšné přeměny bývalých armádních prostorů či vojenských základů nepřipravenost místních autorit na komplikovaný a časově náročný proces konverze, který často souvisí s prvotní nutností dekontaminovat armádní prostor. Přestože výcvikové prostory po české armádě nemají větší problémy s environmentální zátěží, jako prostory uvolněné na počátku 90. let sovětskou armádou (Ralsko) musí projít dekontaminací v podobě pyrotechnické očisty od nevybuchlé munice. Ta má být v Brdech dokončena v roce 2017. Zbavení se environmentální (či militární) zátěže je prvním krokem úspěšné konverze bývalých vojenských prostorů, který připraví „půdu“ pro jejich další využití, které může nabývat mnoha podob (tab. 3). Santarossa (2013) ve své studii pro bývalé armádní prostory v Julském Benátsku představuje tři vzájemně komplementární možnosti využití:

- turistické (využití bývalých armádních objektů coby muzejních či kulturních center, v otevřené krajině jako rozhleden, v případě rozsáhlých demilitarizovaných ploch pak jako přírodních parků)
- energetické (bývalé armádní prostory disponují dobrou infrastrukturou, včetně rozvodné sítě a uvolněné plochy lze využít pro solární panely)

- rezidenční (bývalé armádní prostory byly často napojeny na silniční a železniční síť, která po renovaci může podpořit výstavbu snadno dostupných rezidenčních čtvrtí)

Tab. 3: Příklady využití bývalých rozsáhlých vojenských prostorů

Využití bývalých vojenských prostorů	Příklady
Chráněné území (Národní parky apod.)	Dobrá voda (ČR), Dartmoor (UK), Northumberland (UK), Döberitzer Heide (GER)
Městský park	Downsview Park (CAN), The Orange County Great Park (USA), Uijeongbu (Jižní Korea)
Dopravní využití	Austin (USA), Charleton Naval Base (USA), Raadi Air Base Tartu (Estonsko)
Obchodní využití	Subic Bay Freeport Zone (Filipíny), Kitanakagusuku, Okinawa (JAP)
Průmyslové využití	Ayer (USA), Székesfehérvár (Maďarsko)
Rezidenční využití	Zekeriyaköy, Istanbul (Turecko)

Zdroje: Turnock (2003), Cho (2009), Jauhainen (1999), en.wikipedia.org (2015)

Pro úspěšnou konverzi bývalých vojenských areálů je důležitá také připravená a zároveň realistická strategická koncepce regionálních aktérů, především obecních samospráv. Bagaeen (2006) při svém studiu urbánních militárních prostorů poznamenává, že při oznámení vládního záměru zavření vojenské základny, rozjela města „dvojí“ kampaň. První spočívala ve snaze zvrátit vládní rozhodnutí (armáda se významně podílela na lokální ekonomice) a paralelně s ní se začalo ihned pracovat na strategických návrzích využití potenciálně uprázdněných prostor. Představy o budoucím využití areálů se také mohou lišit na různých samosprávných úrovních. Na příkladu Boletic tak zaznamenali Seidl a kol. (2010) zcela rozdílné tendence v přístupu jednotlivých aktérů, kdy lokální autority by raději preferovaly ekonomický rozvoj spojený s investicemi a developerskými projekty, než státem zamýšlenou environmentální ochranu. Jak uvádí Poštolka (1998), záležitost nového využití vojenských újezdů by neměla být pouze otázkou obcí a regionů, ale také centrálních institucí. Příkladem ne zcela povedené konverze je prostor bývalého vojenského újezdu Ralsko (250 km² - druhý největší vojenský újezd v ČSSR), který byl zrušen v roce 1991, v souvislosti s odchodem sovětské armády, jež od roku 1968 využívala. Území vojenského újezdu bylo rozděleno mezi 13 obcí, největší část připadla městu Ralsko. Pro privatizaci armádních objektů stát zřídil samostatnou organizaci, která všechny objekty identifikovala, registrovala a připravila k privatizaci (celkem 641 budov a 5 401 ha pozemků). Přes existenci několika plánů, vizí a strategií se původní záměry, které počítaly s rezidenční funkcí v rekonstruovaných bytech, oslovením místních průmyslových investorů, a také výraznou podporou rozvoje turistiky a ochrany přírody, daří naplňovat jen z části. V Ralsku se stále nachází téměř 200 budov po sovětské armádě v dezolátním stavu (Dědková 2015). Průmyslová zóna Kuřivody byla v roce 2011 obsazena pouze z 35 %. Své umístění však našla v Ralsku největší fotovoltaická

elektrárna na území ČR s výkonem 38,269 MW (ČEZ 2015). Dílčí cíle se nepodařilo naplnit mimo jiné díky značné ekologické zátěži v podobě kontaminace zeminy a podzemní vody leteckými pohonnými hmotami či tetrachlory z vojenských prádel. Navíc je na území stále nacházena munice. Daří se však v oblasti ochrany přírody a krajiny. Část bývalého prostoru Ralska se dostala do rozšířeného území CHKO Kokořínsko – Máchův kraj (2014). O titul národního geoparku se uchází Geopark Ralsko, který propaguje rozvoj geoturistiky, mimo jiné v návaznosti na bývalou těžbu uranu v lokalitě Hamr. Vojenské lesy a statky začaly od roku 2011 v Ralsku s chovem zubrů. Revitalizace se dostalo také soustavě Hradčanských rybníků. Jak uvádí ve svém příspěvku Langer (2014), Ralsko se snaží lákat turisty coby turistická destinace s nedotčenou přírodou a Geoparkem, s mottem „krajinou zaniklých obcí, železné rudy a pískovce bez bariér“. Otázka je, zda se tyto plány v oblasti turismu odrazí také na lokální ekonomice. Kontroverzní projekt výstavby rekreačního areálu Vrchbělá – Ralsko, který schválili radní Středočeského kraje v roce 2011, byl financován krajem spolu s evropskými fondy ve výši 140 mil. Kč a nebyl doposud otevřen, přesto, že náklady na jeho údržbu (rozhledna, parkoviště, hotel, restaurace, in-line trasy, lanové centrum, malá zoo) stojí 1 mil. Kč ročně.

2.4.3 Vojenské prostory jako chráněné lokality

Vzhledem k zachovalé přírodě se nabízí možnost využít bývalé vojenské prostory k zřízení velkoplošně chráněných území, která zachovají přírodní ráz krajiny a zároveň mohou sloužit jako pól ekonomického rozvoje, neboť se mohou stát cílovou destinací turistického ruchu. Podobným způsobem bude také využit prostor vojenského újezdu Brdy (rozšířen o další území v rámci CHKO Brdy). Nastává tak situace, kdy se původní teritorium transformuje do nového teritoria, na kterém bude opět platit specifický řád (tentokrát podroben ochraně přírody a krajiny). Jako případová studie obdobného využití militárního území může sloužit Národní park Dartmoor v Anglii. Jak uvádí oficiální stránky Národního parku, prostor Dartmooru si prošel několika historickými vývojovými etapami, ve kterých lze nalézt paralely s Brdy. Ve středověku a novověku se zde těžila železná ruda, poté se stal prostorem pro rekreaci a kolem roku 1800 zde začíná armádní aktivita v podobě pravidelných cvičení dělostřelectva, které využívá odlehlosti a nevyzpytatelnosti počasí v regionu. Svůj vrchol zažilo armádní cvičiště za 2. světové války, kdy zde byly realizovány rozsáhlé taktické manévry. V roce 1951 je Dartmoor prohlášen za národní park, ovšem na jeho ploše zůstávají tři armádní cvičiště pro trénink střelby z pušek, samopalů a minometů. Zkoušky dělostřelectva byly zakázány. Dartmoor se liší od jiných Národních parků v Anglii tím, že na základě Dartmoor Common Actu z roku 1985 umožňuje vstup veřejnosti na veškerou veřejnou půdu v parku, a to pěšky nebo na koni. Park je částečně uzavřen při tzv. „dry training days“, kdy jsou na cvičištích realizovány střelby. Harmonogram střelby je na každý rok aktualizován do turistických letáků. Přes veškerou snahu spolupráce armády a zástupců parku dochází mezi vojenským využitím a Národním parkem k lokálním konfliktům, které veřejnost negativně vnímá. Předně je to vizuální znečištění krajiny v podobě sloupů pro vlajky (v případě střelby), varovných cedulí či armádních výhledových míst. Krajina je navíc penetrována množstvím cest a silnic a střelby ruší klid, který zde panuje. Nutno podotknout, že vizuální a zvukové nahrávky (včetně střelby) z Dartmooru byly součástí výzkumu vnímání klidu v rámci tzv. soundscape, tedy akustického prostředí vnímaného člověkem (Watts, Pheasant 2015). Přesto, že byly v kapitole 2.3 rozebírány pozitivní dopady armádní činnosti na biodiverzitu, studie Charmana a Pollarda (1995) ukazuje negativní vliv pohybu vozidel po nezpevněných

vyježděných cestách, který zejména ve vrcholových partiích narušuje kompaktnost a hloubku půdy, což se negativně projevuje na případné obnově přirozené mokřadní či vrchovištní vegetace. V roce 2001 tak byl vydán nový plán péče, který počítal s Dartmoorem bez vojenských cvičení, což vyvolalo silnou veřejnou diskusi. Zastánci ukončení armádních cvičení argumentovali přístupem veřejnosti do jádrových oblastí bez omezení, konec hlukovému znečištění a produkci odpadů armádou a také odstranění symbolické hrůzy ostré palby. Zastánci střeleb podtrhovali aspekt národní bezpečnosti, fakt, že přítomnost armády může území parku lépe zabezpečit a také nezanedbatelný vliv armády na zaměstnanost, lokální ekonomiku a charakter samotného místa, které je od počátku 18. století utvářené armádou. Tento zcela opomíjený fakt participace armádního živlu na spoluvytváření kulturního bohatství v krajině, připomínají Schofield a kol. (2011) na fenoménu RAF v Norfolku. V roce 2005 tak byla signována dohoda o těsnější spolupráci armády s představiteli Národního parku, která je demonstrována také v propagačních materiálech (obr. 3). Armáda se tak může podílet na rozvoji národního parku (obr. 4). V této souvislosti uvádí Rogic et al. (2009) ochranu přírody jako jednu z možných aktivit (spolu se vzděláváním a regionálním rozvojem), na kterém může participovat post-moderní armáda v rámci své nebojové role.

Obr. 3: Příklad propagace spolupráce armády a stráže v letáku Národního parku v Dartmooru
Zdroj: Dartmoor National Park Authority 2006

2.5 Dopady a potenciál rekonverze

Přes existenci strategických plánů a realizované rekonverze bývalých vojenských prostorů je pro jejich udržitelnost důležitá participace nejen centrálních orgánů a akademické obce, ale též místních aktérů, kteří se mohou podílet na integraci těchto území zpět do regionálního systému (Seidl, Chromý 2010). Především je důležitá okolnost, zda místní obyvatelé území uvolněné armádou přijmou za vlastní, identifikují se s ním a budou ho dále rozvíjet.

Obyvatelé obcí, přiléhajících k bývalému vojenskému prostoru se tak stávají z pomyslných sousedů armády, kteří na toto území několik desítek let nahlíželi pouze se zvědavostí „přes plot“, aktivními činiteli a propagátory jeho nového rozvoje. Palang a Rammová (2013) tuto situaci přirovnávají rovněž k románu bratří Strugackých „Piknik u cesty (též Stalker)“, kdy se ve vojenském prostoru (tedy pro místní - cizím území) nacházejí zbytky budov a dalších armádních instalací a je na místních, jakým způsobem je začnou využívat. Uvádějí rovněž příklad dvou prostorů opuštěných sovětskou armádou v Estonsku v obcích Kangru a Pärisea. Zatímco v prvně jmenované obci vznikla zcela nová rezidenční čtvrť suburbánního typu, ve které si na původní využití téměř nikdo nevzpomene, v menší obci Pärisea se lidé snaží zabýdlet se v novém prostoru, který je však pro ně stále spojen s historií psanou cizími vojsky. Vnímání a postoj veřejnosti k armádou uvolněnému prostoru jsou velmi důležité

Obr. 4: Národní park Dartmoor (jihozápadní Anglie) ukazuje příklad soužití ochrany přírody a vojenského výcvikového prostoru. Atraktivita cestovního ruchu jsou podobně jako v Brdech spojeny se skalními útvary modelovanými mrazovým zvětráváním.

Foto: Jan Kopp

právě ve vztahu k potenciální konverzi. Mnoho prostorů v západní a východní Evropě, zejména po opuštění sovětskou armádou, se staly terčem rabování a devastace (např. vznik černých skládek) ze strany domácího obyvatelstva (příklad z Ralska), které tak nevědomky přispívalo k obtížnější rekonverzi. Tyto aktivity byly často spojeny s povědomím, že se jedná o „cizí území“ nebo území nikoho. Revitalizace či rekonverze takového prostoru je navíc časově náročný proces, který nepřináší okamžité výsledky a nemusí ihned splnit očekávání, jak ukazuje ve své studii o rekonverzi Raadi, jedné z největších sovětských leteckých základen ve východní Evropě, Jauhainen (1997). Se zrušením vojenského újezdu, padne také onen bariérový efekt, který na jednu stranu bránil obcím v ekonomickém rozvoji a přispíval k jejich perifernosti, ale zároveň ovšem chránil obce a okolní území před mnohými negativními vlivy a poskytoval některé výhody, které se v tradičním geografickém prostoru ČR nevyskytují. Obce v okolí vojenského prostoru tak mohou být vystaveny tlaku developerů

či investičních společností, které budou chtít participovat na jeho přeměně, zároveň zde lze předpokládat větší pohyb cizích osob. Tyto faktory mohou vést ke změně rázu obce a projevit se na kvalitě života v obci (oběma směry). Obyvatelé bývalých újezdů přijdou o ekonomické výhody, které jim armáda poskytovala (levné bydlení, vodné a stočné, svoz odpadů apod.), zároveň si budou zvykat na novou roli aktérů rozvoje a pomyslných správců svého osudu.

Zajímavé informace v tomto ohledu přináší výsledky výzkumu katedry geografie UP v Olomouci z roku 2014 v sídlech Polná a Květušín na Šumavě, nacházejících se ve vojenském újezdu Boletice (od 1. 1. 2016 bude díky zmenšení újezdu obec Polná novou samostatnou obcí). Na otázku, zda by obyvatelé byli ochotní se aktivně podílet na fungování (tehdy potenciálně) nové obce, 57 % dotazovaných volilo negativní odpověď (většinově to byli paradoxně muži), ale 66 % dotazovaných by přišlo k volbám do obecního zastupitelstva. Od armády by dle většiny dotazovaných měla obec získat civilní objekty, lesy, louky a vodní zdroje a náležitě s nimi podnikat. Většina respondentů také projevila zájem odkoupit si armádní nemovitost, ve které bydlela. Jako největší potenciál místa dosavadního bydliště volili dotazovaní především přírodní zdroje, pěknou přírodu, čistý vzduch a klid. Přestože jako největší slabina byla volena špatná dopravní obslužnost, zásobování, občanská vybavenost s nedostatkem pracovních míst (většina dotazovaných rovněž nevyjádřila ochotu v nové obci podnikat), přes 60 % respondentů bylo se svou životní situací spokojeno a neodstěhovali by se. Výsledky výzkumu tak ukazují relativně nízký potenciál zapojení se místních obyvatel do nového veřejného života a zároveň důraz na kvalitu života v souvislosti s životním prostředím. Nově vzniklá obec Polná na Šumavě (186 obyvatel) dostane bezúplatným převodem 380 ha pozemků a bude od státu dostávat po dva roky dvojnásobek z přerozdělení výnosu z daní. Silnice přejdou pod správu kraje a armáda z Boletic bude dál platit odvoz komunálního odpadu a veřejného osvětlení. V obci je pošta, jejíž zachování si i v době rušení malých poboček vymínila armáda (Pelíšek 2015).

2.5.1 Rekonverze s turistickým potenciálem

V rámci vojenských prostorů, jejichž rekonverze je spjata s ochranou kulturního či přírodního prostředí, se přirozeně počítá s rozvojem turistického ruchu, který by mohl představovat pro lokální ekonomiku nový impuls. Tento předpoklad se podařilo naplnit například na bývalé vojenské základně na souostroví Matsu, která byla součástí opevnění proti případné čínské expanzi na Taiwan v době studené války. V roce 1994 byla základna zrušena, což se negativně projevilo na místní demografické a ekonomické situaci. Taiwanská vláda se rozhodla zachovat rozsáhlé armádní objekty a instalace a využít je pro turistický ruch. Oblast byla vyhlášena v roce 1999 Národním scénickým areálem a o deset let později byla zdejší militární kulturní krajina přihlášena na list uchazečů o zapsání na Seznam světového kulturního dědictví. Na Matsu je navíc kombinována ochrana militární krajiny s ochranou přírody v podobě hnízdišť ohrožených druhů ptáků u ústí podzemních vodních tunelů, které byly součástí opevnění. Turistický potenciál je zde využit naplno, bývalé armádní budovy se proměnily v muzea a hostely. Zdejší areál se dostal na přední stránky turistických průvodců po Taiwanu, coby mírový památník na dobu Studené války (Fu 2010).

V případě Brd je charakter výsledné konverze jasně vymezený vznikem CHKO, což samo o sobě může přinést zvýšený zájem turistů, ovšem otázkou je do jaké míry. V citovaném Dartmooru řada turistů navštěvuje tento prostor pouze z toho důvodu, že nese „nálepku“ Národního parku. Důležité vodítko pro potenciál CHKO, coby turistické destinace přináší

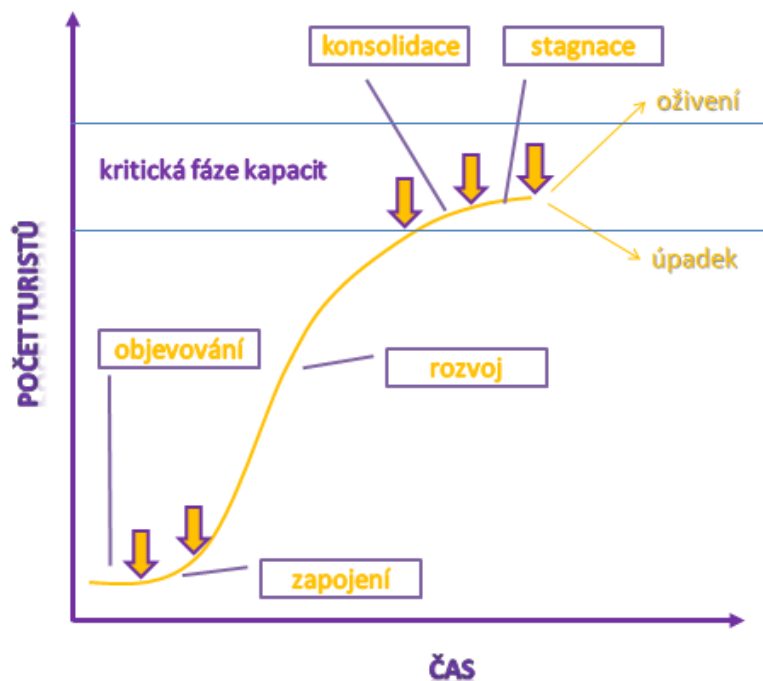
výzkumné zprávy Medka a Banaše (2010) a Banaše a Misiáčka (2010), ve kterých analyzují návštěvníky vybraných CHKO (Blaník, Český kras, Jizerské hory, Bílé Karpaty, Jeseníky) pomocí dotazníkového šetření a také na území Moravskoslezského kraje provedli sčítání počtu návštěvníků ve vybraných profilech pomocí automatických sčítacích stanic. Z výsledků jejich šetření vyplývá, že počet osob, které vstoupily na území CHKO, se pohybuje v rozsahu cca 140 000 (Beskydy) – 220 000 (Jeseníky) ročně. Většina turistů navštíví CHKO kvůli přírodním krásám a klidu, následovaným kulturními krásami, s odstupem poté sportovními aktivitami. Ve všech sledovaných CHKO lidé projeví zájem o potenciální komentované procházky s průvodcem či o program o místních tradicích. Většina návštěvníků též byla ze západních a větších měst, potenciál tvoří zejména obyvatelé Prahy. V jejich dostupnosti se nacházejí i Brdy. Lokální aktéři tak budou vystaveni řadě výzev. Předně je nutné identifikovat se s nově vzniklou chráněnou oblastí a navázat mezi zainteresovanými obcemi těsnější spolupráci, napříč kraji. Nabízí se možnost využít potenciálu *genia loci* (nebo paměti krajiny), otázkou však je, na kterou paměť zacílit. Obnovit paměť předvojenskou, jak navrhuje Smejkal (2006) pro Ralsko nebo naopak zachovat militární paměť krajiny a prezentovat jí jako turistickou atrakci vzpomínek na militarizovanou národní minulost, jak uvádí pro areály z dob studené války Woodwardová (2013). Lze rozvíjet obě identity CHKO současně? Z citovaného výzkumu Medka a Banaše (2010) vyplývá, že lidé mají zájem o komentované procházky po CHKO a program související s místními tradicemi. Tento fakt Brdům umožňuje paralelně rozvíjet obě paměti krajiny. Rozvíjet vojenskou minulost, která zanechala v současné, přírodou dominantní krajině, nerasmazitelné stopy. Ať už ve formě zboření původních vesnic, případně budováním armádních objektů. Odkaz na dobu studené války rozvíjí Atom Muzeum Brdy, které se věnuje jadernému zbrojení. Prezenci současné armády propaguje masově navštěvovaná akce Bahna (zde je prostor pro větší zapojení armády). Zároveň je však nutné prezentovat místní „předvojenské“ tradice, zachované roubené budovy, řemesla, novověkou těžařskou minulost, rekreační charakter v 19. století, to je úkol pro lokální aktéry. Geopark Ralsko si v souvislosti rozvojem turistického potenciálu vyžádal pomoc odborníků ze Švýcarska, kteří nejen doporučili nejprve vybudovat dostatečnou infrastrukturu (stezky, parkoviště, penziony), ale také plánují do turistických aktivit zapojit místní obyvatele, například participací na dobrovolné průvodcovské službě (Mařas 2015a). Geopark aktivně vyhledává místní pamětníky a žádá je o poskytnutí vlastních zážitků spjatých s bývalou krajinou metodami orální historie (Mařas 2015b). Tento recept by byl vhodný také pro Brdy. Turistický ruch se bez řádné infrastruktury nemůže rozvíjet a lokální aktéři jsou si tohoto faktu (dle šetření katedry geografie ZČU) vesměs vědomi, je však otázkou, zda dosáhnou adekvátního množství finančních prostředků k jejímu rozvoji. Úkolem není pouze přivést turisty do Brd, ale také nalákat je, aby kupní sílu do okolních obcí. Je nutné si uvědomit, že turistický ruch musí být dlouhodobě udržitelný jak ve vztahu k ochraně Brdské přírody, tak k lokální ekonomice obcí, které se tímto způsobem mohou vymanit z periferního postavení.

Butlerův model (obr. 5) životního cyklu oblasti cestovního ruchu vyčleňuje několik základních fází (Butler 2006):

- *Fáze objevování* – lokalita je objevována menším množstvím turistů, kteří míří primárně za přírodními či kulturními krásami. Chybí turistická infrastruktura. Ekonomické či sociální ovlivnění místní komunity je velmi nízké.
- *Fáze zapojení* – zvýšení počtu turistů vede k menším ekonomickým aktivitám místních obyvatel, orientovaných na cestovní ruch. Vytváří se tlak na regionální či národní aktéry k podpoře dopravního spojení či budování potřebné turistické infrastruktury.

- *Fáze rozvoje* – reflektuje etablovanou turistickou destinaci, ve které je zapojení místních často nahrazováno investory či organizacemi zvenčí, kteří zde budují rozsáhlou turistickou infrastrukturu. Ta se často může stát primárním cílem turistů a původní přírodní či kulturní krásy jsou propagovány samostatně. Fyzická podoba sídel v okolí destinace se mění, což je ne vždy kvitováno místním obyvatelstvem. Mění se rovněž skladba turistů, která spolu s jejich vysoce rostoucím počtem směřuje k institucionovanému (masovému) typu.
- *Fáze konsolidace* – množství příchodích turistů stále narůstá, ale nikoliv již dramatickým způsobem. Množství pobývajících turistů často předčí počet místních obyvatel. Lokální ekonomika je s turismem pevně svázaná. Marketing a propagace destinace se snaží oslovit co největší počet turistů a prodlužovat turistickou sezónu. Aktivita externích aktérů se může střetávat s názory místních autorit, což vede k různým omezením. Místní kapacity se začínají vyčerpávat.
- *Fáze stagnace* – je dosaženo vrcholu návštěvnosti a počet turistů spíše klesá. Místní kapacity jsou vyčerpány či překročeny, což může vyvolat ekonomické, sociální či environmentální problémy. Objevuje se snaha dosáhnout opakovaných návštěv turistů a zaplnit tak infrastrukturní kapacity. Image destinace je sice etablován, ale silně se proměnil. Nový rozvoj se odehrává v periferiích destinace, nikoliv v původním areálu.
- *Fáze úpadku* – oblast není schopná konkurovat jiným, rozvíjejícím se turistickým regionům. Nastává pokles návštěvnosti a rovněž tržeb. Turistická infrastruktura pomalu mění majitele a často i své využití, čímž se negativní dopad na cestovní ruch kumuluje. Místní se opět aktivně zapojují do ekonomického dění, kupují levně turistické objekty a snaží se je udržet, případně nabídnout služby za nižší ceny nebo je využít pro rezidenční funkci. Oblast se v této fázi může vydat různým směrem, od dalšího úpadku do turistického slamu až po vymizení z pomyslné mapy cestovního ruchu, pokud nedojde k *fázi omlazení* (oživení) a opětovnému oživení turistického ruchu prostřednictvím uměle vybudované atrakce či návratu ke kořenům – přírodním a kulturním krásám, které oblast původně prezentovaly a na veřejnost stále působí.

Butlerův model, který byl postaven na popisu vývoje tradičních destinací turistického ruchu lze s jistou opatrností aplikovat také na Brdy. Ty se nyní nacházejí ve fázi objevování, která započala spolu s jejich zpřístupněním o víkendech a státních svátcích Ministerstvem obrany (od roku 2005). Lze předpokládat, že v souvislosti s vyhlášením CHKO se velmi rychle dostaví fáze zapojení a rozvoje. Turisty samozřejmě bude kromě přírody přirozeně lákat také zvědavost, jak to vypadá v původně nepřístupném a mnohde nebezpečném prostoru (obr. 6). Lokální aktéři by měli být na tyto fáze připraveni a zároveň úspěšně čelit hrozbě brzkého vyčerpání kapacit a úpadku turistického zájmu. Právě pestrá minulost území v kombinaci s téměř nedotčenými přírodními krásami, může být oním poutavým prvkem, který Brdy mezi dalšími 25 CHKO ztraktivní pro turisty. Brdy a okolí tak budou muset čelit bezprozápádnímu faktu, který pro podobná území popisuje Woodwardová (2013) a to sice, že tyto post-militární krajiny se musejí vyrovnat s tím, že role armády jako spolutvůrce krajiny (ať té fyzické či kulturní) skončila.

Obr. 5: Butlerův model životního cyklu oblasti cestovního ruchu

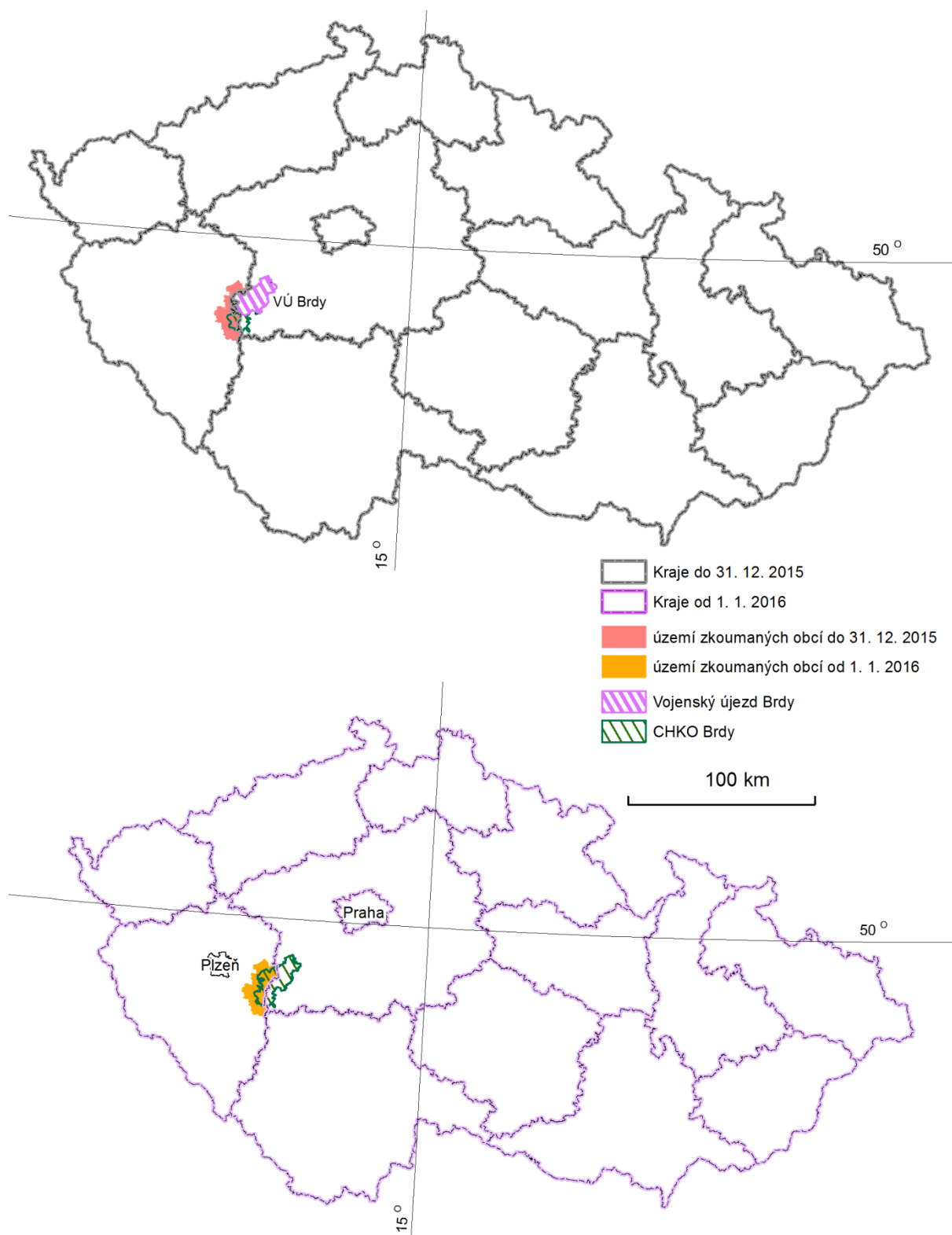
Zdroj: vlastní zpracování dle Butler 2006

Obr. 6: Word Cloud. Analýza vybraných internetových článků týkajících se Brd od roku 2014, prezentovaných na zpravodajských serverech denik.cz, idnes.cz, ihned.cz, lidovky.cz, novinky.cz, parlamentnilisty.cz a tyden.cz. Nejvíce frekventovaná slova v článcích poukazovala na újezd, CHKO a obranu (vlastní zpracování v aplikaci WordItOut)

Zdroj: vlastní zpracování

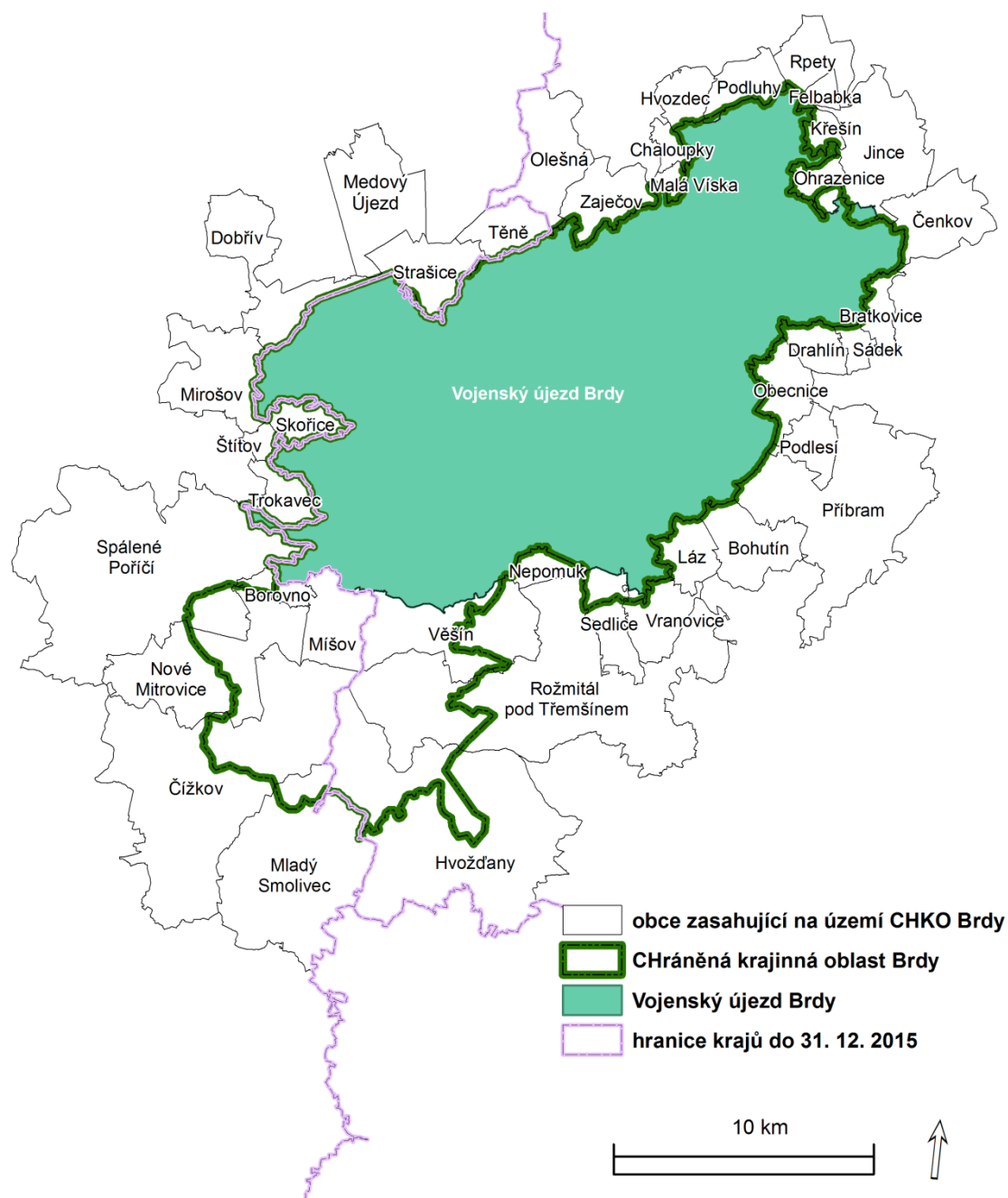
3 Poloha a vymezení zájmového území

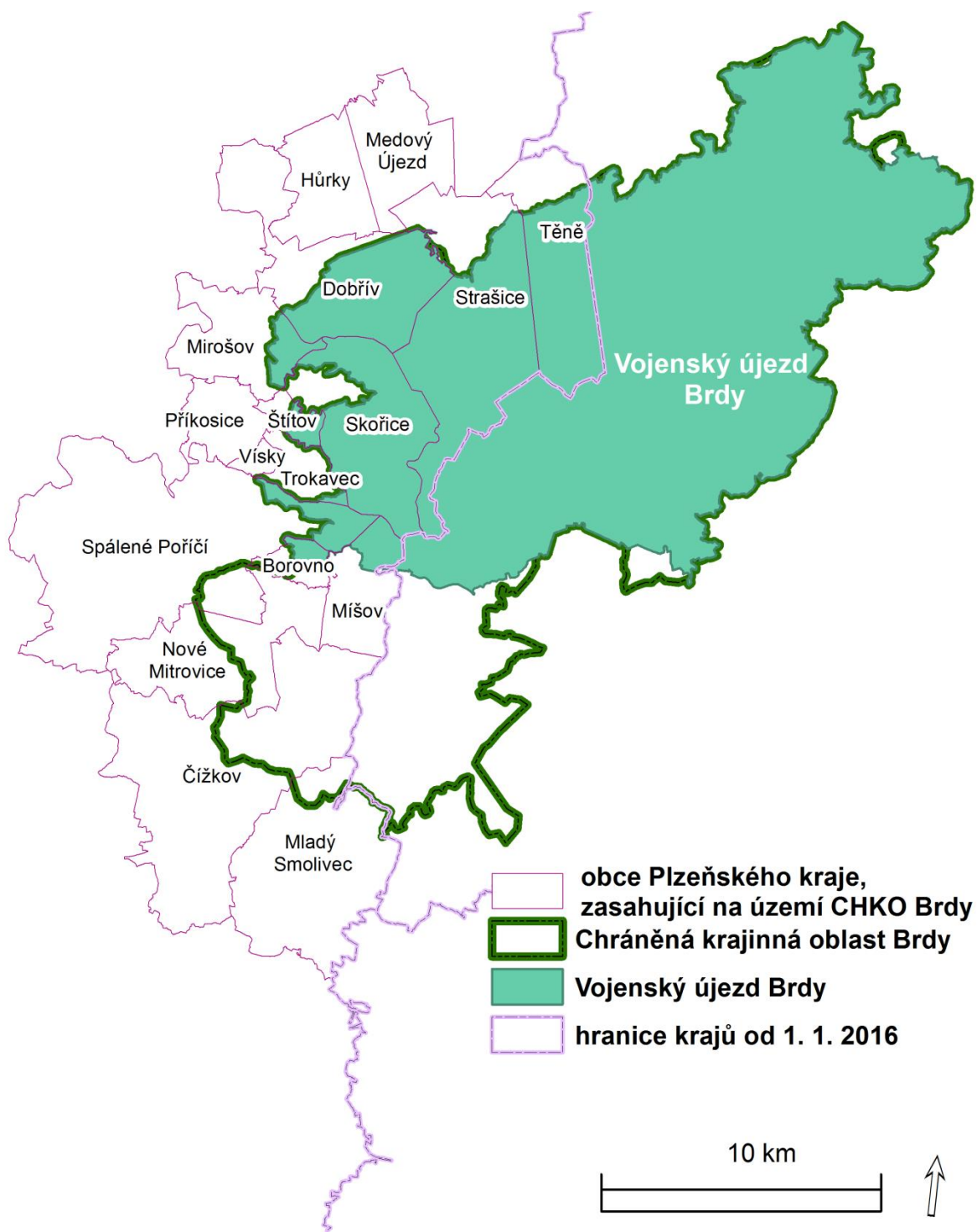
Obr. 7: Poloha sledovaného území v rámci České republiky

Autorka: Marie Novotná

Zájmové území leží na východě Plzeňského kraje v západní části západních Brd (obr. 7). Jedná se o část rušeného Vojenského újezdu Brdy, který leží na území stávajícího Plzeňského kraje a o území k němu přilehlých obcí. Z celého rušeného VÚ Brdy vzniká 1. 1. 2016 CHKO Brdy (obr. 8). Území této chráněné krajinné oblasti zahrne kromě bývalého vojenského újezdu ještě katastry několika obcí jižní části Brd, které nebyly součástí vojenského újezdu (obr. 8 a 9). Do oblasti, sledované v analýze, byly dále proto zahrnuty i tyto obce. Celkový přehled sledovaných obcí udává tabulka 4.

Obr. 8: Rozsah CHKO Brdy vzhledem k bývalému VÚ Brdy a obce západních Brd
Autorka: Marie Novotná

Obr. 9: Rozsah CHKO Brdy v Plzeňském kraji včetně katastrálních území jednotlivých obcí
Autorka: Marie Novotná

V rámci správního zřízení spadají sledované obce do území ORP Rokycany, Blovice a Nepomuk. Některé obce mají pouze jedno katastrální území, jiné jich mají více (tab. 4). Jedenáct obcí sledovaného území dostává zpět z bývalého VÚ Brdy části katastrů. Přehled nárůstu jejich katastrů v ha a v procentech ukazuje tabulka 5.

Tab. 4: Přehled obcí a jejich katastrálních území ve sledované oblasti

Obec s rozšířenou působností	Obec	Katastrální území
Rokycany	Dobřív	Dobřív
		Pavlovsko
	Hůrky	Hůrky
	Medový Újezd	Medový Újezd
	Mirošov	Mirošov
	Příkosice	Příkosice
	Skořice	Skořice
	Strašice	Strašice
	Štítov	Štítov
	Těně	Těně
	Trokavec	Trokavec
	Visky	Visky
	Borovno	Borovno
Blovice	Míšov	Míšov
	Nové Mitrovce	Mítov
		Nechanice u Nových Mitrovic
		Nové Mitrovce
		Planiny
	Spálené Poříčí	Číčov
		Hořehledy
		Hořice
		Lipnice u Spáleného Poříčí
		Lučiště
		Spálené Poříčí

Obec s rozšířenou působností	Obec	Katastrální území
		Struhaře
		Těnovice
		Vlkov u Spáleného Poříčí
		Záluží u Spáleného Poříčí
Nepomuk	Čížkov u Blovic	Čečovice
		Čížkov u Blovic
		Chynín
		Liškov
		Měřčín
		Přešín
		Zahrádka u Čížkova
		Železný Újezd
	Mladý Smolivec	Budislavice
		Dožice
		Mladý Smolivec
		Radošice
		Starý Smolivec

Zdroj: Územní studie Brdy, analytická část 2013

Tab. 5: Plochy, které získaly obce z bývalého VÚ Brdy a celkové rozlohy katastrálních území těchto obcí

Název obce	Plocha obce v bývalém VÚ Brdy (ha)	Plocha obce celkem (po změně) (ha)	Nárůst katastrálního území obce (%)
Skořice	1930	2306	83,7
Míšov	237	1001	23,6
Spálené Poříčí	343	5795	5,9
Dobřív	1503	2707	55,5
Mirošov	231	1384	16,7
Strašice	2700	3486	77,4
Těně	1487	1980	75,1
Borovno	95	327	29,1
Medový Újezd	0	1331	0,0
Trokavec	30	452	6,6
Štítov	129	262	49,2

Zdroj: vypočteno z geografických dat Územní studie Brdy, analytická část (2013)

Největší plochy z Vojenského újezdu Brdy připadly obcím Spálené Poříčí, Strašice a Skořice. Většina těchto ploch jsou lesní pozemky, které budou i nadále obhospodařovat Vojenské lesy a statky, divize Hořovice.

4 Potenciál oblasti

4.1 Přírodní potenciál

4.1.1 Základní charakteristiky přírodního potenciálu

Přírodní potenciál krajiny vyjadřuje vhodnost přírodních složek krajiny k jejich využívání člověkem. Pro geografický potenciál území je rozhodující sociálně-ekonomická struktura, doplněná fyzicko-geografickými faktory (Dokoupil, Matušková a kol. 2005). V zájmovém území je vzhledem k historicky nižšímu stupni exploatace krajiny váha přírodních podmínek vyšší, v některých lokalitách se jedná o území s převahou přírodních procesů nad vlivem lidské činnosti. Historický vývoj využívání krajiny Západních a Jižních Brd byl v zájmovém území zaměřen především na těžbu nerostných surovin (železné rudy, černého uhlí), zužitkování dřeva z lesních komplexů, využití vodních zdrojů a vojenskou výcvikovou činnost. Z uvedených možností využití přírodního potenciálu krajiny je do budoucna perspektivní využití vodohospodářského potenciálu a potenciálu lesních ekosystémů. Historické lokality těžby nerostných surovin či vojenskou činností podmíněné biotopy bezlesní na dopadových plochách stělnic by mohly být atraktivitami motivujícími zájem cestovního ruchu.

Obr. 10: Bezlesí v oblasti bývalé vsi Kolvín bylo do nedávné doby částečně udržováno vojenskou výcvikovou činností, v současném období plocha zarůstá dřevinami

Foto: Jan Kopp

Jak velmi dobře ilustruje historický vývoj zájmového území, kromě vlastního přírodního potenciálu ovlivňují využití krajiny také vnější faktory. Mezi hybné síly vývoje krajiny v Evropě patří podle Antropa (2005): (1) dostupnost krajiny, (2) urbanizace, (3) globalizace, (4) katastrofy a kalamity. V zájmovém území je tedy třeba při využití přírodního potenciálu zohlednit:

(1) Dostupnost krajiny západní části Brd (zejména z Plzně a Prahy) může ovlivňovat návštěvnost přírodních atraktivit. Konkrétní dostupnost (příjezdové komunikace od dálnice

D5, parkoviště, cyklostezka z Plzně) pak může významně ovlivnit, jak intenzivně budou jednotlivé lokality navštěvovány. Stupeň atraktivnosti přírodních lokalit podle odborně stanovené unikátnosti nemusí být potom přímo úměrný vlastní návštěvnosti. Rozhodující je schopnost atraktivitu interpretovat veřejnosti a vhodným způsobem zpřístupnit.

(2) Nízká hustota zalidnění území – zejména zóna bez sídel v oblasti rušeného vojenského újezdu – představuje potenciál pro uchování ojedinělého přírodního ostrova s minimálními antropogenními vlivy uprostřed hustě osídlené krajiny Čech. Rozlehlá, komunikacemi a sídly nefragmentovaná oblast má potenciál jako území pro život populací živočichů, jejichž přirozené prostředí je vázáno na vrchovinné polohy.

(3) Globální vlivy v zájmovém území historicky ovlivňovaly především míru potřeby vojenského využití. V současné době (od roku 2016) je až na některé výjimky území vyčleněno z režimu vojenského újezdu a zpřístupněno pro jiné využití potenciálu krajiny. Změny v bezpečnostních zájmech našeho státu však mohou v budoucnu vést k opětovnému zájmu o vojenské využití.

(4) Do vývoje krajiny, jejíž lesní ekosystémy jsou poměrně vzdálené přirozené druhové skladbě, zasahovaly lesní kalamity v minulosti a v budoucnu tedy i potenciálně budou zasahovat. Lze očekávat zvýšení zájmu o využití vodních zdrojů brdské oblasti v souvislosti s dalším prohlubováním problému sucha v období klimatické změny.

Tab. 6: Základní charakteristiky přírodního potenciálu

Přírodní charakteristiky krajiny	Klíčové vlastnosti	Potenciální využití
litosféra	nerostné suroviny těžené v minulosti	geoturismus
	unikátní paleontologické lokality	geoturismus
reliéf	výskyt skalních výchozů a forem mrazového zvětrávání	geoturismus
klíma	regionálně vyšší úhrny srážek a nižší výpar	vodní zdroje
	regionálně delší trvání sněhové pokrývky	lyžařská turistika
hydrosféra	retenční schopnost krajiny (lesních porostů, mokřadů, rybníků a hydromorfních půd)	vodní zdroje
pedosféra	převaha kambizemí	lesní hospodářství
biosféra	významný výskyt přírodě blízkých biotopů	národní podpora ekologické stability krajiny
	rozlehlé území bez intenzivní lidské činnosti	národní podpora ekologické stability krajiny

Zdroj: vlastní zpracování

Využití přírodního potenciálu území lze navrhnout na základě charakteristických vlastností přírodních složek krajiny. V tabulce 6 je uveden jejich základní přehled a dále se budeme

věnovat podrobněji vybraným fyzicko-geografickým charakteristikám, které mají vliv na potenciální využití krajiny.

4.1.2 Litosféra

Zájmové území na východní hranici Plzeňského kraje leží na rozhraní tří základních geologických jednotek. Převážnou část území tvoří (a) horniny proterozoika, v severovýchodní části na Strašicko zasahuje (b) kambrium barrandienu a z jihu je zájmové území zasaženo okrajem (c) střeodočeského plutonu. Každá z uvedených jednotek má pro popisované území vlastní význam.

(a) Podle Cílka (Cílek a kol. 2015) je proterozoikum zajímavé z několika důvodů. V budoucnu budou tyto nejstarší horniny Českého masívu předmětem výzkumu prvotních forem života. V proterozoiku, tvořeném převážně drobovými břidlicemi a drobami, se vyskytují spility a bulžníky. Na spilitech je živinami bohatší půdní substrát umožňující růst květnatých bučin. Bulžníky vystupují jako odolnější suky (např. Trokavecká skála, Okrouhlík) a tím vytvářejí podmínky pro existenci specifických biotopů (GeoVision 2007). Mezi fádním složením území z proterozoických hornin je dále zajímavý výskyt zbytků neoproterozoického vulkánu Kokšín (mezi Borovnem a Novými Mitrovicemi). Tato lokalita je unikátní výskytem stromatolitových útvarů. Na proterozoiku se v okolí Mirošova zachovaly zbytky mladších karbonských sedimentů, které byly v minulosti těženy jako zdroj kvalitního černého uhlí.

Obr. 11: Horniny příbramsko-jinecké pánve obsahují fosilie kambrických organismů
Foto: Jan Kopp

(b) Kambrické horniny příbramsko-jinecké pánve, převážně křemité slepence, budují nejvyšší části Brd. Vzhledem k tomu, že se zároveň jedná o nejstarší horniny celé

barrandienské pánve, vypovídá to o jejich odolnosti vůči denudaci a lze hovořit o inverzním vývoji reliéfu. Z hlediska paleontologického je nejvýznamnější lokalitou vrch Kočka (poblíž hranice nově vymezeného území Plzeňského kraje). Zde byly nalezeny 8–10 m mocné jílovité vrstvy známé jako pasecké břidlice za spodního kambria (čočky holšinsko-hoříckého souvrství), ve kterých se nachází paleontologické důkazy o nejstarších formách výskytu makroskopických organismů mimo mořské prostředí na světě. Nejznámější fosilií z této lokality je *Kodymirus vagans*, členovec podobný trilobitům.

(c) Středočeský pluton přináší především do Jižních Brd výskyt hornin hlubinných vyvřelin granodioritového typu, ovšem dioritové lokality najedeme i v blízkosti Padrtě. Tyto horniny jsou živinami bohatší, než ostatní horniny Brd, takže je území Jižních Brd potenciálně úrodnější a bohatší na výskyt bučin. Vznik středočeského plutonu podmínil zrudnění v kontaktní zóně starších hornin proterozoika. Drobná ložiska rud se stala jedním z důvodů kolonizace krajiny zájmového území. Z dnešního ekonomického pohledu již nemají tato ložiska význam, s výjimkou ložisek zlata (evidované výhradní ložisko Vacíkov leží ve Středočeském kraji). Za současného stavu technologií zpracování zlatonosných rud jsou ložiska tohoto typu patrně efektivně těžitelná pouze s využitím procesu kyanizace, který je pro závažné dopady na životní prostředí v ČR zakázán (Salaba a kol. 2014).

Tab. 7: Zajímavé lokality území registrované Českou geologickou službou

Stupeň ochrany: C - Zajímavé geologické lokality registrované ČGS		
Lokalita	Charakteristika	Důvod ochrany
Kočka, kú. Záběhlá	výskyt paseckých břidlic v lese (ověřené umělými výkopy)	naleziště nejstarší české makrofauny ve vrstvách spodnokambrického stáří, příklad nejstaršího anomálního, netypického mořského prostředí, unikátního ve světovém měřítku
Mirošov- Čtrnáctka, kú. Mirošov	opuštěné lomy	klasický výchoz mirošovských slepenců, významné paleontologické naleziště tzv. mirošovské flóry
Stupeň ochrany: A - Přírodní rezervace (PR)		
Lokalita	Charakteristika	Důvod ochrany
Kokšín, kú. Nové Mitrovice – Mítov	svahové sutě a stará hornická díla	lokalita dokládá prekambriké formy života (silicitové stromatolity) a historické dobývání. PR zasahuje pouze na část území se starými dobývkami, doporučeno rozšířit
Fajmanovy skály a Klenky, kú. Chynín	skály, kamenná moře bulžníků a spilitů	zbytek reliktních borů a jedlobučin, geomorfologické jevy – bulžníkový suk, mrazové sruby, hranáče

Zdroj: zpracováno podle databáze České geologické služby

V současné době je v zájmovém území (mimo hranice vymezeného CHKO Brdy) těžen stavební kámen v lomu Mítov. Porfyrity, spilit a diabasy zde těží firma CEMEX Sand, k.s. Napajedla. Na zájmové území může mít vliv též doprava těžených surovin (břidlic) z lokality Záběhlá – Červený lom, kde těžbu provozují Vojenské lesy a statky Praha, s.p. Na novém území Plzeňského kraje ve zrušeném vojenském prostoru existuje 14 evidovaných historických důlních děl: 9 v lokalitě Kolvín (černé uhlí) a 5 v lokalitě Záběhlá (železné rudy, zlato, kaolin). Další stopy po těžbě rud najedeme v Jižních Brdech. Historie těžby černého uhlí je prezentována na naučné stezce v okolí Mirošova. Expozice mineralogie a místní historie těžby nerostných surovin je součástí muzea ve Strašicích.

4.1.3 Reliéf

Zájmové území je z hlediska geomorfologické regionalizace součástí Poberounské subprovincie. Od severu k jihu prochází územím hranice mezi Plzeňskou pahorkatinou (VB) a Brdskou oblastí (VA). Jižní Brdy (též označované jako Třemšínské Brdy) tvoří okrsek VA-5A-b Třemšínská vrchovina, která ovšem zasahuje do Západních Brd až k okrsku VA-5A-c Strašická vrchovina. Zájmové území je na východně v kontaktu s nejvyšší částí Západních Brd – okrskem VA-5A-a Třemošenská vrchovina. Zvykové rozdělení na Jižní Brdy a Západní Brdy, přibližně silnicí ze Spáleného Poříčí do Rožmitálu po hranici rušeného vojenského prostoru, neodpovídá hranicím jednotek v odborném geomorfologickém členění (Cílek a kol. 2015).

Pro vývoj reliéfu Brd jsou důležité třetihorní až čtvrtohorní procesy. Ve starších třetihorách docházelo v území k intenzivnímu zvětrávání a tvorbě železitých a kaolinitických zvětralin. V důsledku alpského vrásnění bylo území Brd rozlámáno na bloky a kerně vyzdviženo. V důsledku se vytvořila zaříznutá údolí toků, která se plnila kamenitými až balvanitými sutěmi (GeoVision 2007). Mocné vrstvy zvětralinového pláště – místy hlinité, hlinitokamenité nebo kamenité – tvoří pokryv velké části území Brd.

Třemošenská vrchovina se vyznačuje táhlými hřbety oddělenými široce rozevřenými úvalovitými údolními, většinou bez typické nivy, dna jsou totiž zaplněna balvanitými sutěmi. Slepence, křemence, tvrdé pískovce a bulžníky vystupují ve vrcholových polohách v podobě skalních stupňů a kamýků s otevřenými balvanitými drovinami na úpatí (Salaba a kol. 2014). Třemošenská vrchovina zasahuje do rozšířeného území Plzeňského kraje jen menším územím do dolní části povodí Padrtského potoka a jeho pravostranných přítoků nad Strašicemi.

Po rozšíření Plzeňského kraje do západní části Západních Brd zůstává nejvyšším bodem Brd v Plzeňském kraji vrchol Nad Maráskem v Třemšínské vrchovině (Jižní Brdy, 801 m n. m.). Třemšínská vrchovina vytváří strukturně denudační reliéf se zbytky zarovnaného povrchu a menšími skalními tvary zvětrávání a odnosu ve vrcholových částech širokých strukturních hřbetů. Specifickým prvkem reliéfu je mělká sníženina v oblasti Padrtských rybníků, snad vzniklá jako pozůstatek starších zarovnaných povrchů. Sníženina v okolí Padrtských rybníků má charakter pouze členité pahorkatiny s členitostí 100–150 m. Třemšínská vrchovina tvoří důležité rozvodí – pramení zde Klabava, Bradava, Lomnice a Skalice. Třemšínská vrchovina náleží do 3. dubo-bukového až 5. jedlo-bukového vegetačního stupně. Je zalesněna smíšenými listnatými a smrkovými porosty s hojným výskytem buku a borovice, místy s příměsí jedle a modřínu (Salaba a kol. 2014).

Nejvyšší polohy hřebene Brd jsou na základě rychlostí větru potenciálně vymezené jako vhodné pro výstavbu větrných elektráren – v pásu přes vrcholy Tok a Praha a dále hřeben v okolí kóty Nad Maráskem s pokračováním před Chynín směrem k Mladému Smolivci a v okolí Železného Újezda (Příloha č. 5). Ovšem realizace větrných elektráren je v hodnocené

krajině v rozporu s ochranou krajinného rázu. Podle vyjádření správy CHKO Brdy není podporována ani výstavba rozhleden narušujících panorama krajiny. Jediná větrná turbína je v provozu na kótě 614 m n. m. u osady Dožice (obec Mladý Smolivec). Další výstavba v této lokalitě není podporována vedením obce.

Na Brdskou oblast navazuje okraj Plzeňské pahorkatiny tvořený nižšími okrsky – zejména rozsáhlou Bukovohorskou vrchovinou (VB-3D-d) a dále okrajově těž východním výběžkem Klabavské pahorkatiny (VB-3E-a).

Významné geomorfologické fenomény jsou vázané na skalní výchozy spilitů, bulžníků a kambrických spilitů. V chladných fázích čtvrtohorního vývoje reliéfu se zde mrazovým zvětráváním formovaly tvary, dnes zčásti překryté substrátem a vegetací. Ve svazích místy vystupují výrazné skalní stupně – mrazové sruby a pod nimi svahové akumulace gravitačně tříděného materiálu kamenných moří. Ve vrcholových partiích byly mrazovým zvětráváním a denudací vypreparované osamocené skalní útvary – tory. Významné lokality mrazových forem reliéfu jsou nejen v oblastech vrcholových částí Jižních Brd, ale také na převýšených svazích údolí zahloubených vodních toků v povodí horní Klabavy, např. nad údolím Padrtského potoka (Skládaná skála, Chocholatá skála, Lipovsko) či nad Dobříví (Jezevčí skála, Florian). Skalní útvary mohou být zajímavé jako geoturistické lokality, pokud bude nabídnuta vhodná a pro přírodu i turisty bezpečná možnost jejich návštěvy. Horolezecké aktivity nejsou příliš vhodné vzhledem k ochraně biotopů vázaných na tyto lokality.

Obr. 12: Skalní výchozy Brdské vrchoviny představují potenciál pro geoturismus
Foto: Jan Kopp

4.1.4. Klima

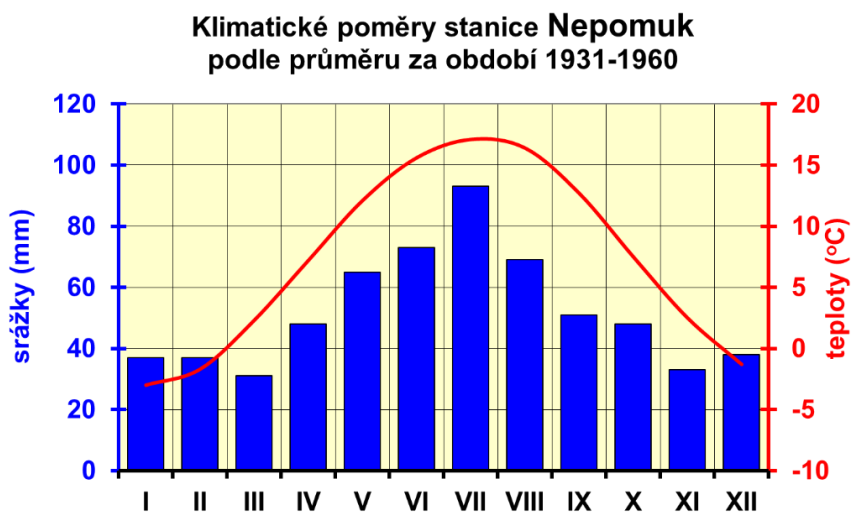
Klima zájmového území se mění v závislosti na nadmořské výšce. Nejnížší západní část území leží v klimatickém regionu MT5, ve vyšších polohách přechází do oblasti MT3. Vrcholy Třemšínské vrchoviny již leží v chladné oblasti CH7. Celý region leží částečně ve srážkovém stínu pohraničních pohoří ČR. Roční úhrny srážek dosahují v okrajových částech 600 mm při poměrně vysokých průměrných ročních teplotách 7–8°C. Ve východní části

zájmového území Brd srážky stoupají až k hodnotám 800 mm (Padrt'). Tato vlhká a chladná horská oblast včetně vrcholové partie Třemšínské vrchoviny, kde průměrné roční teploty klesají pod 6°C, však tvoří jen poměrně malé území.

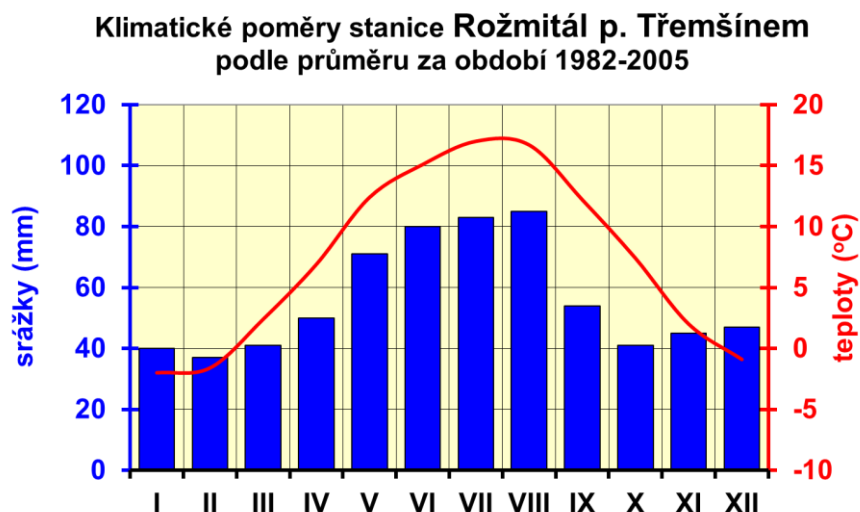
V zájmovém území není k dispozici základní meteorologická stanice měřící klimatické prvky, ilustraci klimatických poměrů tedy můžeme učinit jen orientačně podle stanic v okolí zájmového regionu (Nepomuk, Rožmitál pod Třemšínem), případně s využitím početního odvození hodnot na základě regionálního gradientu (Přední Záběhlá). K dispozici jsou data ze srážkoměrných stanic vyjadřujících rozdíly v expozici srážek v závislosti na nadmořské výšce (Nezvěstice – 376 m, Spálené Poříčí – 435 m, Strašice – 520 m) a historicky též z vrcholové oblasti (Míšov – 650 m, Padrt' – 640 m).

Porovnání klimadiagramů stanic Nepomuk a Rožmitál pod Třemšínem ukazuje srovnatelné teplotní poměry, ale růst srážek s nadmořskou výškou. Tento jev je ještě lépe patrný ze srovnání srážkoměrných stanic.

Klimatické poměry vrcholových partií, reprezentované klimadigramem hodnot odvozených pro Přední Záběhlou a historickou srážkoměrnou stanicí Padrt', dokládají vyšší srážky (800 mm za rok) a průměrné lednové teploty kolem -4°C. Zatímco teplotní poměry jsou zde srovnatelné například s podnebím nižší části hřebene Českého lesa (srovnání podle stanice Přimda), srážky jsou v Brdech vyšší, výrazněji je to patrné v letních měsících. Klimatické poměry Brd nabízejí potenciálně vhodné podmínky pro zimní sporty – lyžařskou pěší turistiku. Celkově ale není počet dní se sněhovou pokrývkou příliš vysoký, i když samozřejmě s výškou roste. Ve srovnání například s Plzní zde bude možné využít více zimních dní k lyžařské turistice. Nepříznivě se však na tomto potenciálním využití krajiny projeví dopady klimatické změny a také pokrytí většiny území lesem. Možnosti využívat lyžařské terény budou záviset na způsobu údržby lesních komunikací. Cílené investice do zařízení na úpravu stop, nejsou patrně ekonomické ani v obcích s většími plochami travních porostů. Přesto lze očekávat zájem o lyžařskou turistiku v denní dojezdové vzdálenosti, zejména z Plzeňska.

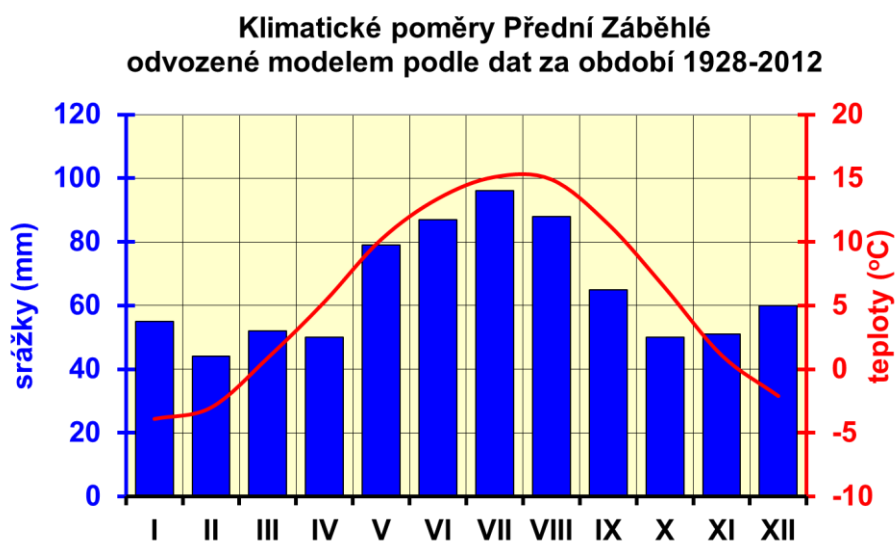

Obr. 13: Klimadiagram stanice Nepomuk
Zdroj: vlastní zpracování podle dat ČHMÚ

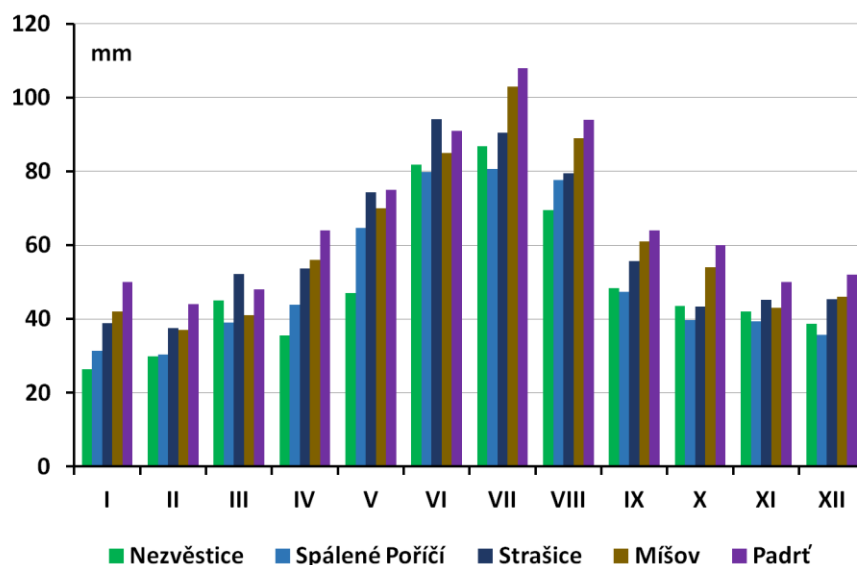
Obr. 14: Klimadiagram stanice Rožmitál pod Třemšínem

Zdroj: vlastní zpracování, data ČHMÚ

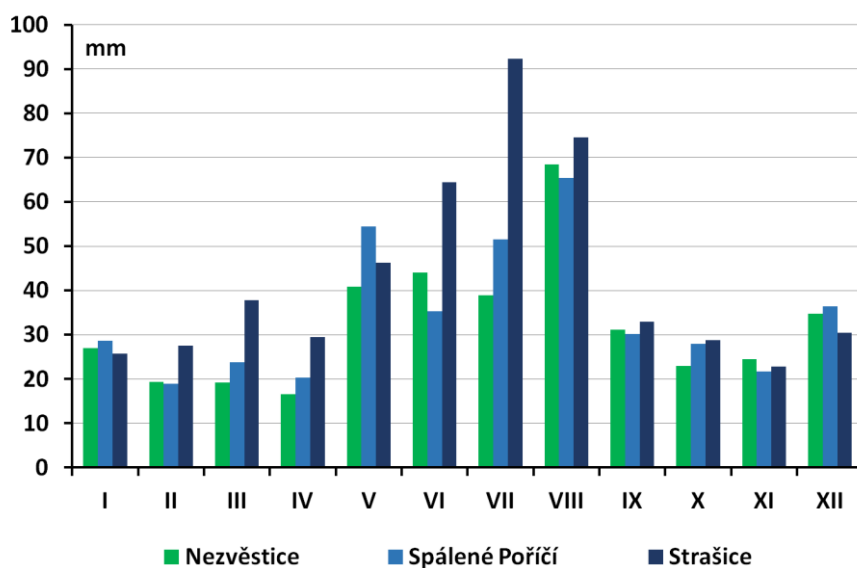
Obr. 15: Klimadiagram stanice Přední Záběhlá

Zdroj: vlastní zpracování podle dat odvozených modelem Climate-data.org (Open Database License)

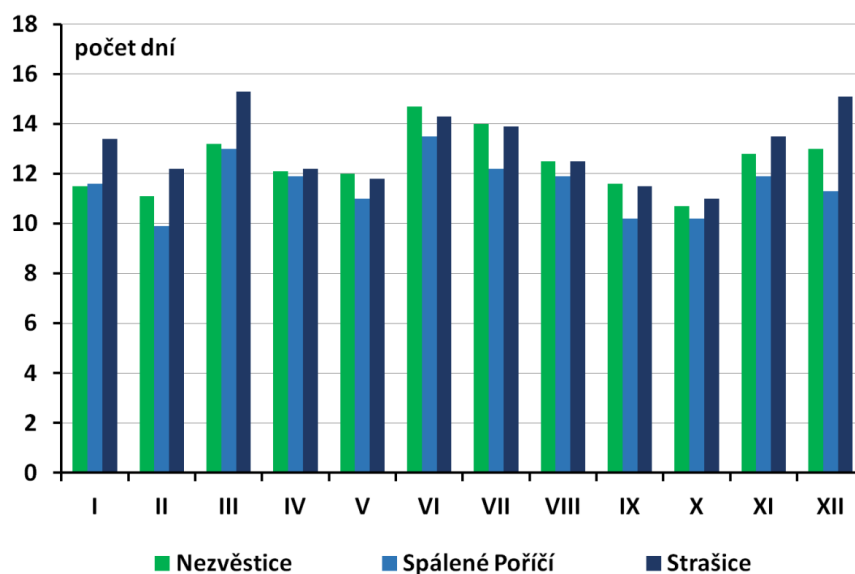
Obr. 16: Průměrné měsíční úhrny srážek ve stanicích Nezvěstice, Spálené Poříčí, Strašice (1961–2000), Míšov a Padrt' (1901–1950)

Zdroj: vlastní zpracování, data ČHMÚ

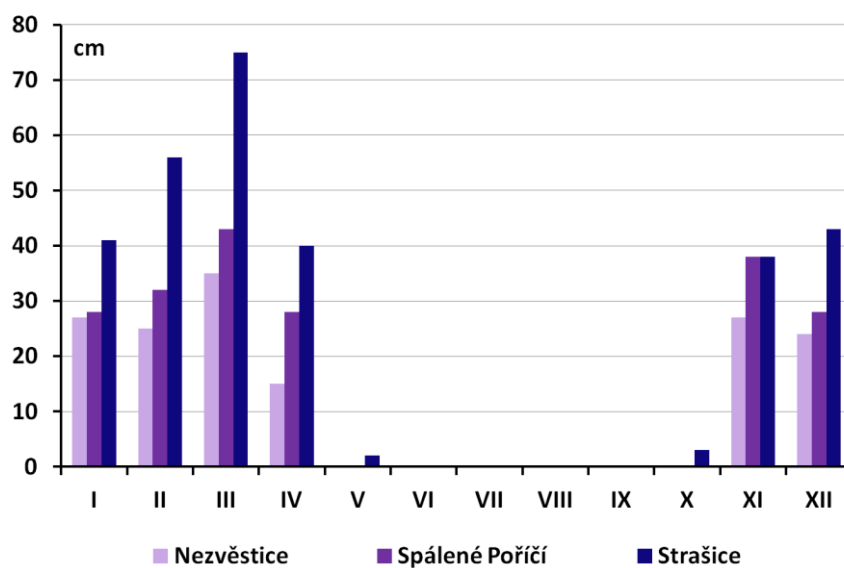
Obr. 17: Maximální denní úhrny srážek ve stanicích Nezvěstice, Spálené Poříčí, Strašice (1981–2000)

Zdroj: vlastní zpracování, data ČHMÚ

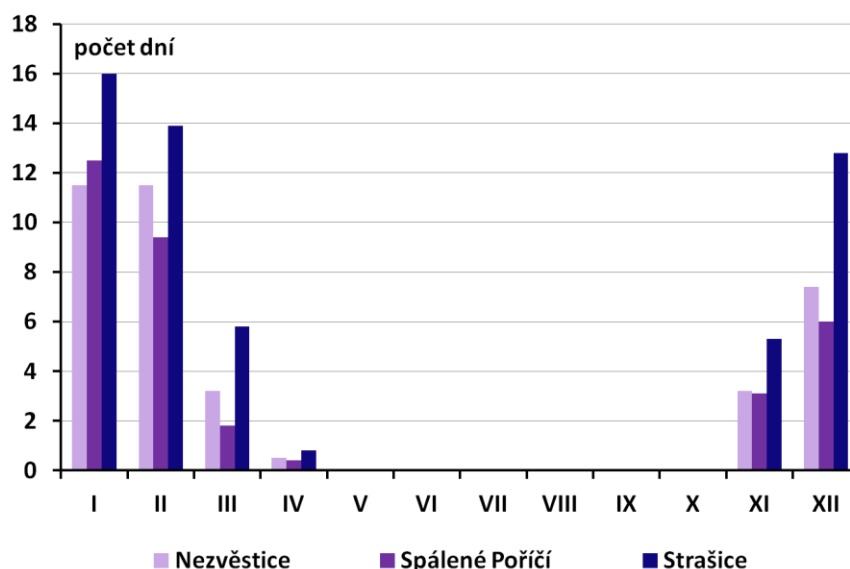
Obr. 18: Průměrné počty dní se srážkami ve stanicích Nezvěstice, Spálené Poříčí, Strašice (1981–2000)

Zdroj: vlastní zpracování, data ČHMÚ

Obr. 19: Maximální výška celkové sněhové pokrývky ve stanicích Nezvěstice, Spálené Poříčí, Strašice (1981–2000)

Zdroj: vlastní zpracování, data ČHMÚ

Obr. 20: Průměrný počet dní se sněhovou pokrývkou ve stanicích Nezvěstice, Spálené Poříčí, Strašice (1981–2000)

Zdroj: vlastní zpracování, data ČHMÚ

4.1.5 Hydrosféra

Území Brd má významný vodohospodářský potenciál a také dosavadní ochrana území je z tohoto důvodu legislativně zajišťována vyhlášením CHOPAV – chráněné oblasti přirozené akumulace vod. Území CHOPAV Brdy zahrnuje území původního vojenského újezdu s malým přesahem za jeho západní hranici, ovšem nezahrnuje Jižní Brdy a není tedy totožné s vymezením CHKO Brdy.

Vodohospodářský potenciál je podmíněn především třemi faktory:

- vyšší úhrny srážek a nižší výpar území zajišťují vyšší hodnoty povrchového odtoku,
- převažující lesní vegetační pokryv doplněný mokřadními plochami vytváří podmínky pro retenci vody v krajině,
- nízká míra antropogenní zátěže zaručuje relativně vysokou kvalitu povrchových vod.

Uvedené faktory přispívají k vytváření bohatých zásob povrchových vod. Území je odvodňováno do povodí Berounky, zejména prostřednictvím povodí Klabavy a přítoků Úslavy, např. Bradavy a Kornatického potoka (Příloha č. 2).

Jihovýchodní úbočí Jižních Brd je odvodňováno do povodí Lomnice a Skalice (povodí Vltavy). Horské části pramenných toků mají bystrinný charakter a s tím spojené riziko prudkého zvýšení průtoku po intenzivních srážkách v oblasti Brd. Základní hydrologické charakteristiky hydrologických stanic pro Klabavu a Bradavu ukazují vyšší hodnoty specifického odtoku na Klabavě, která také odvodňuje území s vyšším úhrnem srážek. Jedinou významnou akumulací povrchových vod jsou Padrt'ské rybníky. V pramenném území jsou upravené drobné vývěry vod (studánky) a významné vodní zdroje pro Rokycansko a obce Podbrdská.

Mezi faktory snižující potenciál využití vodních zdrojů patří:

- nedostatečné hydrogeologické podmínky pro tvorbu zásob podzemních vod,

- b) acidifikace srážek a ovlivnění historickou těžbou snižující využitelnost povrchových vod v části území,
c) vyšší sklonitost podélných profilů toků a sklonitost území zrychlující povrchový odtok.

Tab. 9: Hydrologické charakteristiky základních vodoměrných stanic zájmové oblasti

stanice	P [km]	Q _a [m ³ .s ⁻¹]	q _a [l.s ⁻¹ .km ⁻²]	Q ₁ [m ³ .s ⁻¹]	Q ₅ [m ³ .s ⁻¹]	Q ₁₀ [m ³ .s ⁻¹]	Q ₅₀ [m ³ .s ⁻¹]	Q ₁₀₀ [m ³ .s ⁻¹]
Klabava - Hrádek	158,12	1,14	7,21	16,5	42,7	58,3	104,0	129,0
Bradava - Žákava	102,55	0,44	4,29	8,8	20,4	27,7	49,6	61,9

Zdroj: zpracováno podle dat ČHMÚ

Obr. 21: Klabava v blízkosti zámku Tři Trubky

Foto: Alena Matušková

Horniny v zájmovém území se vyznačují převážně puklinovou propustností, oběh podzemní vody je soustředěn zejména v při povrchové zóně zvětralin a rozpojení puklin (Salaba a kol.

2014). Zdroje podzemní vody jsou malé vydatnosti a většinou rozptýlené. Režim a kvalita podzemní vody jsou v oblastech historické těžby rud a uhlí často významně ovlivněny existencí důlních děl.

Specifický podzemní odtok je ve výše položených částech Brd 2–3 l/s na km², v níže položeném území 1–2 l/s na km². Jen asi deset procent srážek se infiltruje do podzemních zásob. Nízký podíl infiltrace přispívá k tomu, že je území náchylné k tvorbě lokálních povodní (Cílek a kol. 2005).

Obr. 22: Bývalý objekt malé vodní elektrárny pod soutokem Padrt'ského a Třítrubeckého potoka.

Foto: Zdeněk Pražský

4.1.6 Pedosféra

V zájmovém území převažují kambizemě dystrické (hnědé lesní půdy), na hřebetech místy až podzolované, na úpatích přecházející do pseudoglejů. Eutrofní (živinami bohatší) kambizemě tvoří ostrůvky na spilitových vulkanitech v jižní části Brd.

V území nacházíme půdy, které jsou silně ovlivněny chudými matečními substráty a jsou typické vysokým obsahem skeletu, půdní druh je nejčastěji písčito-hlinitý, na některých místech se nachází vyšší obsah jílu a zhutnění. V blízkosti bulžňákových suků vznikly půdy skeletovité. Na kamenitých vrcholech a balvanových proudech se nacházejí rozsáhlejší plochy rankerů i litozemí (Salaba a kol. 2014). Na plochem terénu se špatným odtokem povrchové vody se vyvinuly plochy pseudoglejů modálních, zejména v ploché kotlině Padrt'ských rybníků. Vysrážené hydroxidy železa na rozhraní oxidační a redukční zóny v profilech pseudoglejů zabraňují prorůstání kořenů stromů a infiltraci vod do podzemních kolektorů (GeoVision 2007). Tvorbu železitých oxidů podporuje kyselost prostředí půdního profilu, která souvisí s kyselými srážkami a převažujícím porostem smrku.

Ve sníženinách podél vodních toků pseudogleje místy přecházejících až do typických glejů. V místech se stagnující vodou se vyskytují i organozemě – mělká rašeliniště (cca 50 cm mocná) drobných rozměrů. Rozsáhlejší ložisko rašeliny leží podél východního pobřeží Horního padrtského rybníka (GeoVison 2007). Rašeliniště je zásobováno plošným prameništěm na úpatních sutích. V nivách větších vodních toků (Klabavy, Bradavy) se vytvořily nivní půdy s větším podílem šterkopísků.

Charakter půdního krytu není příliš vhodný pro zemědělské využití. Výskyt organozemí (rašelin) zvyšuje biodiverzitu území, význam pro ekologickou stabilitu krajiny a ochranu specifické flóry zásadně převažuje nad potenciální možností jejich hospodářského využití.

4.1.7 Biosféra

Charakterizované území náleží z hlediska biogeografického členění (Culek a kol. 1996) do Brdského regionu (1.44). Tento bioregion zabírá téměř celý geomorfologický celek Brdské vrchoviny a na jihozápadě pokračuje i do východní okrajové části Plzeňské pahorkatiny. Bioregion leží zčásti v mezofytiku avšak jádro bioregionu již leží v oreofytiku. Jádrová část oreofytika nejvyšších poloh Brd má chladnější a vlhčí klima a převážně leží v 5. jedlovo-bukovém vegetačním stupni. Potenciální vegetace je řazena do květnatých bučin s ostrovem acidofilních horských bučin, podmáčených smrčín a s fragmenty suťových lesů (Culek a kol. 1996).

Významným unikátem jsou Brdy jako izolovaný ostrov rašeliništní vegetace v západních Čechách, s výskytem v zájmovém území zejména ve sníženině Padrtských rybníků. Obecně převažuje hercynská biota. V současnosti zcela dominují lesy, převážně smrkové monokultury se zbytky původních bučin a podmáčených lesů, unikátní především svojí celistvostí lesních komplexů. Zájmové území leží na západním a jižním okraji tohoto celku, přičemž nejvýznamnějším bezlesím uvnitř lesního komplexu je oblast Padrtě a některé bývalé výcvikové plochy (Kolvín, Bahna).

Převažujícím typem potenciální přirozené vegetace v řešeném území jsou bikové bučiny (*Luzulo-Fagetum*), které ve vyšších částech přecházejí do květnatých bučin (*Dentario enneaphylli-Fagetum*). V nižších polohách tvoří přirozenou vegetaci bikové doubravy *Luzulo albidae* – *Quercetum petraeae* nebo jedlové doubravy (GeoVison 2007, Neuhäuslová a kol. 1998). Na sutích je potenciální vegetace svazu *Tilio-Acerion* (*Mercuriali-Fraxinetum*). Nivy jsou reprezentovány potenciální vegetací *Stellario-Alnetum glutinosae*, *Carici remotae-Fraxinetum* a *Piceo-Alnetum* (GeoVison 2007, Neuhäuslová a kol. 1998). V nejvyšších polohách jsou přítomny i potenciální porosty podmáčených smrčín (*Mastigobryo-Piceetum* a *Sphagno-Piceetum*). Na skalnatých stanovištích se vzácně vyskytují jako potenciální vegetace reliktní bory (*Betulo carpatice-Pinetum*). Primární nelesní vegetace je jako potenciální velmi vzácná, reprezentuje ji rašelinná vegetace svazu *Sphagnion medii* a snad i nexerothermní bezlesí na sutích (GeoVison 2007, Neuhäuslová a kol. 1998). Přirozená náhradní vegetace je tvořena řadou typů vegetace vlhkých luk svazů *Calthion*, řidčeji i *Molinion*, která přechází do vegetace rašelinných luk a rašelinišť svazů *Caricion fuscae*, *Caricion rostratae* a *Sphagno recurvi-Caricion canescentis*. Na suchých místech jsou krátkostébelné trávníky svazu *Cynosurion* a *Violion caninae* a keříčková společenstva s vřesem, náležející svazu *Genistion* (*Rhodococco-Vaccinietum myrtilli* a *Calluno-Vaccinietum*) (GeoVison 2007, Neuhäuslová a kol. 1998).

Obrázek 23: Bezlesí v oblasti Padrtě
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 24: Plochy využívané armádou budou v dalším vývoji podléhat sukcesi (příklad lesního letiště Hejlák ve východní části CHKO Brdy)
Foto: Jan Kopp

Na území se obecně vyskytuje ochuzená hercynská fauna horských a podhorských lesů se západními vlivy. Vodní toky mají ráz potoků a bystřin náležících do pstruhového pásma.

Padrt'ský rybník je největším pramenným rybníkem v České republice a má typické společenstvo čistých stojatých vod vrchovin.

V zájmovém území se plošně významně vyskytují biotopy cenné z hlediska ochrany biodiverzity krajiny (Příloha č. 6). Většina nejceněnějších ploch je součástí CHKO Brdy. Významné lokality můžeme rozdělit do čtyř základních kategorií:

- 1) horní úseky vodních toků s úseky bystřinného charakteru (Padrt'ský potok, Ledný potok, Bardava, Mešenský potok) s výskytem raka kamenáče, mihule potoční a vranky obecné,
- 2) luční porosty s výskytem chráněných cévnatých rostlin (Padrt'sko, Trokavecké louky, Teslíny, V Úličkách),
- 3) lokality s mokřadní a rašelinnou vegetací (Padrt'sko, Trokavecké louky),
- 4) lesní ekosystémy s dřevinou skladbou blízkou potenciální přirozené vegetaci (Míšovské buky, Fajmanovy skály – Klenky, Chynínské buky).

Obr. 25: Ochrana EVL Padrt'sko je zajištěna formou Smluvně chráněného území

Foto: Jan Kopp

Většina uvedených lokalit je chráněna jako biotopy soustavy Natura 2000 – Evropsky významné lokality (EVL). Přírodě blízké lesní ekosystémy jsou chráněny jako přírodní rezervace (PR) nebo přírodní památky (PP). Do této kategorie patří PP Míšovské buky se zbytkem bučiny s jedlí, PR Fajmanovy skály – Klenky, kde se jedná o buližníkový suk s kamenným mořem a zbytky přirozených lesních porostů, a PR Chynínské buky, kde je přirozená bučina s příměsí dalších listnáčů s bohatou květenou. Předpokládá se posílení ochrany přírody v souvislosti s navrženou zonací CHKO Brdy a vyhlášením nových maloplošných chráněných území. V zájmovém území, především v bývalém vojenském prostoru je navrženo 21 nových maloplošných chráněných území (Cílek a kol. 2015). Měla by být zároveň věnována pozornost i biotopům mimo hranice nově vymezené CHKO Brdy – např. vodním tokům v povodí Bradavy a Kornatického potoka nebo biotopům louky u Radošic za jižní hranicí CHKO.

Tab. 10: Evropsky významné lokality (EVL) soustavy Natura 2000 v zájmovém území

EVL	Kvalita a význam EVL
CZ0213814 Ledný potok	Úsek Ledného potoka a Klabavy (Padrťského potoka) u Strašic představují velmi významné prostředí stabilní populace vranky obecné (<i>Cottus gobio</i>).
CZ0214042 Padrťsko	Území je velmi významné z hlediska biogeografického, jedná se o jednu z nejvýznamnějších lokalit s mokřadní a rašelinnou vegetací v českém vnitrozemí. Ochranný hodnota jsou rovněž luční lada, typická např. bohatým výskytem kosatce sibiřského (<i>Iris sibirica</i>). Z druhů cévnatých rostlin se zde na druhé známé recentní lokalitě v ČR vyskytuje kriticky ohrožený orobinec stříbrošedý (<i>Typha schotteworthii</i>). Ze silně ohrožených taxonů se vyskytuje bohatá populace všivce bahenního (<i>Pedicularis palustris</i>) a bařičky bahenní (<i>Triglochin palustre</i>). Území je velice významné i z hlediska zoologického, např. hojným výskytem stabilizované populace raka kamenáče (<i>Austropotamobius torrentium</i>) a na luční lada vázaného chřástala polního (<i>Crex crex</i>).
CZ0210056 Trokavecké louky	Lokalita je významná jako sice nevelký, ale neobyčejně dobře zachovalý soubor lučních až mokřadních společenstev. Společenstva jsou dobře druhově nasycena s výskytem řady ohrožených druhů (např. <i>Carex umbrosa</i> , <i>C. hartmanii</i> , <i>Dactylorhiza majalis</i> , <i>Iris sibirica</i> , <i>Salix rosmarinifolia</i> , <i>Serratula tinctoria</i> , <i>Scorzonera humilis</i> , <i>Trollius altissimus</i>).
CZ0210062 Teslíny	Jedná se o lokalitu nejlépe vyvinuté horské luční vegetace Brd, recentně se zde vyskytují: chrpa parukářka (<i>Centaurea pseudophrygia</i>), prvosenka vyšší (<i>Primula elatior</i>), velmi hojně škarda měkká čertkusolistá (<i>Crepis mollis</i> subsp. <i>hieracioides</i>), pcháč různolistý (<i>Cirsium heterophyllum</i>) a také prha arnika (<i>Arnica montana</i>), kakost lesní (<i>Geranium sylvaticum</i>), jetel kaštanový (<i>Trifolium spadiceum</i>), zvonečník klasnatý (<i>Phyteuma spicatum</i>), hrachor horský (<i>Lathyrus linifolius</i>) a silenka dvoudomá (<i>Silene dioica</i>).
CZ0323145 Bradava	Stabilizovaná populace raka kamenáče (<i>Austropotamobius torrentium</i>). Lokalita leží v území s hojným výskytem raka kamenáče. Kromě tohoto druhu se v tocích hojně vyskytuje i mihule potoční (<i>Lampetra planeri</i>) a vranka obecná (<i>Cottus gobio</i>).
CZ0323156 Mešenský potok	Stabilizovaná populace raka kamenáče (<i>Austropotamobius torrentium</i>). Nejbližší další populace byla zjištěna v Kornatickém potoce níže po proudu, v Bojovce a Příkosickém potoce.
CZ0320005 V Úličkách	Luční porosty V Uličkách jsou reprezentativní, zachovalé a ochranný význam – pravidelný výskyt zvláště chráněných druhů rostlin. V území se nachází i donedávna existující lokalita s hořcem jarním (<i>Gentiana verna</i>), která je nyní v tomto území neznámá, ale její výskyt nelze vyloučit.

Zdroj: převzato a upraveno z databáze AOPK ČR (Natura 2000)

Lesy v Brdské vrchovině pokrývají nejvýznamnější plochu, ovšem dnes v nich převažují kultury smrku, méně borovice. V bezlesí jsou zastoupeny agrocenózy, louky i pastviny, dnes do značné míry odvodněné. Specifickým typem prostředí jsou odlesněná místa cílových ploch vojenského prostoru (Kolvín, Bahna), která představují významná náhradní stanoviště rostlin i živočichů, ovšem bez opakované vojenské činnosti hrozí zánik specifických biotopů.

Nejhodnotnější lesní porosty Brd jsou začleněny do genových základů, které se však nacházejí mimo území Plzeňského kraje (Hutě pod Třemšínem a Roželov). Management lesů v součinnosti se zájmy ochrany přírody by měl v budoucnu směřovat k pestřejší a přirozenější druhové skladbě dřevin.

Tab. 11: Porovnání relativního zastoupení dřevin v přirozené, současné a cílové skladbě Přírodní lesní oblasti Brdská vrchovina

Druh	Přirozená skladba (%)	Současná skladba (%)	Cílová skladba (%)
dub	13,1	2,5	0,4
buk	36,6	2	14,5
habr	0,1	0	0
jasan	0,2	0,2	0,2
javor	0,1	0,2	0,4
bříza	0,8	1,8	0,1
lípa	0,1	0,1	0,1
olše	0,7	1	0,5
osika	2,1	0	0
smrk	9,2	71	62,4
jedle	37	0,6	10,8
borovice	0	15,3	6,4
modřín	0	5	4,2
ostatní	0	0,3	0

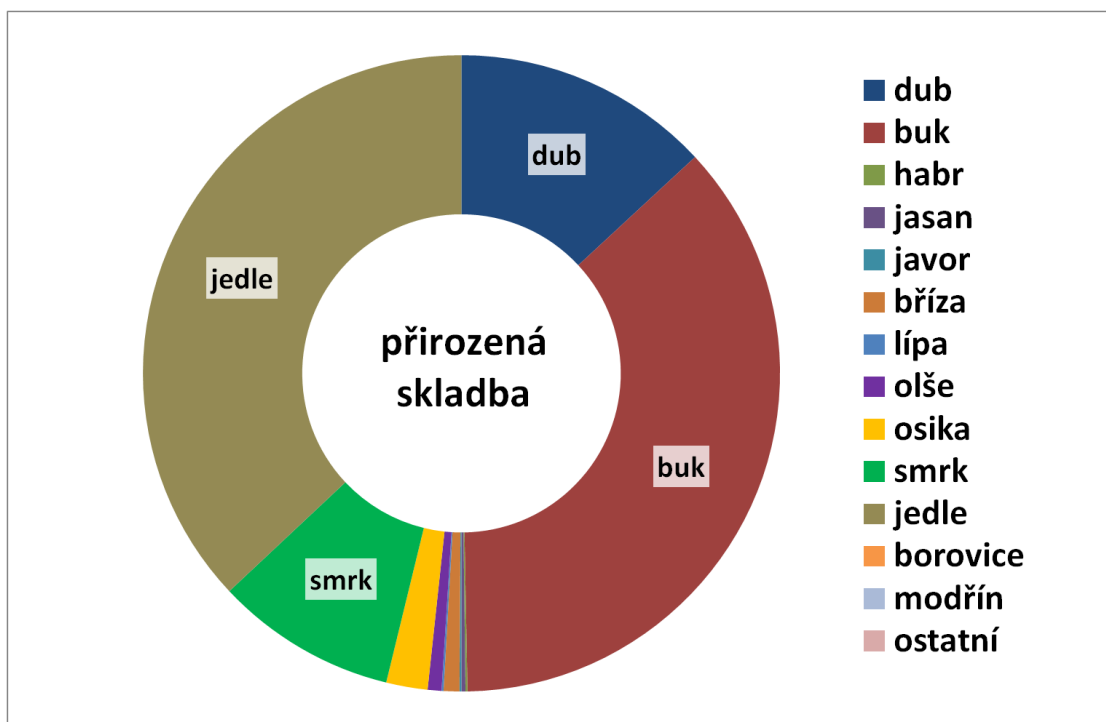
Zdroj: Salaba a kol. 2014

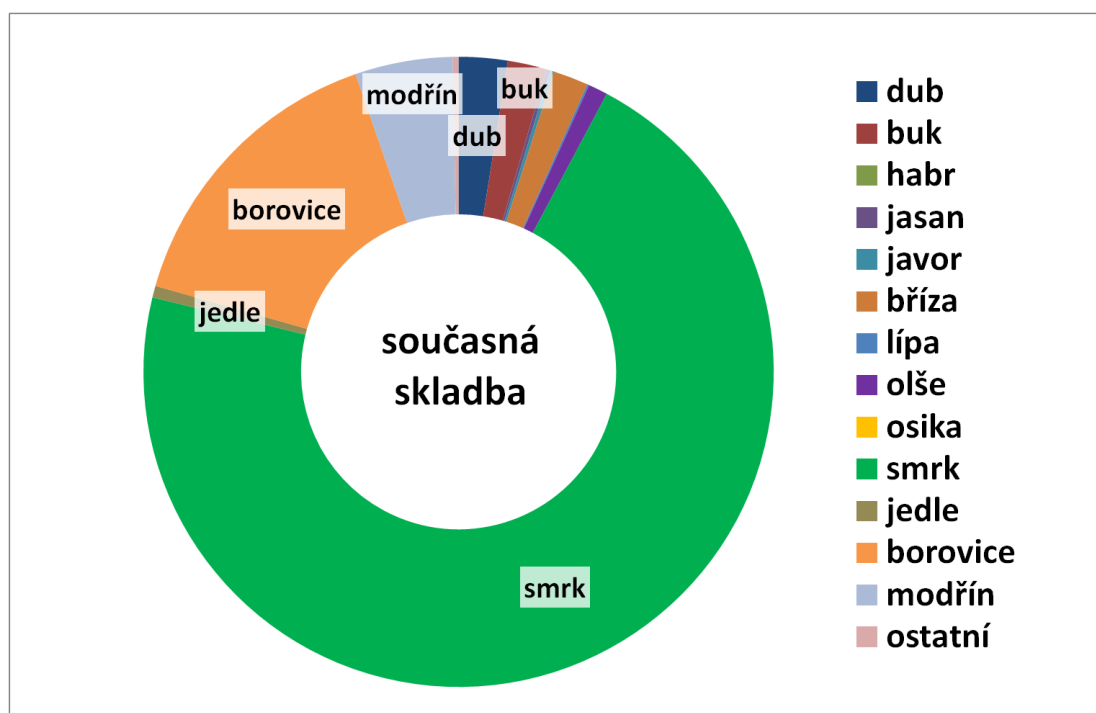
Obr. 26: Sukcese lesa na nevyužívané plochy bezlesí
Foto: Zdeněk Pražský

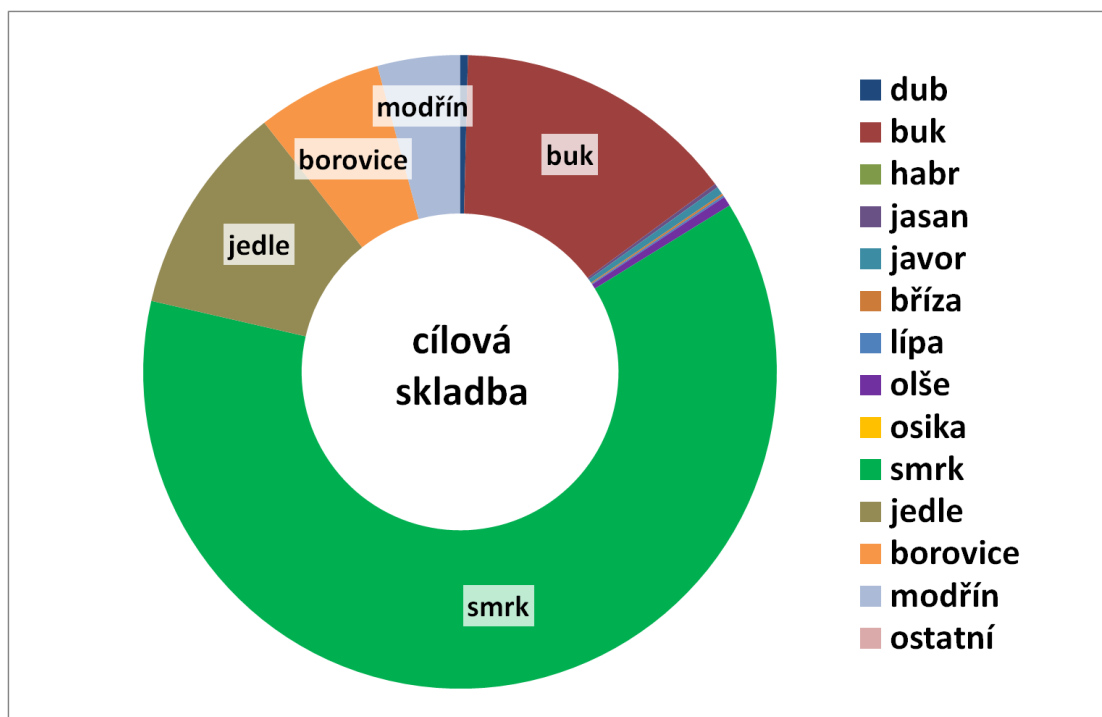
Obr. 27: Pestrá druhová skladba dřevin v některých částech Brdské vrchoviny
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 28: Přirozená skladba dřevin Přírodní lesní oblasti Brdská vrchovina
 Zdroj: vlastní zpracování podle informací Salaba a kol. 2014

Obr. 29: Současná skladba dřevin Přírodní lesní oblasti Brdská vrchovina
 Zdroj: vlastní zpracování podle informací Salaba a kol. 2014

Obr. 30: Cílová skladba dřevin Přírodní lesní oblasti Brdská vrchovina
 Zdroj: vlastní zpracování podle informací Salaba a kol. 2014

4.2 Osídlení a demografický potenciál

Zřejmě nejstaršími dochovalými zbytky osídlení ve sledované oblasti jsou zříceniny hradu Drštka (též Ronšperk, Ramsberg, Losumberg) mezi Kolvínem a Skořicemi, které jsou doloženy z druhé poloviny 13. století. Nacházejí se na bulžnickovém výchozu na úbočí vrchu Palcíř. Mezi Příkosicemi a Vískami stával další hrad Homberk, který je v historických pramenech zmiňován v roce 1368 společně se vsí Příkosice. Hrad stával i ve Strašicích v blízkosti dnešního kostela sv. Vavřince na místě, kde dnes stojí bývalá nepřístupná fara (Hajšman 2015). První písemné zmínky o hradu jsou až ze 14. století. Zbytky hradu se nedochovaly. Poblíž Strašic směrem na západ stával zřejmě od 13. či 14. století také hrad Vimberk, dnes je toto místo na katastru Medového Újezda. Místo lokalizace strašického hradu podle Tomáše Makaje souviselo se středověkou hutní činností (nálezy hald strusky, hrází rybníků – Hajšman 2015). Na Spálenopoříčsku stával na vrchu Kokšín tzv. Liškův hrad z první poloviny 13. stol., ale archeologické nálezy dokládají hradištní osídlení ze 7. stol. (Hajšman 2015).

Základy sídelní struktury oblasti byly položeny ve středověku. Většina vesnic byla založena ve 14. století, ale např. Čížkov je zmiňován již v roce 1146. V 15. století vznikly Mladý Smolivec, Příkosice a Štítov (Historický lexikon obcí 1869–2015). Ze zajímavých dochovaných historických staveb v oblasti je třeba jmenovat barokní zámek v Mirošově, který vznikl kolem roku 1720 a renesanční zámek z roku 1617 ve Spáleném Poříčí.

Osídlení je v oblasti převážně venkovského charakteru, městy jsou pouze Spálené Poříčí a Mirošov. V některých obcích se nacházejí architektonicky cenné stavby, např. staré roubené domy (Strašice, Těně, Dobřív). Některé obce trpí necitlivým smíšeným typem zástavby (např. v Mirošově poblíž zámku stojí bytové jednotky ze socialistického období). Soustředěnou výstavbu bytových domů mají Strašice, což souvisí s dřívější lokalizací vojenského útvaru do této obce.

Sídelní struktura je velmi rozdrobená. Administrativní uspořádání sídel je značně rozmanité. Jsou sídla, která jsou zároveň obcemi a mají velmi nízký počet obyvatel (např. Vísky), obce s malým počtem částí obce, tedy oddělenými sídly (např. Mirošov s další částí Myt'), ale i obce, která mají částí obce hodně. Příkladem mohou být Mladý Smolivec s dalšími částmi obce Budislavice, Dožice, Radčice a Starý Smolivec; Čížkov s dalšími částmi obce Čechovice, Chynín, Liškov, Měrchín, Přesín, Zahrádka, Železný Újezd; Spálené Poříčí s dalšími částmi obce Čičov, Hořehledy, Hořice, Karlov, Lipnice, Lučiště, Struhaře, Těnovice, Vlkov, Záluží. Administrativní uspořádání prodělalo procesy centralizace (zejména v socialistickém období) a decentralizace (zejména po roce 1989, např. na Mirošovsku, kdy řada obcí patřila v některých letech k Mirošovu jako jeho části obce, ale následně se osamostatnila).

Osídlení a demografický potenciál je dále nutno zkoumat odděleně v území bývalého Vojenského újezdu Brdy a v území, které jej lemuje.

Na území bývalého Vojenského újezdu Brdy bylo běžné venkovské osídlení až do padesátých let minulého století. Pokud zde existovala pouze dělostřelecká střelnice, obyvatelstvo v prostoru zůstávalo (ale s různými omezeními a přesuny v době druhé světové války v letech 1940–1945). V 50. letech však bylo rozhodnuto o zvětšení území střelnice o obce Padrt', Kolvín, Přední a Zadní Záběhlá, Velcí a Hrachoviště a o vzniku Vojenského újezdu Brdy, tím i o likvidaci těchto obcí, která proběhla zřejmě v letech 1952 až 1953. Zbývající obyvatelstvo ve VÚ Brdy patřilo administrativně do obce Brdy v okrese Příbram. Správu tohoto území vykonával Újezdní úřad Brdy až do konce roku 2015.

Tab. 12: Počet obyvatel v Brdech (v hranicích bývalého VÚ Brdy)

Bývalé obce/rok	Počet obyv. v Brdech (prostor vymezený hranicemi VÚ Brdy) v letech SLDB													
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Padrt'	575	566	529	347	299	313	258	132	.	.	.	.	.	.
Hrachoviště	120	109	79	74	90	82	85	53	.	.	.	.	.	.
Velcí	580	595	598	517	465	381	301	195	179	101	187	51	44	27
Kolvín	604	589	575	522	442	393	374	167	.	.	.	.	.	.
Záběhlá	452	553	565	477	493	447	430	225	.	.	.	.	.	.
celkem	2 331	2 412	2 346	1 937	1 789	1 616	1 448	772	179	101	187	51	44	27

Zdroj: ČSÚ 2015a

Nejvíce obyvatel (téměř 2, 5 tisíce) měl sledovaný brdský prostor na konci 19. století (v části, která připadá nyní Plzeňskému kraji cca 1 600 lidí). Bylo to období, kdy prosperovala železářská výroba, těžba černého uhlí v Mirošovské pánvi a mnoho lidí nacházelo práci v brdských lesích. Po ukončení značné části hutnické činnosti a ukončení těžby v mirošovských dolech v roce 1904 došlo k mírnějšímu poklesu počtu obyvatel Západních Brd. Ve sledované oblasti však ještě stále žilo a v blízkém okolí nacházelo práci kolem 1,5 tisíce obyvatel. Vytvoření vojenské střelnice a využívání prostoru Brd k vojenským účelům jak československou armádou, tak za války armádou německou, vedlo k poklesu počtu obyvatel mezi roky 1930–1950 zhruba o polovinu.

Razantní byl pokles počtu obyvatel na začátku padesátých let minulého století, kdy byly fyzicky zlikvidovány brdské obce ležící v území nově vzniklého VÚ Brdy. Od šedesátých let se počet obyvatel tzv. obce Brdy (je tak uváděna ve statistických lexikonech ČSÚ) pohyboval v několika desítkách. Největší soustředění bylo v části Velcí, která není na území Plzeňského kraje. V západní části prostoru žilo nejvíce lidí v osadě Kolvín, která je aktuálně připojována k obci Skořice. Obyvatelé brdského vojenského prostoru byli v převážné většině zaměstnáni u Vojenských lesů a statků, s. p. jako lesní dělníci, dále pracovali jako hajní nebo v jiných podobných profesích.

Vzhledem k velmi nízkému počtu obyvatel, kteří žili a žijí na území VÚ Brdy v době jeho rušení, je zdejší demografický potenciál mizivý a ani do budoucna se nepočítá se znovuosídlováním Západních Brd a tím s jeho zvyšováním. Tento prostor chce zachovat správa CHKO Brdy jako prostor bez trvalého osídlení.

Také devastace domovního fondu byla fatální. Z tří set domů, které byly ve sledovaném prostoru v roce 1900 (v části, spadající nyní pod Plzeňský kraj, jich bylo 217) jich mnoho nezbylo. Historický lexikon obcí České republiky 1869–2015 uvádí současný počet domů 16, a to v části Velcí (nezahrnuje však vojenské objekty). S tím však nekoresponduje skutečnost, že v osadě Kolvín je několik novějších domů, patřících Vojenským lesům a statkům, s. p., které je pronajímají svým zaměstnancům.

Tab. 13: Počet domů v Brdech (v hranicích bývalého VÚ Brdy)

Bývalé obce/rok	Počet domů v Brdech (prostor vymezený hranicemi VÚ Brdy) v letech SLDB													
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Padrt'	62	61	65	63	62	60	63	.	.	.	.	.	.	.
Hrachoviště	15	16	15	16	16	16	18	.	.	.	.	.	.	.
Velcí	58	61	66	68	65	65	68	272	36	27	49	19	16	16
Kolvín	70	72	77	75	75	75	77	.	.	.	.	.	.	.
Záběhlá	49	61	76	79	77	77	81	.	.	.	.	.	.	.
Celkem	254	271	299	301	295	293	307	272	36	27	49	19	16	16

Zdroj: ČSÚ 2015 a

Několik údajů z historie zaniklých brdských obcí, které ležely na území současného Plzeňského kraje, ukazuje na skutečnost, jak rozvinutou oblastí tato část Brd byla. Naši předkové dokázali využívat jak tehdejší potenciál nerostného bohatství (který už byl vyčerpán), tak potenciál pro cestovní ruch a bohatství vody a dřevní hmoty. Dřevo zpracovávali poblíž, např. na pile v Mirošově nebo na pilách u Mikulíkova a Hájkova mlýna u Strašic.

Kolvín

Největší obcí v západní části Vojenského újezdu Brdy byl v blízkosti obce Skořice Kolvín. Vznikl již ve 13. století. Obec se rozvíjela nejvíce v 18. a 19. století. Zástavba byla v této době dřevěná (kromě hospody) a obyvatelstvo se živilo prací v okolních hutích, v lesích a částečně zemědělskou výrobou. Často se obyvatelé živilo v chudém kraji kombinací těchto činností, říkalo se jim tzv. kovozezemědělci (Makaj 2010). Časté však bylo vzhledem k chudobě vystěhovalectví, a to i do zámoří. Kolvín měl výhodnou polohu na silnici z Rokycan do Příbrami (začala se stavět 1861). V Kolvíně existovala ve 20. století škola, dvě hospody, obchod, kaple, hasičská zbrojnice, spolková činnost a v roce 1932 byla obec elektrifikována. V roce 1940 byla část domů zbořena a bylo zahájeno vystěhovávání obyvatelstva. Větrná smršť, která postihla tuto oblast v roce 1941, vystěhovávání na čas zastavila. Udává se, že zde padlo asi 1,5 miliónů kubíků dřeva (Hajšman 2015). Následky kalamity odstraňovalo množství lidí, dokonce se zde budovaly úzkorozchodné lesní železnice ke svážení dřeva (např. Kolvínka). V roce 1942 zde pracovaly stovky nuceně nasazených dělníků, kteří žili v pracovním táboře poblíž. Ten byl zlikvidován hned po válce. Definitivní rozkaz k vystěhování obce přišel koncem roku 1951, poslední obyvatelé odešli v roce 1953. V blízkosti Kolvína vznikla dělostřelecká střelnice, protitanková a pěchotní střelnice. Pohyblivé terče pro střelbu byly postupně odstraňovány a dnes jsou cílové plochy prázdné. Zachovaly se však některé budovy.

Záběhlá

Horní a Dolní Záběhlá ležela na východ od Padrt'ských rybníků v jejich těsném sousedství. Z roku 1565 jsou zmiňovány zdejší louky a z roku 1730 osídlení v rámci kolonizace dvanácti rodinami (Makaj 2010). Také tato obec získávala postupně občanskou vybavenost, např. hospodu, obchody, školu, kovárnu, hasičskou zbrojnici a zvoničku na návsi, stával zde panský dvůr a myslivna. Zajímavou stavbou byla kaple římskokatolické církve, kterou zde postavilo v roce 1930 Pražské arcibiskupství. Zdejší obyvatelé se kromě výše jmenovaných řemesel živilo také povoznictvím.

Padrt'

Již urbář z roku 1565 uvádí na místě této zaniklé obce zmínky o existenci Padrt'skch rybníků na panství Floriana Gryspeka z Gryspachu (Makaj 2010). V roce 1670 vznikla pod hrází Dolejšího Padrt'ského rybníka železná huť, v roce 1753 zde pracovala vysoká pec a několik hamrů, z nichž poslední byl uzavřen v roce 1867 (Žán 2001). Obec, která vznikla v okolí v 18. století, nebyla jen centrem výroby železa, ale též turistickým střediskem. Lidé sem jezdili na tzv. letní byt a často zde stanovali pražští skauti. V obci stála také tzv. šindelka, kde se vyráběly šindele na střechy. Významnými budovami na Padrti byly budova lesní správy, dvouhájenka, mlýn, budova staré a nové školy, výletní hostinec U rybníka, hostinec U Nováků, kde byla stanice Klubu českých turistů, chata Autoklubu vysokoškolského sportu. Na blízkém vrchu Kočka stávala tzv. turistická útulna.

Přehled o vývoji počtu obyvatel obcí, které lemují bývalý Vojenský újezd Brdy a obcí, jejichž katastry se nově stávají součástí CHKO Brdy ukazuje tabulka 14.

Obr. 31: Současné osídlení západních Brd v osadě Kolvín poblíž Skořic
Foto: Alena Matušková

Tab. 14: Počet obyvatel sledovaných obcí Podbrdská v Plzeňském kraji ve vybraných letech

ORP	Obec	Počet obyvatel								
Rok		1869	1900	1930	1950	1970	1991	2001	2011	1.1.2015
Rokycany	Dobřív	1255	1615	1492	1537	1496	1007	1063	1226	1286
	Hůrky	517	427	413	344	242	181	172	249	234
	Medový Újezd	392	464	468	395	352	232	185	222	229
	Mirošov	1626	1957	1771	1826	1849	2045	2237	2343	2232
	Příkosice	666	678	638	425	432	344	341	404	410
	Skořice	755	764	486	312	322	233	231	236	245
	Strašice	2894	2351	1905	2263	2362	2208	2466	2505	2462
	Štítov	194	178	160	92	86	57	54	59	62
	Těně	709	571	492	341	316	242	234	163	269
	Trokavec	514	431	383	217	178	132	105	87	93
	Visky	286	270	185	93	59	48	31	43	46
Blovce	Borovno	345	298	218	176	150	114	92	92	89
	Míšov	442	371	285	229	185	114	121	103	103
	Spálené Poříčí	4474	4225	4109	3925	2811	2584	2512	2660	2693
Nepomuk	Čížkov u Blovic	2734	2510	2088	1491	1046	754	634	666	657
	Mladý Smolivec	2416	2139	1810	1241	1120	848	760	694	727

Zdroj: ČSÚ 2015 a

Velkými sídly a zároveň obcemi jsou Mirošov, Strašice a Spálené Poříčí. Mají vlastní potenciál pro rozvoj. Jejich obyvatelstvo je zabezpečeno (v jádrových sídlech) odpovídající občanskou vybaveností. Jejich části obce mají občanskou vybavenost na různé úrovni, ale využívají občasnou vybavenost v jádrových sídlech, která jsou v krátké dojížděkové vzdálenosti a ve kterých jsou i zdroje pracovních příležitostí. Více obyvatel však musí dojíždět za zaměstnáním mimo zájmovou oblast.

Z dlouhodobého pohledu je nejstabilnější situace v počtu obyvatel v Mirošově a v Dobřívě, kde od roku 1869 nastal početní nárůst, v Mirošově více než o 1/3 dřívějšího počtu obyvatel. Na 85 %, vzhledem k počtu obyvatel v roce 1869, jsou Strašice a kolem 60 % Příkosice, Spálené Poříčí a Medový Újezd. Ostatní obce byly útlumem průmyslové činnosti na přelomu 19. a 20. století a následným zvýšením perifernosti polohy vlivem vzniku VÚ Brdy postiženy výrazně více. Například Visky a Trokavec nedosahují ani 1/5 počtu obyvatel, který měly v roce 1869, Mladý Smolivec, Štítov a Skořice poklesly ve sledovaném období na 1/3 počtu obyvatel. Demografický potenciál sledovaných podbrdských obcí v období od roku 1869 tedy výrazně poklesl (tab. 14 a 15).

Tab. 15: Procentuelní podíl počtu obyvatel sledovaných obcí Podbrdská v Plzeňském kraji ve vybraných letech vzhledem k roku 1869

ORP	Obec	Podíl počtu obyvatel ve srovnání s rokem 1869 (v %)								
Rok		1869	1900	1930	1950	1970	1991	2001	2011	1.1.2015
Rokycany	Dobřív	100	129	119	122	119	80	85	98	102
	Hůrky	100	83	80	67	47	35	33	48	45
	Medový Újezd	100	118	119	101	90	59	47	57	58
	Mirošov	100	120	109	112	114	126	138	144	137
	Příkosice	100	102	96	64	65	52	51	61	62
	Skořice	100	101	64	41	43	31	31	31	32
	Strašice	100	81	66	78	82	76	85	87	85
	Štítov	100	92	82	47	44	29	28	30	32
	Těně	100	81	69	48	45	34	33	23	38
	Trokavec	100	84	75	42	35	26	20	17	18
	Vísky	100	94	65	33	21	17	11	15	16
Blovce	Borovno	100	86	63	51	43	33	27	27	26
	Míšov	100	84	64	52	42	26	27	23	23
	Spálené Poříčí	100	94	92	88	63	58	56	59	60
Nepomuk	Čížkov u Blovic	100	92	76	55	38	28	23	24	24
	Mladý Smolivec	100	89	75	51	46	35	31	29	30

Zdroj: ČSÚ 2015 a, vlastní přepočty

Pokud se zabýváme vlivem Vojenského újezdu Brdy v oblasti jako možnou prostorovou bariérou a možným důvodem menšího hospodářského rozvoje přilehlých obcí a tím i závažného faktoru na vývoj počtu obyvatel, je vhodné poukázat na změnu počtu obyvatel v oblasti po vzniku VÚ a v současnosti. Jako ukazatel byl zvolen index mezi roky 1950 a 2015 (tab. 16). Kromě Strašic, kde byla vojenská posádka a to se projevilo jako významný stabilizační prvek (pracovní místa v armádě i pro civilisty, poptávka po službách a zboží ze strany vojáků) a Mirošova, který se zdárně rozvíjel jako centrum nižšího řádu a poskytoval v místě dostatek služeb a v místě nebo blízkém okolí (zejména Příkosice, Hrádek u Rokycan, Rokycany) i pracovních příležitostí, se projevil ve sledovaném období výrazný pokles počtu obyvatel. Obce se staly periferním územím na okraji bariéry vojenského prostoru, která je omezovala v rozvoji. Ze sledovaných sedmnácti obcí jich sedm ztratilo více než polovinu obyvatelstva (tab. 16). Menší pokles zaznamenaly obce s výhodnou polohou k Rokycanům a dálnici D5 (Hůrky, Medový Újezd, Dobřív), Příkosice s významným zaměstnavatelem i dobrým dopravním spjením na Plzeň, Rokycany, Nezvěstice a Mladý Smolivec s dobrým dopravním napojením na Plzeň, Blatnou a řadu míst s pracovními příležitostmi (Nepomuk, Blovice, Spálené Poříčí).

Tab. 16: Index růstu nebo poklesu počtu obyvatel zájmové oblasti Podbrdská v Plzeňském kraji mezi roky 1950 a 2015 (stav z roku 1950 představuje 100%)

ORP	Obec/rok	1950	1.1.2015	Index mezi roky 1950 a 2015 v
Rokycany	Dobřív	1537	1286	80
	Hůrky	344	234	72
	Medový Újezd	395	229	56
	Mirošov	1826	2232	128
	Příkosice	425	410	95
	Skořice	312	245	76
	Strašice	2263	2462	111
	Štítov	92	62	64
	Těně	341	269	48
	Trokavec	217	93	40
	Visky	93	46	46
	Borovno	176	89	52
Blovic	Míšov	229	103	45
	Nové Mitrovice	229	103	45
	Spálené Poříčí	3925	2693	68
Nepomuk	Čížkov u Blovic	1491	657	45
	Mladý Smolivec	1241	727	80

Zdroj: ČSÚ 2015 a, vlastní přepočty

Důležitou demografickou charakteristikou je věková skladba obyvatelstva (tab. 17). Problémem je stárnutí obyvatelstva. Vhodným ukazatelem k jeho sledování je tzv. index stárí, který udává poměr počtu obyvatel nad 65 let věku k počtu dětí do 15 let. Ve všech obcích (kromě Vísek) je jeho hodnota nad 1, což znamená, že je v nich vyšší podíl obyvatelstva v poproduktivním věku než obyvatel v dětském věku. Čím vyšší tato hodnota je, tím je stárnutí místní populace vyšší. Nejhorší stuace je ve Vískách a Trokavci, kde se index stárí pohybuje kolem 3. Přirozenou hodnotu ukazatele zkresluje v Mirošově a v Těních existence domovů důchodců, kde jsou koncentrováni senioři, kteří původně žili i v jiných obcích. Naopak relativně nejlepší situaci v tomto směru má Spálené Poříčí z jižní části oblasti a Visky, Strašice, Dobřív a Příkosice z okresu Rokycany.

Počet obyvatel ovlivňuje obecně porodnost, úmrtnost a migrační proudy. Hodnoty těchto ukazatelů se každoročně mění. Dlouhodobě však ovlivňují celkový počet obyvatel obcí buď pozitivním nebo negativním způsobem. Tabulka 18 ukazuje na příkladu roku 2014 dynamiku obyvatelstva sledované oblasti. Dokladuje běžný fakt, že porodnost je v dnešní době menší než úmrtnost a počet obyvatel obcí by v důsledku přirozené měny klesal. Celkový počet obyvatel ovlivňuje výrazněji migrace, přičemž se spíše jedná o migrační přírůstek. Kladné migrační saldo měly v roce 2014 hlavně populačně větší obce s příznivou hospodářskou

situací, větší občanskou vybaveností a dobrou dopravní dostupností, a to Mirošov, Strašice, Dobřív a Spálené Poříčí.

Tab. 17: Věková skladba obyvatelstva zájmové oblasti

ORP	Obec	Počet obyvatel				Index stáří
		celkem	děti	dospělí	nad 65 let	
Rokycany	Dobřív	1 286	199	858	229	1,15
	Hůrky	234	30	150	54	1,80
	Medový Újezd	229	37	140	52	1,41
	Mirošov	2 232	294	1 421	517	1,76
	Příkosice	410	69	255	86	1,25
	Skořice	245	32	167	46	1,44
	Strašice	2 462	354	1 729	379	1,07
	Štítov	62	9	43	10	1,11
	Těně	269	33	182	54	1,64
	Trokavec	93	5	72	16	3,20
	Visky	46	8	30	8	1,00
	Borovno	89	9	55	25	2,78
Blovce	Míšov	103	12	73	18	1,50
	Nové Mitrovice	311	41	208	62	1,51
	Spálené Poříčí	2 693	428	1 787	478	1,12
Nepomuk	Čížkov u Blovic	657	95	423	139	1,46
	Mladý Smolivec	727	98	483	146	1,49

Zdroj: ČSÚ 2015 e

Tab. 18: Pohyb obyvatelstva obcí zájmové oblasti v roce 2014

	Stav k 1. 1.	Narození	Zemřelí	Přistěhovalí z ČR	Přistěhovalí z ciziny	Vystěhovalí do ČR	Vystěhovalí do ciziny	Přírůstek migrací	Přírůstek celkem
Dobřív	1 271	10	12	35	2	17	3	17	15
Hůrky	236	2	2	5	-	7	-	-2	-2
Medový Újezd	232	1	6	7	-	5	-	2	-3
Mirošov	2 233	18	55	84	2	48	2	36	-1
Příkosice	413	5	5	5	1	9	-	-3	-3

Skořice	248	1	4	8	-	7	1	-	-3
Strašice	2 447	20	23	53	11	45	1	18	15
Štítov	57	2	1	5	-	1	-	4	5
Těně	265	2	4	6	-	-	-	6	4
Trokavec	88	-	3	9	-	1	-	8	5
Visky	45	1	-	1	-	1	-	-	1
Borovno	91	-	4	3	-	1	-	2	-2
Míšov	109	2	2	1	-	7	-	-6	-6
Nové Mitrovce	323	1	9	6	-	10	-	-4	-12
Spálené Poříčí	2 681	29	30	60	2	47	2	13	12
Čížkov	667	3	12	17	2	20	-	-1	-10
Mladý Smolivec	731	10	8	19	2	26	1	-6	-4

Zdroj: ČSU 2015 f

Obr. 32: Obyvatelé osady Kolvín se zabývají i pěstováním ovoce a zeleniny

Foto: Alena Matušková

4.3 Ekonomický potenciál a občanská vybavenost

Ekonomika jednotlivých brdských obcí se v minulosti vyvíjela dosti odlišně. Zatímco na západě a severozápadě od VÚ Brdy byl v minulosti zastoupený více průmysl, založený na

místních nerostných surovinách, a lidé z malých venkovských obcí často dojížděli do blízkých průmyslových závodů, celý jih oblasti se vyvíjel jako převážně zemědělský. Samotný Vojenský prostor Brdy pak měl a má velký význam z hlediska lesního hospodářství.

Proto i dnes území vyniká z hlediska sektorové a odvětvové struktury ekonomicky aktivních obyvatel (EAO) vysokým podílem pracujících v oblasti zemědělství a průmyslu. V primárním sektoru bylo v roce 2011 zaměstnáno až 6,7 % EAO (ČSÚ 2015d), což bylo výrazně více než byl republikový průměr (2,7 %) (Územní studie Brdy, analytická část, 2013). V terciérním sektoru pracovalo v roce 2011 40,0 % EAO, což je naopak nižší podíl než je průměr Plzeňského kraje, kde ve službách bylo zaměstnáno 46,1 % EAO (ČSÚ 2015d).

Nejvyšší počet EAO v zemědělství dosahovaly obce Spálené Poříčí a Mladý Smolivec, v terciéru pak byl nejvyšší počet EAO zaměstnán ve Strašicích a Spáleném Poříčí (ČSÚ 2015d). Sekundární sektor zaměstnával 30 až 50 % EAO v obcích (ČSÚ 2015d).

Z celkového počtu zaměstnaných vyjíždělo v roce 2011 do zaměstnání mimo obec 76 % EAO, z nichž většina pak směřovala za prací do Rokycan, Příbrami nebo Plzně (z některých obcí vyjíždí lidé za prací do Spáleného Poříčí, Mirošova nebo Strašic). Vyjíždka za prací je velmi vysoká a ukazuje na nízkou hospodářskou soběstačnost obcí.

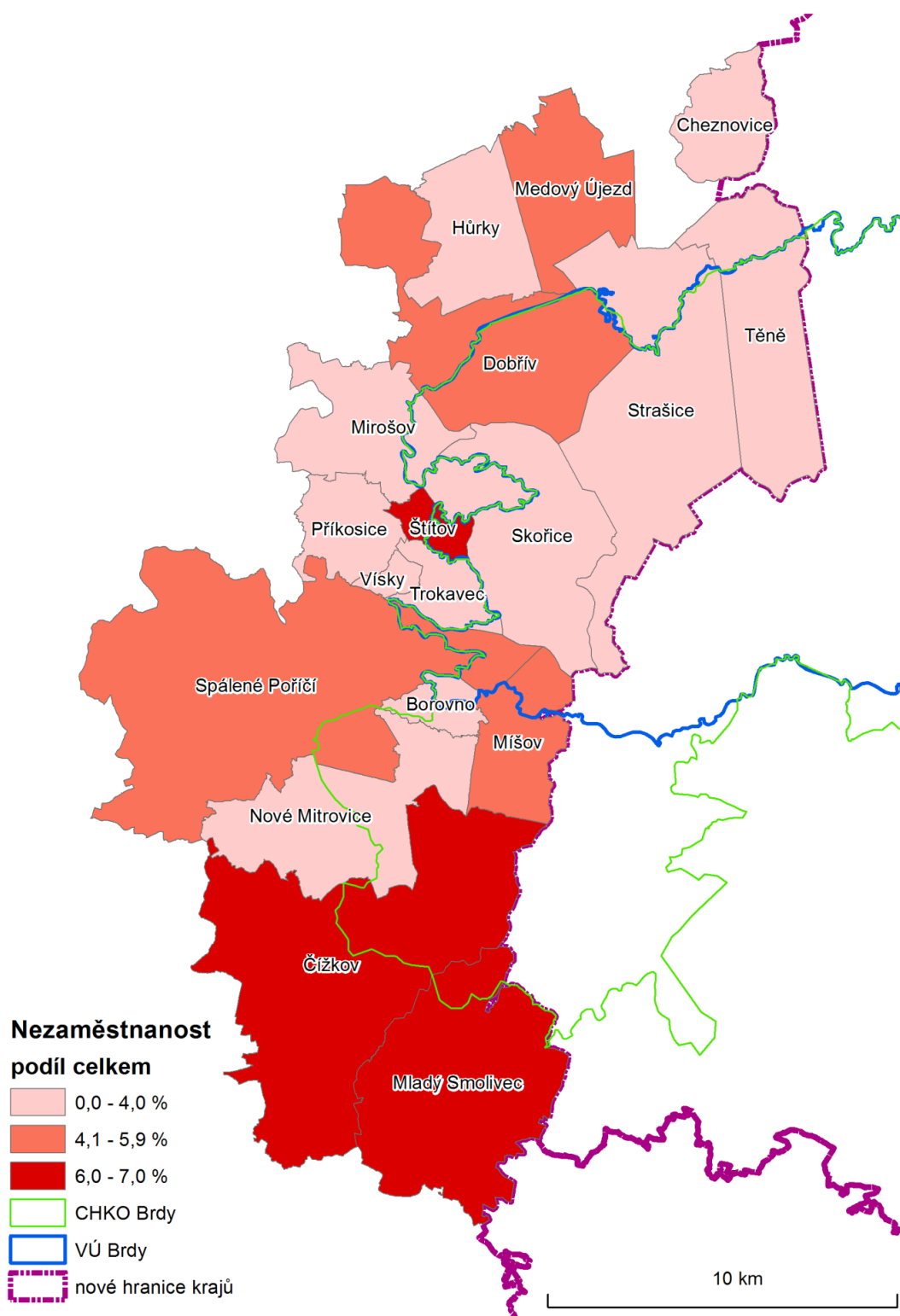
Podíl nezaměstnaných osob (počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15-64 let dělený počtem obyvatel ve věku 15-64 let v %) v obcích odpovídá vývojovým trendům v České republice a v poslední době se snižuje. Celkový podíl je u většiny obcí pod celorepublikovým průměrem – 5,90 % (ČSÚ 2015f). Regionální diferenciaci ukazuje obrázek 33. Pouze tři obce – Čížkov, Štítov a Mladý Smolivec vykazují celkovou nezaměstnanost nad celorepublikovým průměrem. Vyšší nezaměstnanost v těchto obcích způsobuje především nezaměstnanost žen (obrázek 34), která je v těchto třech obcích 10–12 % a převyšuje výrazněji celostátní průměr - 6,25 % (ČSÚ 2015f).

Příznivější situace z hlediska nezaměstnanosti je v brdských obcích spadajících pod ORP Rokycany, tedy v severní části, kde je lepší dopravní dostupnost do míst s pracovní nabídkou. Ale je to možné vnímat také jako důsledek upřednostnění bydlení v klidném venkovském prostředí a dojíždění za prací.

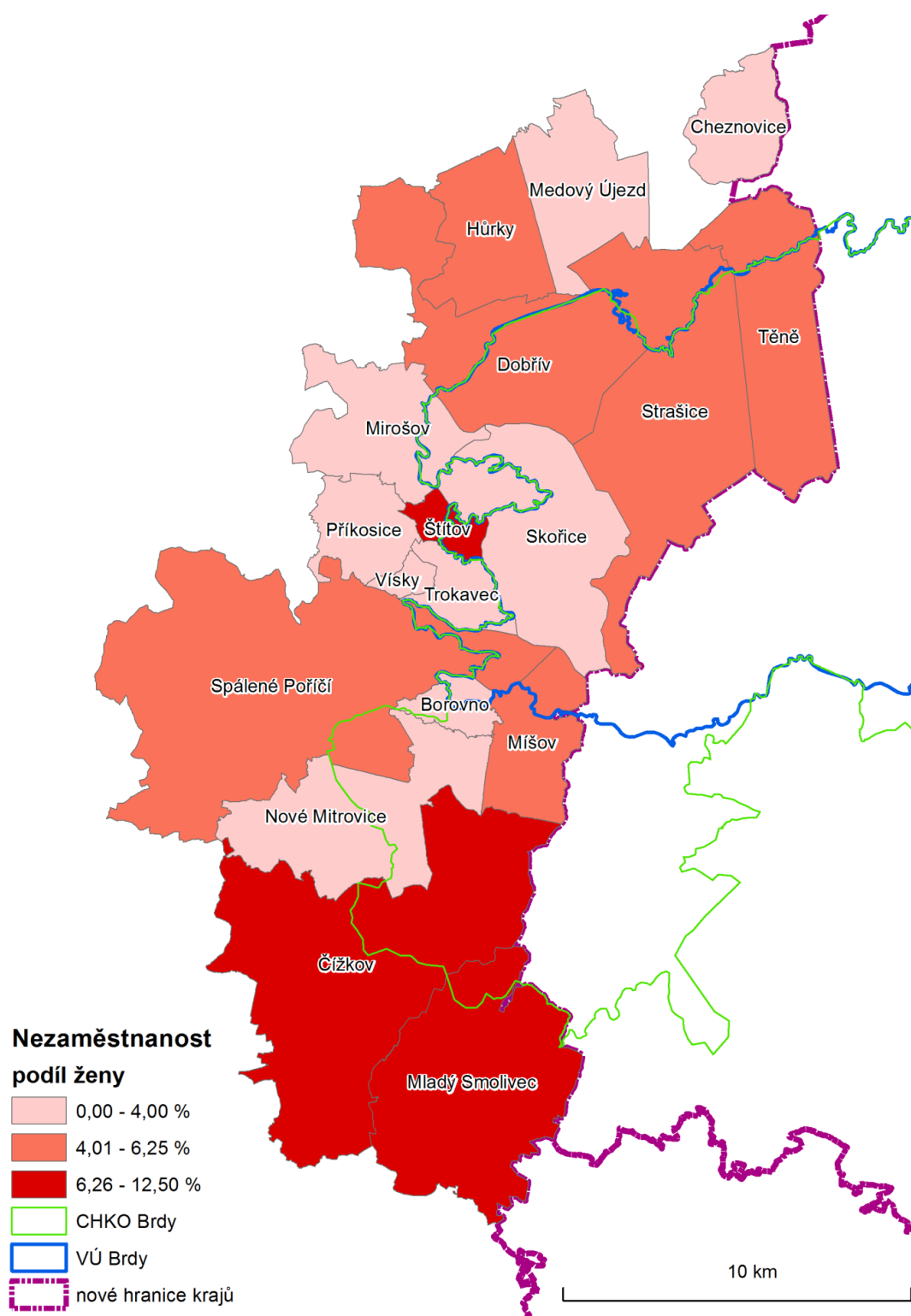
Z hlediska nabídky pracovních příležitostí je území brdských vesnic nesoběstačné. K 30. 11. 2015 bylo na území k dispozici 66 volných pracovních míst, z toho 32 v obci Strašice a 16 v obci Spálené Poříčí. V průměru na jedno volné pracovní místo vychází 5 uchazečů.

Evidovaný počet ekonomických subjektů v daném území k 30. 9. 2015 byl 2 216, což je o 460 méně než na konci roku 2011. Z celkového evidovaného počtu ekonomických subjektů bylo 1 848 fyzických osob, což je o 409 méně než na konci roku 2011. Nejvíce fyzických osob podniká v obcích Mirošov, Spálené Poříčí a Strašice, v relativním vyjádření připadá na 1 obyvatele největší počet fyzicky podnikajících osob v malých obcích Štítov, Míšov a Trokavec. Nejvíce právnických osob podniká v obcích Mirošov, Spálené Poříčí a Dobřív, v relativním vyjádření připadá na 1 obyvatele největší počet právnických osob v malých obcích Těně, Borovno, Medový Újezd a Dobřív.

Největšími podniky v sektoru primárním jsou Vojenské lesy a statky, divize Hořovice, které sídlí ve středočeských Jincích, Lesospol Zbiroh s.r.o., Zbirožská a.s. se sídlem ve Zbirohu, Alimex Nezvěstice a Příkosická zemědělská a.s. se sídlem v Mirošově. Vojenské lesy a statky, divize Hořovice mají sídlo mimo zkoumané obce a nejsou tedy započítávány do statistik.

Obr. 33: Celková nezaměstnanost v obcích zájmové oblasti k 31.11.2015
Zdroj dat: ČSÚ 2015 f, zpracovala Marie Novotná

Obr. 34: Nezaměstnanost žen v obcích k 31.11.2015
Zdroj dat: ČSÚ 2015 f, zpracovala Marie Novotná

Vojenské lesy a statky hospodaří v lesích na území bývalého vojenského újezdu Brdy (LS Obecnice, Mirošov, Strašice s rozlohou cca 25 000 ha lesní půdy - Výroční zpráva 2014) a na rybnících v tomto území. Hlavní hospodářskou činností divize je lesní výroba ve smrkových porostech s příměsí jedle a buku.

Obr. 35: Těžba dřeva provozovaná v Brdech státním podnikem Vojenské lesy a statky
Foto: Alena Matušková

Dále se divize věnuje rybářství, myslivosti a rekreačním službám. Mezi hospodářskými vodními plochami dominují Padrtské rybníky na náhorní plošině Brd, Hořejší Padrtský rybník má výměru 115 ha a Dolejší Padrtský rybník má výměru 65 ha. Každoročně se loví jeden z Padrtských rybníků. Výlovy se pohybují od 30 do 50 tun, hlavní rybou je kapr, dále pak cejn, štika, sumec atd. (Vojenské lesy a statky 2015). Lesospol Zbiroh se zabývá zemědělskou činností a hospodařením v lesích, školkařstvím a pěstováním vánočních stromků v severní části Podbrdská. Pěstební a těžební činnost na území Spálenopoříčska provádějí Lesy České republiky s.p. a CE WOOD a.s.

Zbirožská a.s. hospodaří z části v CHKO Křivoklátsko a v severní části Podbrdských a Brdských obcí. V rostlinné výrobě se společnost specializuje na výrobu osiv obilovin a jetele nachového, krmných plodin a potravinářského obilí. V živočišné výrobě se společnost zaměřuje na produkci mléka, odchov telat, výkrm býčků a volků, prasat, krůt a krocanů (kapacita ustájených míst je – pro dojnice 750 ks; jalovice 700 ks; telata 120; masný skot 140 ks; býčků a volků 60 ks, ovcí 50; prasat ve výkrmu 1000 ks; prasat v předvýkrmu 768 ks, výkrm krůt a krocanů 8 300 ks) (Zbirožská a.s. 2015). V obci Těně je umístěn výkrm krůt.

Alimex Nezvěstice se zabývá rostlinnou i živočišnou výrobou. V oblasti živočišné výroby hospodaří společnost s uzavřeným obratem stáda skotu. Plemenářská práce je směřována k produkci dojníc s tržní produkcí mléka (Holštýnské plemeno) v počtu cca 1 100 ks dojníc. U dojníc je preferováno kejdové hospodářství. Na zkoumaném území se nachází provozy VKK Číčov - kapacita 500 ks dojníc a odchovny mladého dobytka Planiny - 360 ks. Kromě

mléčného skotu chová společnost stádo krav bez tržní produkce mléka. Rostlinná výroba je zaměřena na produkci obilovin a krmných plodin. Společnost má vlastní kapacitu pro čištění, sušení a skladování produkce obilovin a olejnin. Na katastrálním území Těnovice obhospodařuje 70 ha ovocného sadu. Na ploše 60 ha jsou pěstovány jabloně letních, podzimních a zimních odrůd. Třetina plochy je osázena novými rezistentními odrůdami. Dále jsou zde zastoupeny rané až pozdní odrůdy švestek a pološvestek (Alimex 2012).

Obr. 36: Dolní Padrt'ský rybník v období výlovu

Foto: Alena Matušková

Příkosická zemědělská a.s. se sídlem Mirošov hospodaří v rámci dvou územních středisek - Příkosic a Mirošova a zaměřuje se v živočišné výrobě na chov skotu s produkcí mléka a hovězího masa, chovných jalovic a plemenných býčků. V rámci dalšího rozvoje chovu skotu byla realizována výstavba velkokapacitního kravína s ustájením pro 366 kusů krav. Prioritou v rostlinné výrobě je výroba obilovin, řepky, píce a kukuřice (Příkosická zemědělská a.s. 2014).

Kromě těchto větších společností se zemědělství a lesnictví věnuje 261 malých ekonomických subjektů. Ekologické zemědělství je provozováno méně (chov mléčného skotu a pěstování obilnin a píce ve Strašicích).

Sektorovou strukturu ekonomických subjektů zobrazuje obrázek 38. Brdy a okolní obce byly původně lesnickou oblastí, což má vliv na současnou strukturu ekonomických subjektů – 8,9 % podniká v lesnictví a zemědělství, s čímž koresponduje i již zmíněná struktura zaměstnanců dle odvětví. Nejvyšší počet podniku v primárním sektoru se nachází ve Spáleném Poříčí, Čížkově a Mirošově (v relativním vyjádření jsou to obce Nové Mitrovice, Čížkov a Mladý Smolivec).

Sekundér je pak ve většině obcí zastoupen od 20 do 40 % (průměr 28 %), menší podíl tvoří v obcích Medový Újezd, Štítov. Největšími průmyslovými podniky Ing. Matas - Slévárna Strašice, spol. s r.o. (velikost 50-99 zaměstnanců), D+P Rekont s.r.o. Strašice, TOPSPO

Strašice s.r.o., Doubleshot s.r.o. Těně (velikost 25–49 zaměstnanců) (ČSÚ 2015c). Ing. Matas - Slévárna Strašice se zabývá výrobou odlitků z šedé a tvárné litiny pro strojírenské účely, D+P Rekont s.r.o. se zabývá recyklací elektroodpadu a prodejem recyklovaných surovin, TOPSPO Strašice s.r.o. se zaměřuje na výrobu a prodej plastových dílů do interiérů automobilů a Doubleshot s.r.o. na pražení výběrové kávy. V Těních se rekonstruuje bývalý zemědělský areál na provozovnu DCK Holoubkov Bohemia a.s. s výrobou rozvaděčů elektrické energie.

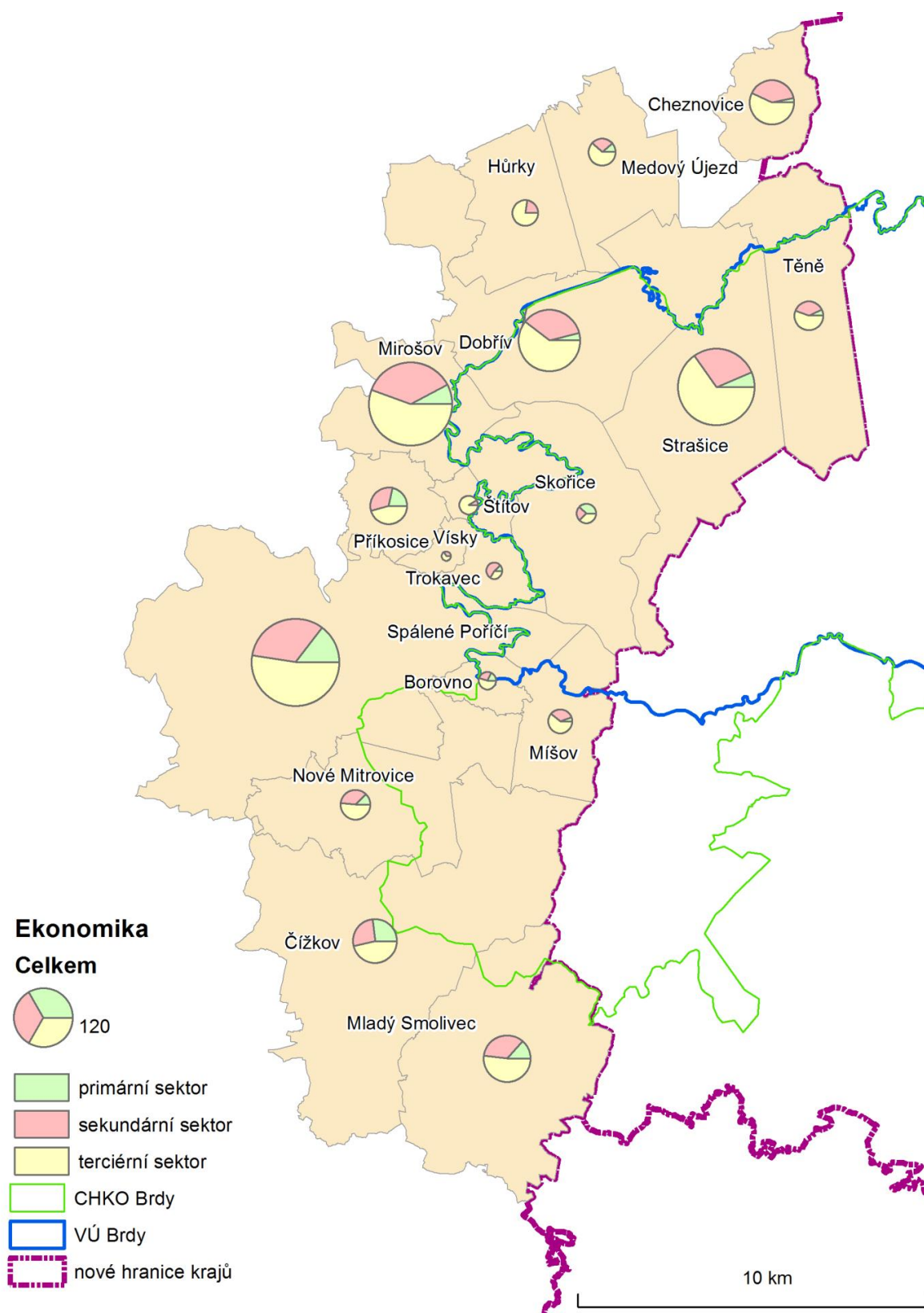
Průmysl se nově rozvíjí také na jihu regionu, v oblasti Spáleného Poříčí působí převážně malé živnostenské firmy. Mezi větší firmy, představující průmyslovou základnu oblasti, patří Interiér Říčany a.s. ve Spáleném Poříčí, zaměřující se na výrobu nábytku. V Mítově je provozovna Západokámen a.s. s těžbou šterku (Město Spálené Poříčí 2015). V provozovně Paleta spol. s r.o. Lipnice se vyrábí cereální potraviny, v provozovně H-P mont s.r.o. se kompletují součástky pro automobilový průmysl.

Obr. 37: Zemědělskou půdu na Strašicku obdělává Zbirožská, a.s.

Foto: Alena Matušková

Největší počet ekonomických subjektů patří do oblasti terciéru, především do oblasti velkoobchodu a maloobchodu. Maloobchodu a velkoobchodu se věnuje 190 ekonomických subjektů. Ubytovací služby poskytuje 7 subjektů, stravovací služby 90 subjektů. Nejvíce podniků v obchodu a službách je ve Strašicích, Spáleném Poříčí, Mirošově a v Dobřívě, což je ovlivněno vyšší lidnatostí těchto obcí. Ekonomické subjekty ve službách se v Brdských obcích podílejí na celkovém počtu ekonomických subjektů od 36 % (Skořice) do 66 % (Štítov). Na jednoho obyvatele v oblasti připadá 0,1 ekonomického subjektu podnikajícího ve službách.

Obr. 38: Sektorová struktura ekonomických subjektů k 30. 9. 2015
Zdroj dat: ČSÚ 2015 c , zpracovala Marie Novotná

Občanská vybavenost obcí je celkově nízká (tab. 19), což souvisí s periferní polohou na okraji bývalého vojenského prostoru.

Tab. 19: Základní občanská vybavenost obcí zájmové oblasti

kód	obec	pošta	základní škola	mateřská škola	střední škola	zdravotnické zařízení	policie
566705	Borovno	ano	ne	ne	ne	ne	ne
557650	Čížkov	ano	ne	ano	ne	ne	ne
559776	Dobřív	ano	ano	ano	ne	ne	ne
559849	Hůrky	ne	ne	ne	ne	ne	ne
559857	Cheznovice	ano	ano	ano	ne	ne	ne
579009	Medový Újezd	ne	ne	ne	ne	ne	ne
559997	Mirošov	ano	ano	ano	ne	ano	ne
546399	Míšov	ne	ne	ne	ne	ne	ne
558061	Mladý Smolivec	ano	ne	ne	ne	ano	ne
558176	Nové Mitrovce	ano	ne	ne	ne	ne	ne
579131	Příkosice	ne	ne	ano	ne	ne	ne
506664	Skořice	ne	ne	ne	ne	ne	ne
558362	Spálené Poříčí	ano	ano	ano	ano	ano	ne
560162	Strašice	ano	ano	ano	ne	ano	ano
579343	Štítov	ne	ne	ne	ne	ne	ne
560189	Těně	ne	ne	ne	ne	ne	ne
579246	Trokavec	ne	ne	ne	ne	ne	ne
579289	Vísky	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Zdroj: *Města a obce online 2015.*

Velmi nízká je vybavenost zdravotnickými službami. Se vznikem CHKO Brdy může být problém s nedostatečným vybavením územními pracovišti Policie ČR. Horší občanská vybavenost je v obcích při jižní části Brd.

Z další občanské vybavenosti se v území dále nachází sociální služby Domov Harmonie, centrum sociálních služeb Mirošov, Dům pro seniory, zdravotně a tělesně postižené v Těních. Domov Harmonie provozuje dva domovy - Domov pro seniory a Domov se zvláštním režimem, je příspěvkovou organizací Plzeňského kraje a jeho kapacita vysoce přesahuje 300 lůžek. Zařízení v Těních je výrazně menší, poskytuje však také terénní pečovatelské služby pro seniory, zdravotně a tělesně postižené v přilehlých obcích. Domov Harmonie spolu s Léčebnou v Mirošově – Janově jsou největší ekonomické subjekty v oblasti.

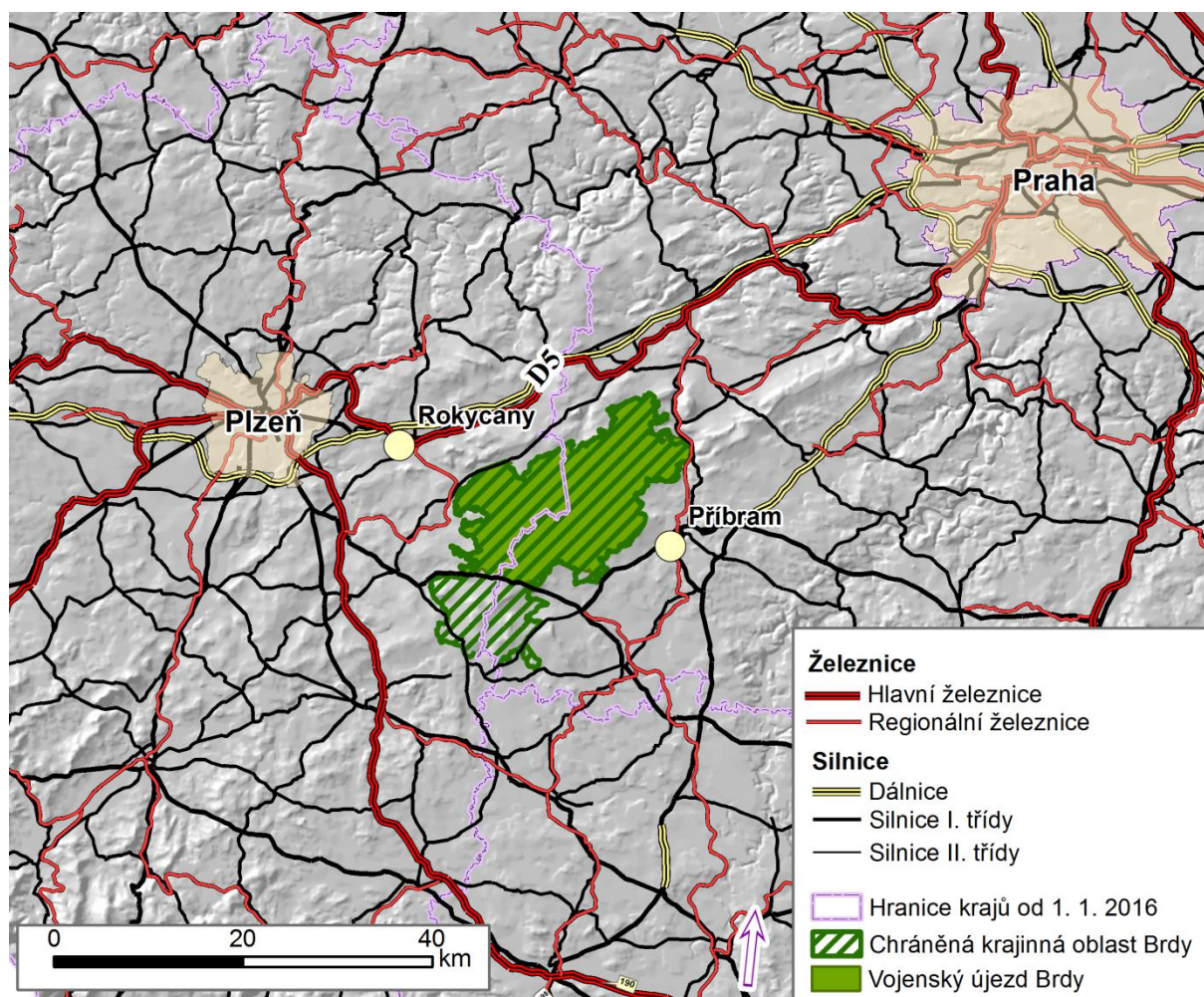

Obr. 39: Dům pro seniory, zdravotně a tělesně postižené v Těních
Foto: Alena Matušková

4.4 Dopravní infrastruktura, dopravní dostupnost

4.4.1 Dopravní poloha

Dopravní poloha území Brd plyne z jeho horizontální polohy v sídelní hierarchii. Dle socioekonomické regionalizace (Hampl, Marada 2015) jsou pro oblast Brd klíčovými centry mikroregionální střediska Příbram (34. pořadí dle komplexního regionálního významu-KRV), Beroun (57. dle KRV), Rokycany (76. dle KRV) a Hořovice (110. dle KRV). Pro Příbram, Beroun a Hořovice je nadřazeným střediskem makroregionální centrum Praha (1. dle KRV), pro Rokycany je to meziregionální centrum Plzeň (4. dle KRV). Poloha mezi dvěma nejsilnějšími středisky Čech se promítá do dobré dopravní dostupnosti území (obr. 40), byť samotný vojenský újezd představoval pro budování dopravní infrastruktury územní bariéru. Pro obce přiléhající k vojenskému újezdu, který byl po mnoho let veřejnosti nepřístupný, to znamenalo jejich dopravní neprůjezdnost ve směru do vojenského újezdu, což posilovalo jejich periferní polohu. Na území Plzeňského kraje se v oblasti Brd nenachází žádné významné centrum osídlení, nejbližšími spádovými centry jsou obce s rozšířenou působností – Rokycany, Blovice a Nepomuk a další města Mirošov a Spálené Poříčí. Tato hierarchicky vyšší územní centra poskytují pro obce převážně venkovského charakteru služby vyššího řádu – školství, zdravotnictví a sociální péče, kultura a sport, obchodní síť. To podmiňuje potřebu vysoké každodenní vyjížďky z území.

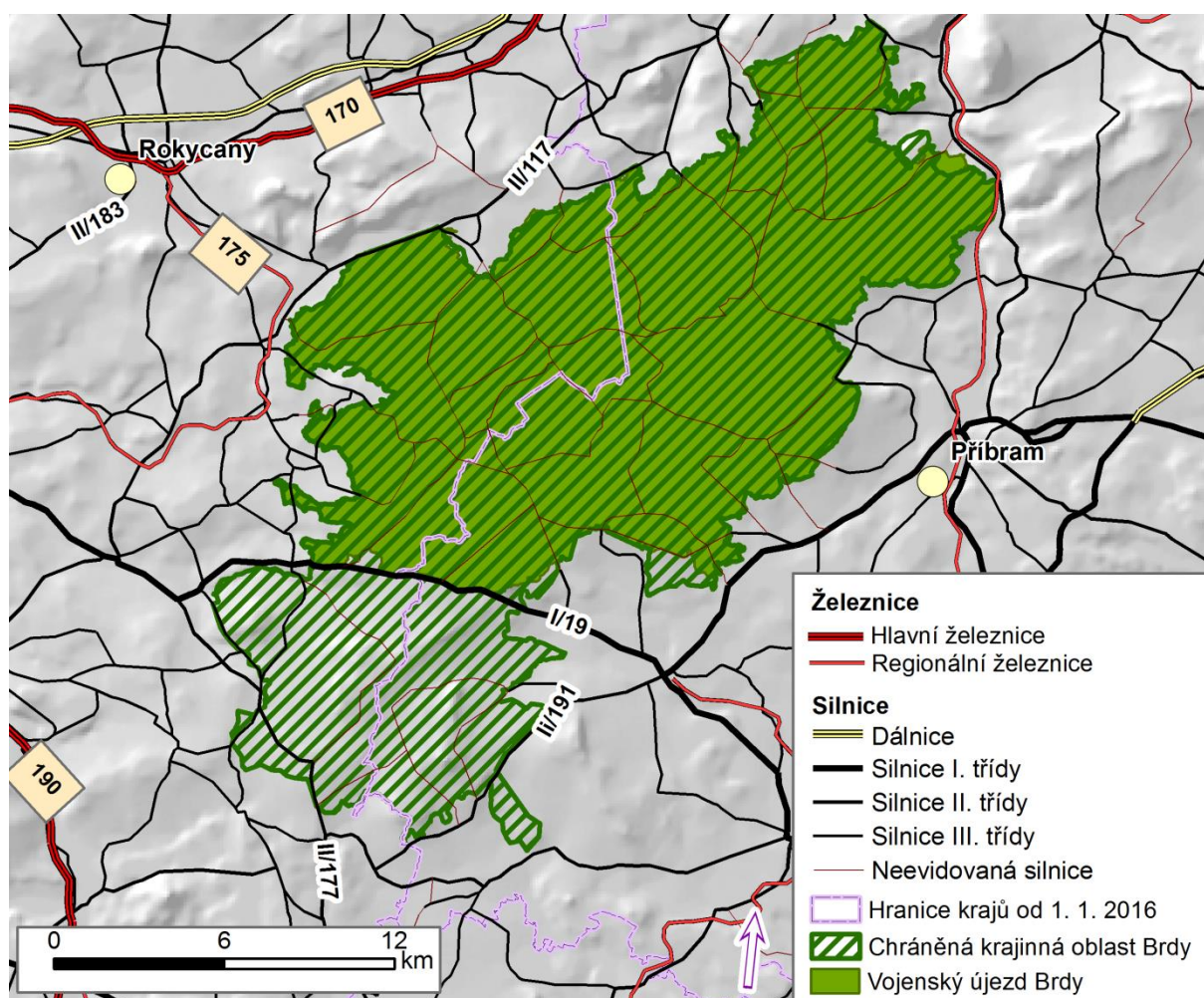

Obr. 40: Dopravní poloha zkoumaného regionu Brdy
Zdroj: ArcČR® 500 2014, mapu zpracoval Marie Novotná

Dle typologie regionů z hlediska nabídky dopravních možností lze zkoumaný region řadit mezi typy – vnitřní periferie Čech a zázemí velkých měst (Marada, Květoň 2010).

4.4.2 Dopravní dostupnost území – silniční doprava

Dopravní dostupnost zkoumaného území pro silniční dopravu je velmi dobrá (obr. 41). Především dálnice D5 Praha – Plzeň – SRN je páteřní komunikací západních a středních Čech, jako E50 je součástí evropského tranzitního koridoru. Tato komunikace umožňuje časovou dostupnost z oblasti Brd do významných center osídlení v řádech desítek minut (Hořovice – Praha 43 minut, Hořovice – Plzeň 35 minut, Mirošov – Praha 1 hodiny 9 minut, Mirošov – Plzeň 34 minut). Významnou komunikací I. třídy je I/19 Spálené Poříčí – Rožmitál pod Třemšínem propojující jižní část území Brd s Plzní na západě a s jižními Čechami, časová dostupnost z Mísova (vstupní brána do regionu Brd) do Plzně je 37 minut. Časovou dostupnost u této komunikace zhoršují její technické parametry (průjezdy obcí a množství zatáček snižují průměrnou dopravní rychlost vozidel).

Obr. 41: Dopravní dostupnost regionu Brdy

Zdroj: ArcČR® 500 2014, mapu zpracoval Marie Novotná

Důležitá komunikace II. třídy II/117 Spálené Poříčí – Hořovice (– Žebrák), která je paralelou k dálnici D5, propojuje zmíněné komunikace vyššího řádu D5 a I/19 s hustou sítí komunikací

III. třídy (15 komunikací), které jsou obslužné pro jednotlivé obce ve zkoumaném území. Jižní část území obdobně obsluhují komunikace II. třídy II/191 a II/177 propojující komunikace I. třídy I/19 ze Spáleného Poříčí a I/20 do Blatné a Nepomuka s komunikacemi III. třídy.

4.4.3 Intenzita silniční dopravy

Zatím poslední výsledky zjišťování intenzity silniční dopravy jsou k dispozici z roku 2010. Dle tohoto sčítání byla intenzita dopravy na komunikaci I/19 ve třetí nejnížší úrovni tedy 2001-5000 vozidel za 24 hodin stejně jako na komunikacích z Hrádku u Rokycan do Mirošova a dále do Dobřívi. Intenzita na propojovací komunikaci č. II/117 byla v nejnížší úrovni 500-1000 vozidel za 24 hodin.

4.4.4 Dopravní dostupnost území – železniční doprava

Evropským tranzitním koridorem v úseku mezi Plzní a Prahou probíhá celostátní železniční trať č. 170 Praha - Beroun - Hořovice - Rokycany - Plzeň, která je součástí III. tranzitního železničního koridoru České republiky. Nejbližší železniční zastávky resp. stanice na trati č. 170 jsou v Mýtě, Holoubkově a Rokycanech. V těsné blízkosti regionu Brd prochází regionální železniční trať č. 175 Rokycany – Nezvěstice propojující celostátní železniční tratě č. 170 (Plzeň - Praha) a č. 190 (Plzeň - České Budějovice) (viz obr. 41). Na této trati, která je provozována od roku 1883, tedy více než 130 let, jezdí v současnosti motorová jednotka Regionova. Nejbližší železničními stanice resp. zastávky regionu Brdy jsou Mirošov, Mirošov – město, Příkosice-zastávka, Příkosice. Právě tento 13 km dlouhý úsek prochází v roce 2015 celkovou revitalizací s cílem zvýšení bezpečnosti a zvýšení komfortu cestujících. Tato jednokolejnou neelektrifikovanou trať dnes zajišťuje především dopravu cestujících do Plzně, jako krajského centra, a dále do regionálních center Rokycan a Mirošova. Tato regionální trať je využívána i pro nákladní dopravu (železářny Hrádek, vlečka Rosso Steel na konci Mirošova, popř. přeprava zemědělských plodin a dřeva).

4.4.5 Dopravní infrastruktura ve studovaném území

Území bývalého vojenského újezdu dnes chráněné krajinné oblasti je protkáno vcelku hustou sítí účelových komunikací různé kvality od velmi kvalitního asfaltového povrchu až po uježděné šterkem zpevněné komunikace (obr. 42, 43). Tyto sloužily především vojenským účelům (přejezdy z dlažebních kostek pro těžkou vojenskou techniku) a v lesním hospodářství. Zajímavostí jsou názvy některých komunikací – tzv. „lesní cesty“ (např. Josefka, Vlášenska, Klášterka, Míšovská, Carvánecká, Hořovská) (obr. 44).

Ve studovaném regionu jsou některá místa osazená dopravními značkami, především křižovatky. V regionu chybí směrové tabule do jednotlivých obcí, ty jsou nahrazeny provizorními směrovkami (obr. 45, 46). Vzhledem k tomu, že do prostoru chráněné krajinné oblasti nebude možný vjezd motorovými vozidly, nejsou zde vybudována žádná parkoviště. Parkoviště a odstavné plochy plánují obce v zázemí regionu Brdy, větší kapacitu již nabízejí Dobřív, Spálené Poříčí, Strašice, Mirošov, tedy města s širší nabídkou různých turistických aktivit. Některé menší obce plánují odstavné plochy pro motorová vozidla přímo na vstupu do území chráněné krajinné oblasti (Míšov, Mladý Smolivec, Borovno, Trokavec, Skořice).

Obr. 42: Vstup na zkoumané území z obce Míšov
Foto: Jaroslav Dokoupil

Obr. 43: Křižovatka na Padrti
Foto: Jaroslav Dokoupil

Obr. 44: Lesní cesta „Vlásenka“
Foto: Jaroslav Dokoupil

Obr. 45: Křižovatka cest s provizorními směrovkami Skořice-Strašice
Foto: Jaroslav Dokoupil

4.4.6 Cyklodoprava

Hustá síť zpevněných komunikací je významným potenciálem pro rozvoj cyklodopravy s vyznačením cyklostezek a cyklotras. Základem cyklostezek je okruh Obecnice – Zaječov – Okrouhlík – Strašice – Kamenná – Kolvín – Na Rovinách – Bor – směr Třemošná a Obecnice.

Z tohoto okruhu jsou plánováno množství výjezdů do všech okolních obcí. Okruh je dále podélně rozdělen cestou Aliance a cestou přes Jordán dále směrem do Třítrubeckého údolí ke Strašicím a Padrti a dále v několika místech napříč. Severní částí zkoumaného území, přes území obcí Těně, Strašice a Dobřív, prochází mezinárodní cykloturistická trasa č. 3 Praha – Plzeň – Regensburg (SRN).

Naopak jižní částí řešeného území, obcí Mladý Smolivec, prochází národní cykloturistická trasa č. 31 Nepomuk – Mladý Smolivec – Blatná – Zvíkov – Planá nad Lužnicí. Koncepce rozvoje cyklodopravy v Plzeňském kraji navrhuje doplnění cyklistických tras v rámci zkoumaného území v návaznosti na nadregionálně významnou dálkovou cyklistickou trasu č. 3 i v návaznosti na další významné cykloturistické trasy ve zkoumaném území č. 31 nebo regionální cyklotrasa Fabiánova stezka Praha – Nepomuk a v návaznosti na cyklotrasy na území sousedního Středočeského kraje.

Ve zkoumaném území se nacházejí cyklistické trasy místního významu:

- 2039 Štáhlavy – Kornatice – Spálené Poříčí – Hořehledy – Nové Mitrovice – Čížkov – Mladý Smolivec
- 2046 Mladý Smolivec – Kasejovice – Nekvasovy – Olšany – Pačejov – Horažďovice
- 2146 Žákava – Štítov – Karlov – Spálené Poříčí
- 2147 Blovice – Bohušov – Nové Mitrovice – Planiny – Borovno – Visky – Skořice – Mirošov – Dobřív
- 2153 Těně – Cheznovice – Mýto – Volduchy – Osek – Smědčice – Chrást
- 2154 Rokycany západ – Svidná – zámek Kozel – Hádek hájovna – Mirošov náměstí
- 2157 Volduchy – Svojkovice – Borek – Hůrky – Dobřív
- 2158 Rokycany bazén – Svojkovice – Holoubkov – Medový Újezd – Strašice
- 2251 Skořice – Dobřív

Obr. 46: Provizorní značení směrů
Foto: Jaroslav Dokoupil

4.4.7 Veřejná hromadná doprava

Dle Marady a Květoně (Marada, Květoň 2010) platí vysoká podmíněnost objemu veřejné dopravy populační velikostí obcí, tedy vertikální polohou v sídelní hierarchii. Význam tohoto faktoru je do jisté míry posilován způsobem organizace tzv. regionální dopravní obslužnosti, která je v kompetenci krajských úřadů, a ve výsledné diferenciaci se tedy projevují také institucionálními faktory.

Zkoumané území je vcelku dobře obslouženo veřejnou hromadnou dopravou, která je zajišťována převážně spoji regionální autobusové dopravy (kolem 25 autobusových linek, přes 180 spojů denně, které se týkají zkoumaného území) s hustou sítí autobusových zastávek. Veřejnou autobusovou hromadnou dopravu v území provozují především ČSAD autobusy Plzeň a.s. a PROBO BUS a.s. a dále několik místních soukromých dopravců. V severní části zkoumaného území je veřejná hromadná doprava zajištěna 25 vlakovými spoji denně na trati č. 175 mezi stanicemi Rokycany – Mirošov – Příkosice – Nezvěstice. Speciální letní a víkendové turistické autobusy a cyklobusy zajišťují dopravní obsluhu území Brd především v letních měsících, např. regionální autobusová linka Plzeň – Rožmitál p. Třemšínem – Příbram, tzv. „Brdský cyklobus“, který dopravuje cykloturisty z měst v okolí pohoří Brdy ke značeným cykloturistickým trasám.

4.5 Technická infrastruktura

Technickou infrastrukturu je nutno sledovat v části bývalého vojenského újezdu a pak v okolních obcích.

V území Vojenského újezdu Brdy byla infrastruktura podřízena vojenským potřebám. Kromě běžné infrastruktury zde byla, například na cílových plochách, i speciální vojenská infrastruktura (například pohyblivé trče), která už byla a nebo jsou demontována.

Oblast nemá vlastní zdroje elektrické energie. Zásobování elektrickou energií je zabezpečeno z distribuční sítě. Dodavatelem elektrické energie ze sítě vysokého napětí je v části Plzeňského kraje Západočeská energetika, rozvodné závody Plzeň a Klatovy. Jednotlivé lokality mají své transformační stanice a vnitřní kabelové rozvody. Odběrnými místy v bývalém vojenském újezdu jsou kasárenský areál Borovno – Míšov, Kolvín (střelnice) a osada Kolvín, k nim napojena lokalita Padrt', dále Padrt' – hráz, lokalita Bahna (cvičiště a střelnice), areál Amerika, areál Tři Trubky, areál účelového zařízení poblíž zámku Tři Trubky. Mimo bývalý vojenský prostor jsou na elektřinu napojeny samozřejmě všechny obce.

Zásobování plynem existuje v rámci bývalého vojenského újezdu pouze v kasárnách Jince, což není na území Plzeňského kraje. Další plynofikace se nepředpokládá. V okolních obcích je plyn zaveden v Mirošově, ve Strašicích, Hůrkách, Dobřívě a Čížkově, částečně ve Spáleném Poříčí a Nových Mitrovicích.

Tepelnými zdroji jsou pro větší areály Amerika a Tři Trubky elektrická energie, pro lokality Borovno – Míšov, Kolvín a Bahna kombinované zdroje (elektrická energie, uhlí, popř. koks).

Oblast Brd je zásadní pro zásobování vodou. Celé území (kromě drobných výběžků) a ještě ve větším rozsahu než je vojenský újezd, je chráněnou oblastí přirozené akumulace vod. Územní plán VÚ Brdy konstatuje, že nevyhovující je stav vodních zdrojů a jejich zabezpečení pásmy hygienické ochrany; „tento stav je nutno urychleně řešit“ (s. 219). V rámci bývalého vojenského újezdu byly samozřejmě využívány místní vodní zdroje. Vodovody mají areály zámku Tři Trubky, areál Amerika, osada Kolvín, střelnice a cvičiště Bahna, areál Míšov – Borovno. ČOV kanalizačních vod jsou v lokalitách Borovno a Amerika. V ostatních místech jsou odpadní vody sváděny do žump. ČOV areálu Míšov – Borovno není v provozu. V oblasti jsou hospodářské rybníky, sloužící i jako zdroj požárních vod.

Z prostoru poblíž zámku Tři Trubky je již více než sto let zásobováno vodou Rokycansko. Na obvodu vojenského újezdu měla řada obcí své vodní zdroje (hlavně vrty). Tento majetek byl na obce bezúplatně převeden včetně přístupových komunikací.

Vodovody mají obce Dobřív, Hůrky, Medový Újezd, Mirošov, Míšov, Příkosice, Skořice, Strašice, Štítov, Těně a Trokavec. Město Spálené Poříčí, obce Mladý Smolivec a Nové Mitrovce nemají vodovod ve všech svých částech obce. Vodovod nemají Víska. Obdobná situace je i s kanalizací. Chybí ve Vískách a jen v některých částech obce ji má Spálené Poříčí, Mladý Smolivec, Nové Mitrovce a Čížkov. Čistírny odpadních vod jsou jen ve Strašicích, Dobřívě, Cheznovicích a Hůrkách.

V oblasti odpadového hospodářství je možné konstatovat, že na území bývalého VÚ nejsou žádné provozované skládky, odpad se vozí mimo toto území. Skládka Kolvín byla rekultivována a je monitorována. Některé obce oblasti mají své skládky tuhých komunálních odpadů, na území některých obcí se nacházejí i skládky divoké. Obecní samosprávy se obávají situace po vzniku CHKO Brdy. Obce budou totiž povinny zabezpečovat na svých katastrech (tedy i v částech, které jim připadnou z bývalého VÚ Brdy) pořádek. Znamená to i odvoz odpadů a likvidaci divokých skládek. A s tím samozřejmě zvýšené finanční náklady. Armáda ČR navrhla obcím, které o to požádají, že bude svoz odpadu zajišťovat ještě

v přechodném období (zhruba do podzimu 2016). Mezitím bude muset být vyřešen nový stav v této oblasti. Zřejmě situaci budou muset řešit v součinnosti nejen samotné obce, ale i CHKO Brdy a Vojenské lesy a statky, a.s.

Informace o možných ekologických zátěžích se nepodařilo zjistit, kromě zatížení jižní části území kolem Horního Padrtského rybníka kontaminací arsenem.

Bývalým vojenským prostorem vedla a vedou sdělovací zařízení, provozovaná Armádou ČR a Českým telekomem, a.s. Zájmovým územím Českého telekomu pro místní telekomunikační kabely je hlavně oblast Borovno – Míšov, oblastí vedou dálkové sdělovací kabely. Poblíž hranice krajů, ale již na území Středočeského kraje, je na vrchu Praha meteoradar a televizní vysílač pro TV2.

4.6 Potenciál cestovního ruchu

4.6.1 Lokalizační předpoklady

Oblast rušeného Vojenského újezdu Brdy a její bezprostřední okolí mají značný potenciál pro rozvoj různých forem cestovního ruchu. Nutným předpokladem pro jeho rozvoj jsou především lokalizační předpoklady. Rozdělujeme je na přírodní a kulturně historické. Přírodní potenciál oblasti (kapitola 4.1) je značný. Především je to bohatství lesů, a to jak původních, tak člověkem vysázených smrkových monokultur a bohatství vodních zdrojů.

Kulturně historické předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu v západní části rušeného Vojenského újezdu jsou jen málo zastoupeny, protože dlouhodobá činnost armády v prostoru jim nesvědčila. Jsou to zejména sporadické zbytky po původním osídlení (kapitola 4.2).

Jedinou významnou kulturní památkou je lovecký zámek Tři Trubky. Původně patřil rodu Colloredo – Mansfeldů. Byl postaven vídeňským architektem italského původu Camillo Sitte, měl zajímavou architekturu, honosné vnitřní vybavení a byla v něm řada cenných loveckých trofejí. Měl svoji vlastní vodárnu a elektrárnu. Bohužel byl vystaven necitlivým přestavbám. V současnosti se zde plánuje vybudování Domu přírody Brd, informačního místa pro návštěvníky oblasti.

Zámek navštěvovaly různé významné osobnosti. Vzpomínají zde na návštěvu T. G. Masaryka v roce 1930 i E. Beneše v roce 1938. V letech 1942–1945 sem byl internován německý polní maršál Walter von Brauchnitsch, který padl po neúspěchu v bojích u Moskvy v nemilost A. Hitlera. Na místo jeho oblíbených vycházek a místo hezkého rozhledu, na vrch Kamenná s kamenným mořem, vede neoficiální tzv. Brauchnitschova stezka. Po roce 1948 sem jezdili především komunističtí vojenští představitelé a v okolí se pořádaly lovy, protože oblast vždy oplývala množstvím zvěře.

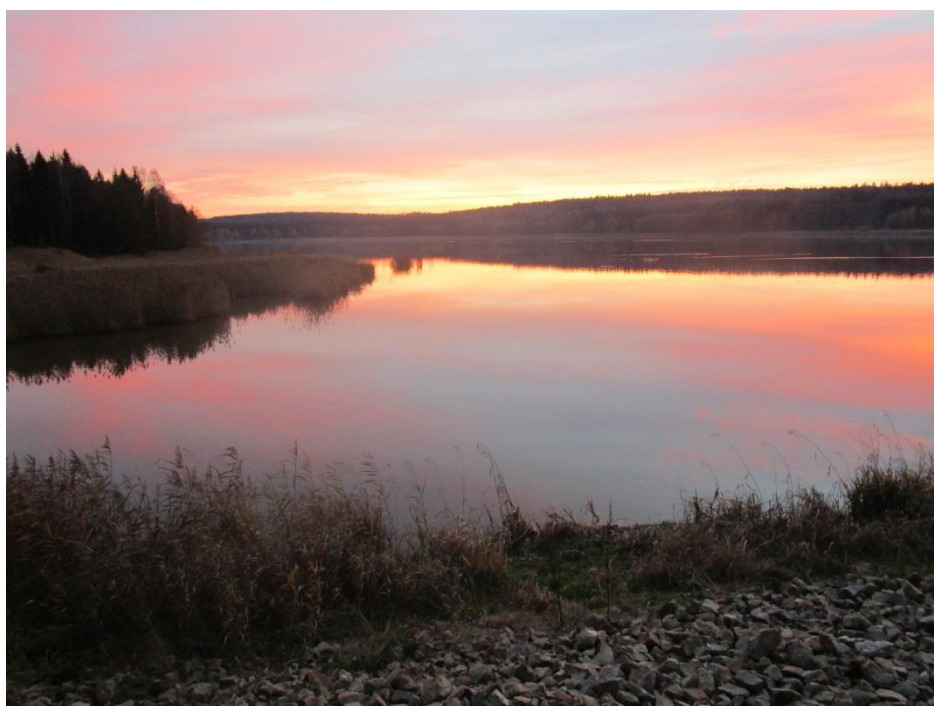
Obr. 47: Les na vstupu do CHKO Brdy ze směru od Trokavce

Foto: Alena Matušková

Obr. 48: Podzimní ranní mlhy u Padrt'ských rybníků

Foto: Alena Matušková

Obr. 49: Podzimní západ slunce u Hořejšího Padrt'ského rybníka

Foto: Alena Matušková

Obr. 50: Mokřadní společenstva v oblasti Padrtě
Foto: Alena Matušková

Obr. 51: Menší umělé vodní plochy v blízkosti Padrtěských rybníků
Foto: Alena Matušková

Obr. 52: Pláně severně od Padrt'ských rybníků připomínají v mnohém krajinu Šumavy
Foto: Alena Matušková

Obr. 53: Vnitřní nádvoří loveckého záměčku Tři Trubky
Foto: Alena Matušková

Obr. 54: Současná podoba loveckého záměčku Tři Trubky
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 55: Vstupní brána do areálu loveckého zámku Tři Trubky
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 56: Lesní přírodní park v okolí zámku Tři Trubky
Foto: Alena Matušková

Obr. 57: Valdek, pohled na zříceninu hradu s hlavní věží
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 58: Valdek, vstupní brány do areálu zříceniny hradu
Foto: Zdeněk Pražský

V bývalém vojenském prostoru, dnešní CHKO Brdy, budou samozřejmě lákat návštěvníky i lokality, které již nejsou na území Plzeňského kraj, ale jsou v relativní blízkosti. Doporučit lze prohlídku zříceniny hradu Valdek, cílové plochy, ke kterým se lze dostat po zpevněných komunikacích a prohlídku některých zpřístupněných vojenských objektů.

V oblasti mimo bývalý vojenský prostor jsou tři větší lokality, vhodné pro rozvoj cestovního ruchu. Jsou nástupními místy pro toulky do CHKO Brdy, zároveň mají řadu zajímavých kulturně historických objektů, jsou v nich naučné stezky či muzea. Návštěvníci v nich naleznou též ubytovací a stravovací možnosti a možnosti dalšího vyžití.

Velký potenciál pro cestovní ruch má Spálené Poříčí. Centrum městečka, o kterém je první písemná zmínka již z roku 1239, je od roku 1992 vyhlášeno městskou památkovou zónou. Z kulturně historických objektů je nutné jmenovat zdejší renesanční zámek, postavený v roce 1617. Dnes je v majetku církve (Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze), která zde v roce 2015 ukončila činnost Církevní západní školy. Je předpoklad, že bývalý internát této školy by mohl sloužit pro potřeby cestovního ruchu. V zámku je též muzeum, ukazující místní historii od počátků až do 20. století a je využíván pro různé výstavy. Přístupný je upravený zámecký park. Nalezneme zde altán z 18. století, kašnu i plastiky Gustava Mayera.

Bývalé hospodářské budovy zámku jsou užívány k různým účelům. Velmi známý je tzv. Špejchar ve dvoře. Barokní objekt byl postaven v 18. století pro potřeby zámeckého velkostatku a využíván jako sklad obilovin. Na počátku 21. století byl velmi citlivě zrestaurován. Prostorná budova v sobě ukrývá v přízemí prostory pro příležitostné výstavy a stálou zemědělskou expozici.

Obr. 59: Postupně náletovou vegetací zarůstající cílové plochy
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 60: Postupně se rozpadající vojenské objekty
Foto: Zdeněk Pražský

Obr. 61: Pohled na areál renesančního zámku ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 62: Pohled na renesanční zámek ve Spáleném Poříčí z parku
Foto: Alena Matušková

První patro vyplňuje tzv. naučná stezka pod střechou s názvem Procházka po Brdech a ve druhém patře nalezneme Galerii kresleného humoru Jiřího Wintera Neprakty, ve které si najdou své objekty zájmu jak dospělí, tak i děti. Naučná stezka ukazuje život v Brdech, jejich

přírodní charakteristiky, přibližuje architekturu brdských chalup, jejich zařízení, místní řemesla i například práci hajných a jejich spory s pytláky. V objektu velkostatku je Hotel Ve dvoře, společenský sál a další prostory, vhodné pro využití ke společenským akcím.

Také opravovaná budova sousedního pivovaru s rozsáhlými pivovarskými sklepy skýtá mnoho možností pro společenské a kulturní využití.

Dalšími zajímavými objekty ve městě jsou kostel sv. Mikuláše, barokní děkanství, židovský kupecký dům a židovský hřbitov, lidový roubený dům na náměstí, dnes slouží jako infocentrum. Na budově radnice je barokní socha sv. Jana Nepomuckého z r. 1713 a další barokní sochy se nacházejí v blízkosti kostela sv. Mikuláše.

Další naučné stezky jsou ve Spáleném Poříčí ve venkovním prostoru. Zejména pro děti byla vybudována stezka Loukou i lesem za pohádkou a mnoho zajímavého z místní přírody i historie představuje naučná stezka Hvízdalka, která vede podél Bradavy, bývalého mlýna a rybníka Hvízdalka.

Obr. 63: Altán z 18. století v parku zámku ve Spáleném Poříčí

Foto: Alena Matušková

Obr. 64: Celkový pohled na rozsáhlou citlivě rekonstruovanou budovu špejcharu ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 65: Zemědělská expozice v budově špejcharu ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 66: Volné výstavní prostory v areálu špejcharu ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

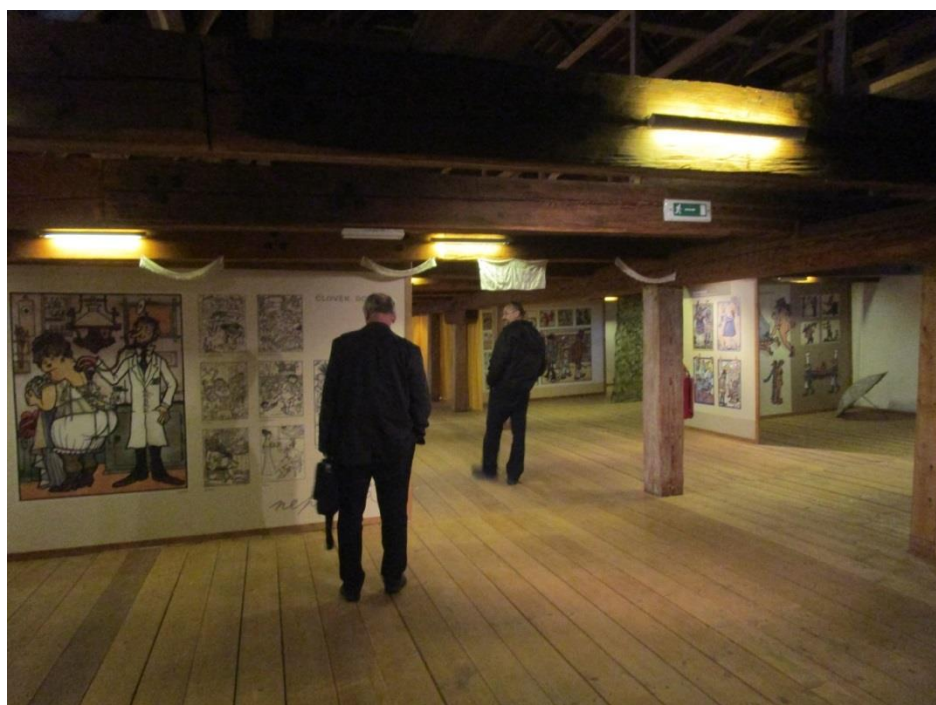

Obr. 67: Pohled do části naučné stezky Procházka po Brdech v areálu špejcharu ve Spáleném Poříčí (námět pálení dřevěného uhlí, milíř)
Foto: Alena Matušková

Obr. 68: Pohled do části naučné stezky Procházka po Brdech v areálu špejcharu ve Spáleném Poříčí (námět z interiérů brdských stavení)

Foto: Alena Matušková

Obr. 69: Pohled do Galerie kresleného humoru Jiřího Wintera Neprakty v areálu špejcharu ve Spáleném Poříčí

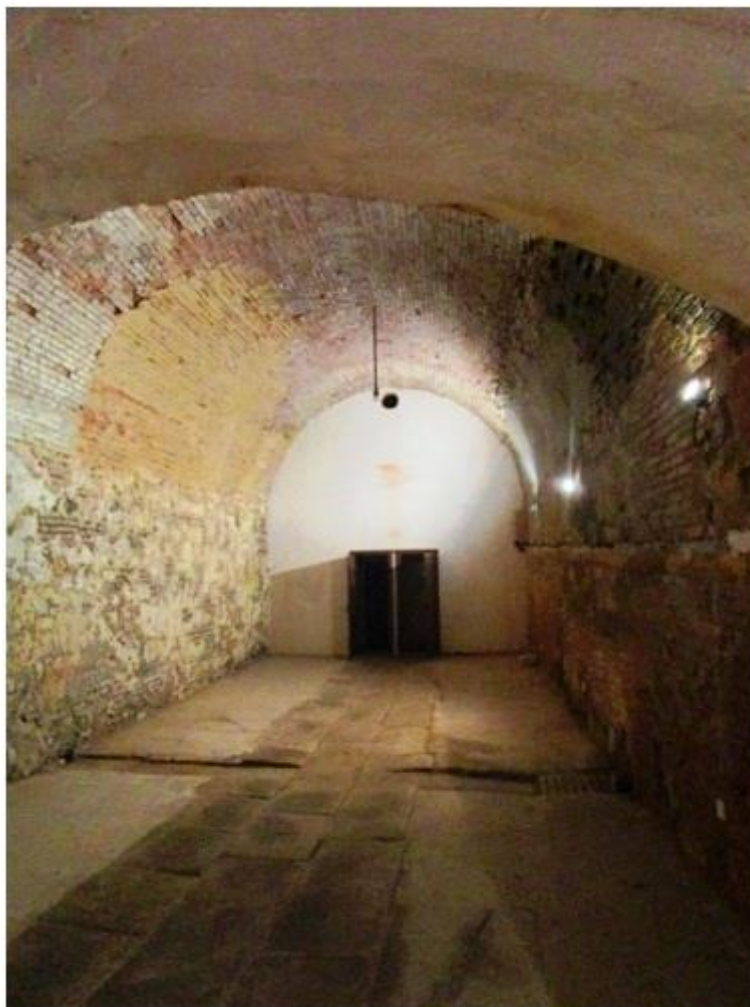
Foto: Alena Matušková

Obr. 70: Špejchar ve Spáleném Poříčí a celý areál bývalého hospodářského dvora i s Hotelem ve dvoře byl opraven pomocí fondů Evropské unie
Foto: Alena Matušková

Obr. 71: Kostel svatého Mikuláše na náměstí ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 72: Pohled do pivovarských sklepů ve Spáleném Poříčí, prostory jsou vhodné ke kulturnímu a dalšímu využití

Foto: Alena Matušková

Pokud se návštěvník rozhodne ve Spáleném Poříčí ubytovat na několik dní, může v blízkém okolí navštívit Přírodní rezervaci Kokšín, Přírodní rezervaci Fajmanovy skály a Klenky (bulžňákové skály, kamenné moře, zbytek reliktního boru), rozhlednu na vrchu Třemšín (827 m n.m.), rozhlednu Na skále u Železného Újezdu, Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích.

Město pořádá prostřednictvím svého kulturního střediska řadu pravidelných akcí, jako jsou trhy, kulturní a sportovní akce.

Více než 20 let působí ve městě Ekocentrum Českého svazu ochránců přírody se záchrannou stanicí pro handicapované živočichy.

Obr. 73: Roubený lidový dům, budova informačního centra ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 74: Pohled do interiéru informačního centra ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 75: Jeden z informačních panelů naučné stezky Loukou i lesem za pohádkou ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Obr. 76: Restaurovaný mlýn s vodním kolem, jedno ze zastavení naučné stezky Hvíždalka ve Spáleném Poříčí
Foto: Alena Matušková

Městečko Mirošov se pyšní barokním zámekem, který byl přestavěn na počátku 18. století Jakubem Augustonem mladším z původní renesanční tvrze z konce 16. století. V dobách socialismu byl areál zámku zestátněn, značně zdevastován a v roce 1990 byl vrácen dceři bývalého majitele Haně Ludikarové. Od té doby je opravován, částečně zpřístupněn (konají se zde např. svatby). Aktuální rodinné neshody majitelky s jejím synem komplikují možnosti využití zámku.

K dalším historickým zajímavostem patří Kostel svatého Josefa na náměstí, několik soch v centru města a barokní sýpka.

Zájmu veřejnosti se těší Naučná stezka Za černým diamantem. Informuje o těžbě černého uhlí v mirošovských dolech. Těžba uhlí zde byla zahájena v roce 1833, nejvíce uhlí se ale těžilo až v druhé polovině 19. století. Díky těžbě na Mirošovsku vznikla železnice. Roku 1904 byla těžba zastavena.

Nedaleká obec Dobřív je od středověku známá železářskou výrobou. Nejvýznamnějším historickým objektem je zde vodní hamr, národní technická památka. Je v něm zpřístupněna stálá expozice železářské výroby. Každoročně se zde třetí soboru v květnu konají tzv. Hamrnické dny. Na prostranství před hamrem ukazují svůj um umělci kováři, své výrobky nabízejí i jiní řemeslníci (sklo, šperky, medovinu apod.). Samozřejmostí jsou ukázky činnosti samotného hamru i bohatý doprovodný program, který zaujme děti i dospělé. V místě je dostatek stravovacích a ubytovacích možností a areály pro sportovní vyžití.

Obr. 77: Mirošov, jeden z informačních panelů naučné stezky Za černým diamantem
Foto: Alena Matušková

Obr. 78: Vodní hamr Dobřív, národní technická památka. Budova je z roku 1763, železářská výroba probíhala v místě od středověku do poloviny minulého století.

Foto: Alena Matušková

Obr. 79: Dobřív, rybník příslušející k hamru, zdroj vody pro pohon vodních kol

Foto: Alena Matušková

Obr. 80: Dobřív, informační panel o zdejší historii železářství
Foto: Alena Matušková

Obr. 81: Dobřív, kamenný most nazývaný též Švédský most
Foto: Alena Matušková

Obr. 82: Dobřív, ukázka roubené architektury
Foto: Alena Matušková

Obr. 83: Dobřív, Stará hospoda; v této budově je i pamětní síň známého českého herce Jindřicha Mošny.
Foto: Alena Matušková

Třetí významnou oblastí vstupu do Západních Brd je obec Strašice s okolím. Její novodobá historie je spojena s existencí vojenského útvaru, který však již byl zrušen.

Obr. 84: Muzeum Západních Brd ve Strašicích, nacházející se v areálu bývalých kasáren a prezentující zajímavým způsobem zdejší, zejména vojenskou, historii
Foto: Alena Matušková

4.6.2 Realizační předpoklady

Realizační předpoklady cestovního ruchu v bývalém VÚ Brdy jsou z různých pohledů velmi odlišné. Základním předpokladem pro možnost návštěvy oblasti je doprava. V západočeské části je relativně vhodná veřejná doprava do měst Mírošov (vlakové a autobusové spojení s Rokycanami, Nezvěsticemi, ale i s Plzní), Spálené Poříčí a obce Strašice (opět přímé spojení veřejnou autobusovou dopravou do Rokycan a Plzně. Ostatní obce mají zavedenu veřejnou autobusovou dopravu, spoje jsou však spíše řídké a nejsou výhodné pro rozvoj cestovního ruchu.

Předpokládá se však, že do západních Brd budou návštěvníci jezdit převážně soukromými auty, která budou parkovat na odstavných parkovištích na okraji bývalého vojenského prostoru, tedy v nejbližších možných místech pro vstup do zájmového území. Dále budou pokračovat návštěvníci jako turisté či cykloturisté a budou využívat stávající a v brzké době dobudovanou síť cyklotezek a vznikající síť turistických tras.

Ze strany starostů některých dotčených obcí by byl zájem o řešení společné dopravy cyklistů ze širšího okolí a např. i z Plzně k tomu určenými autobusy.

Podnik Vojenské lesy bude vznik odstavných parkovišť podporovat, ale aktivní budou muset být i obce. Předpokládá se využití různých dotačních programů, např. Obnova venkova.

Po otevření prostoru od ledna 2016, ale i v předchozím období, kdy byly Brdy o sobotách a nedělích již turistům otevřené kromě vyhrazených území, bude nutná orientace v terénu pomocí map, a to jak klasických, tak digitálních. V území vede značné množství cest různé kvality, velmi často asfaltovaných, ale chybí zde orientační značení. Dokonce i dopravní značky jsou zde jen sporadicky. Sporadicky zde existují také odpočinková místa pro turisty a informativní tabule (v podstatě koncem roku 2015 jen na hranicích VÚ Brdy).

Obr. 85: Cyklisté na zatím neoznačených cestách Brd

Foto: Alena Matušková

Obr. 86: Jedno z mála zatím vybudovaných odpočinkových míst pro turisty v Brdech; okolní prostor je rozrytý od černé zvěře

Foto: Alena Matušková

Obr. 87: Informační tabule na hrázi Dolního Padrt'ského rybníka
Foto: Alena Matušková

Obr. 88: Místo pro odpočinek turistů na hrázi Dolního Padrt'ského rybníka
Foto: Alena Matušková

Obr. 89: Ubytovna ve Strašicích v bývalém kasárenském objektu
Foto: Alena Matušková

Ubytovací zařízení v těsné blízkosti bývalého VÚ Brdy nabízejí ze sousedních obcí Strašice, Dobřív, Spálené Poříčí a Strašice.

Obr. 90: Ubytování v turistické ubytovně ve Strašicích ve stylu vojenských ubikací z let socialismu

Foto: Alena Matušková

Ubytovna TJ Dobřív nabízí ubytování především pro sportovně zaměřené návštěvníky. V současnosti má celoroční kapacitu 44 míst a ta je v létě navýšena o 20 míst. V místě je travnaté fotbalové hřiště, areál národní házené, hřiště s tenisovými a fotbalovými kurty a hřiště na malou kopanou, existuje zde možnost zapůjčení sportovních potřeb. Kvalitní, ale sezónní ubytování v jižní části sledovaného území, nabízí např. PilsnerGolf Rezort Hořehledy. Dětský letní tábor a penzion jsou v blízkém Holubím koutě.

Stravovací zařízení nabízejí také především větší obce a města. Kromě nich má vekou kapacitu v tomto směru Dobřív. Nabízí celoroční stravování restauraci Hamrovka, restauraci Stará hospoda, restauraci U koruny a také ve vinném sklípku U Laiblů.

Obr. 91: Dobřív, restaurace Hamrovka s kapacitními možnostmi pro pořádání svateb, tanečních zábav, silvestrovských oslav a jiných kulturních akcí
Foto: Alena Matušková

Obr. 92: Venkovní posezení pro turisty zejména cyklisty před restaurací Hamrovka
Foto: Alena Matušková

Obr. 93: Mirošov, restaurace Na statku
Foto: Alena Matušková

Obr. 94: Mirošov, interiér restaurace Na statku
Foto: Alena Matušková

Obr. 95: Podbrdská hospoda v Těních, jako jedna z mála využívá image Brd ke své propagaci
Foto: Alena Matušková

Obr. 96: Poutač na ubytovací a stravovací služby v Míšově
Foto: Jan Kopp

4.6.3 Selektivní předpoklady

Území Vojenského újezdu Brdy bylo od roku 1926 vojenskou střelnicí s řadou cílových ploch pro dělostřelce a letecké střelby. Z tohoto důvodu je zde značná pyrotechnická zátěž. Již několik let probíhá velmi nákladná plošná pyrotechnická očista, a to do hloubky 30 cm. Na cílových plochách není možné v současnosti odpovídající pyrotechnickou očistu provést. Území, ve kterých ještě pyrotechnická očista neproběhla, jsou Armádou ČR výrazně označována, aby byli návštěvníci varováni před nebezpečím. Dokončení pyrotechnické očisty se předpokládá do konce roku 2017. Některé cílové plochy však budou i nadále nepřístupné. Návštěvníci Brd musí s tímto omezením počítat.

Dalším problémem Brd je bezpečnost. Na celém území bývalého vojenského újezdu jsou problémy se signály mobilních operátorů, v některých místech se nelze dovolat. Také orientace na místních většinou neoznačených komunikacích je problematická. Je zde však vytvořen systém tzv. trauma bodů, které udávají polohu místa, kde se návštěvník nachází a důležitá telefonní čísla.

Obr. 97: Informativní tabule v lesích bývalého VÚ Brdy označující prostor bez pyrotechnické asanace, tedy v podstatě prostor, kde je zakázán vstup, protože pobyt zde by mohl být životu nebezpečný

Foto: Alena Matušková

Obr. 98: Další z informativních tabulí, označujících nebezpečné prostory
Foto: Alena Matušková

Obr. 99: Traumabod č. 45
Foto: Alena Matušková

4.7 Vojenský potenciál

4.7.1 Historický vojenský potenciál

Území bývalého vojenského újezdu má řadu objektů z období vojenského využívání prostoru. Jsou to především lokality v terénu, které poznamenala vojenská činnost. Na části území náležející Plzeňskému kraji jsou to bývalé vojenské střelnice Kolvín, Padtt' a Bahna. V dnešní době neslouží původnímu účelu, většina jejich zařízení byla odstraněna, zejména v oblasti Padrtě.

Nejzachovalejší objekty kasáren a příslušenství střelnice, které si armáda neponechá v části Plzeňského kraje (např. řídicí velitelské stanoviště), jsou v oblasti Kolvína u Skořic. Areál zřejmě případně převodem Vojenským lesům a statkům. Jejich využití není ještě ujasněno, uvažovalo se i využití zdejšího ubytovacího areálu a dalších budov a ploch jako zázemí ke zkoušení dronů.

Areál Přední a Zadní Bahna mezi Strašicemi a Dobříví je dnes využíván k propagaci Armády ČR. Původně zde byla pěchotní a tanková střelnice a výcviková plocha. Od roku 1990 se zde koná každoročně tzv. Den pozemního vojska, kde se prezentuje současná i historická vojenská technika.

Tajemstvím opředený zůstává objekt bývalé sovětské základny Javor 51 u Míšova a Borovna. Na více než 150 ha zde bylo v polovině šedesátých vybudováno středisko sovětské armády se štábem, autoparkem, bytovými jednotkami, školou a dalšími zařízeními. Nejdůležitější zde však byly objekty vojenské, prostory skladů speciální munice. Udává se, že zde v době studené války skladovala sovětská armáda jaderné hlavice. Není to však jednoznačně prokázáno, protože v tomto prostoru působili jen sověští velitelé a vojáci. Z nejzachovalejšího skladu, zejména z podzemních částí, vzniklo Atom muzeum Javor 51, které je přístupné veřejnosti.

Na kótě 719 Břízkovec (Teslín) měla být vybudovaná americká protiraketová obrana. Informace získávala veřejnost od roku 2006, neshody o vybudování tohoto zařízení byly jak na úrovni vlády a dalších státních orgánů, tak na úrovni veřejnosti a zejména nejbližších obcí. Ty protestovaly proti tomuto zařízení, i když jim byly slibovány různé hmotné náhrady. Vlna odporu různých hnutí, demonstrací, negativních prohlášení starostů obcí a jiných zástupců veřejnosti pokračovala. V roce 2009 vláda USA oznámila, že od plánu vybudování radaru v Brdech odstoupila.

Již mimo území Plzeňského kraje, ale v jeho blízkosti, si jistě návštěvníci nenechají uniknout možnost navštívit okraj cílové plochy Jordán (místo bude přístupné po místní komunikaci) se zkušebním pěchotním srubem CE s pancéřovým zvonek a objekt pozorovatelný na vrcholu Houpáku.

Mimo území bývalého vojenského újezdu mají milovníci vojenské historie shlédnout expozice s vojenskou tematikou v Muzeu Západních Brd ve Strašicích, navštívit zdejší areál zážitkové turistiky, navštívit památník na demarkační linii v blízkých Rokycanech, kde se setkala za 2. světové války americká a sovětská armáda či navštívit muzeum s vojenskou tematikou s názvem Muzeum na demarkační linii v Rokycanech.

Zmíněné lokality, k nimž se nějakým způsobem váže vojenská tematika, jsou samozřejmě nejvíce navštěvovány zájemci o vojenství. Jsou však přitažlivými cíli cestovního ruchu pro běžné návštěvníky oblasti. Jejich existence má dokumentační a vzdělávací charakter, který není ještě plně doceněn veřejností (např. edukativními zařízeními).

Obr. 100: Velitelská a pozorovací věž u cílové plochy Kolvín
Foto: Alena Matušková

Obr. 101: Zachovalé objekty u cílové plochy Kolvín (v areálu jsou možnosti ubytování, skladové plochy apod.).
Foto: Alena Matušková

Obr. 102: Pohled na cílovou plochu Kolvín od velitelské a pozorovací věže
Foto: Alena Matušková

Obr. 103: Příjezdová komunikace na cílovou plochu Kolvín
Foto: Alena Matušková

Obr. 104: Pěchotní srube CE u cílové plochy Jordán
Foto: Alena Matušková

Obr. 105: Další bunkr u cílové plochy Jordán
Foto: Alena Matušková

Obr. 105: Pohled na cílovou plochu Jordán

Foto: Alena Matušková

4.7.2 Současný vojenský potenciál

Území bývalého Vojenského újezdu Brdy zůstává i nadále důležitým pro obranu státu. V některých jeho lokalitách bude nadále trvat vojenská přítomnost, např. kasárna a cvičiště (oblast Jinců a okolí – mimo území Plzeňského kraje). Další objekty jsou již na území Plzeňského kraje, zejména útvar zvláštního určení v povodí potoka Rezerva. Jedná se o bývalé bojové velitelství tzv. Československého frontu. Areál má některé nadzemní, ale zejména podzemní části. V turistické mapě Brdy – Strašicko je uveden též jeho místní název „U němých“. Armádní objekty jsou nadále zabezpečeny, některé i střeženy.

Stát si ponechává významné rozhodovací pravomoci v území též pomocí vlastnictví majetku a výhradního hospodaření v prostoru státním podnikem Vojenské lesy a statky.

„Majetek České republiky (dále jen „stát“) nacházející se na dosavadních katastrálních územích vojenského újezdu Brdy, která se podle odstavce 2 připojují k územím přilehlých obcí, zůstává ve vlastnictví státu, s výjimkou staveb a technických zařízení s příslušenstvím pro čerpání vody a pozemních komunikací nezbytných pro zabezpečení dopravní obslužnosti obcí.“ (Zákon č. 15/2015 Sb.).

Obr. 106: Jeden z menších armádních objektů ve sledované oblasti
Foto: Alena Matušková

Obr. 107: Zabezpečení vojenského areálu v bývalém VÚ Brdy v části Plzeňského kraje
 nedaleko od zámku Tři trubky
Foto: Alena Matušková

Obr. 108: Detaily označení zabezpečených prostorů vojenského areálu v bývalém VÚ Brdy v části Plzeňského kraje
Foto: Alena Matušková

5. Environmentální limity

5.1 Přehled přírodních limitů

Využití krajiny je limitováno přírodními podmínkami zájmového území. Přitom je třeba rozlišovat přírodní limity území (např. sklonitost reliéfu jako limit obdělávání orné půdy, teplotní režim jako limit existence teplomilné vegetace) a limity stanovené územním plánováním a ochranou přírody. Územní plánování respektuje přírodní limity území, ale také uplatňuje řadu limitů stanovených zákonem. Zákonem stanovené limity zajišťují, aby využití území respektovalo existující rizika, únosnou kapacitu krajiny a ochranu přírodních a kulturních hodnot v celospolečenském zájmu. Únosná kapacita krajiny se definuje jako schopnost krajinného systému snášet určité zatížení antropogenní činností, aniž by se nevratně narušila jeho stabilita (Maier a kol. 2012). Vzhledem ke komplexnosti vztahů mezi přírodou a společností je vhodnější rozšířit pojem přírodní limity na požadavky zajistit dostatečnou kvalitu životního prostředí a tedy hovořit o environmentálních limitech.

Tab. 20: Příklady legislativně zajištěných limitů využití zájmového území

Okruh hodnot	Příklady limitů využití zájmového území
příroda a krajina	chráněná krajinná oblast, přírodní rezervace, přírodní památka, evropsky významná lokalita, smluvně chráněné území, územní systém ekologické stability krajiny, významný krajinný prvek
vodní zdroje	chráněná oblast přirozené akumulace vod, území chráněná pro akumulaci vod, vodohospodářsky významný vodní tok
les, lesní půda	ochranné pásmo lesa, pozemky určené k plnění funkce lesa

Zdroj: upraveno podle Maier a kol. 2012

Obr. 109: Na místech navštěvovaných turisty je třeba zamezit znečištění odpadem (parkoviště u Atommuzea Javor 51 u Míšova)

Foto: Jan Kopp

Přírodní podmínky zájmového území určují limity využití území v několika základních kategoriích. Další udržitelný rozvoj území by měl tyto limity respektovat, aby nebyly nevratně poškozeny přírodní hodnoty území, nebyl snižován jeho potenciál a nedocházelo k degradaci kvality přírodních prvků krajiny. Dále uvádíme základní přehled environmentálních limitů zájmového území (tab. 21). V tomto přehledu neuvádíme významný limit využití krajiny, kterým jsou zátěže způsobené vojenskou činností (zejména zbytky munice na dopadových plochách). V dalším textu jsou jednotlivé limity komentovány podrobněji.

Tab. 21: Environmentální limity využití území

Environmentální limit	Vhodné využití krajiny	Nevhodné využití krajiny
retenční schopnost krajiny	lesní hospodaření a zemědělské se zachováním vodního režimu půd	vznik nepropustných ploch, odvodnění lesní a zemědělské půdy
erozní ohroženost půd	pěstování lesa a trvalých travních porostů	nevhodné způsoby těžby dřeva, orná půda na svazích
kvalita vod	zástavba napojená na ČOV, ekologické zemědělství	intenzivní chov ryb, důlní činnost
nefragmentovaná krajina	uchování celistvosti lesních komplexů, zprůchodnění překážek	zvyšování hustoty silniční sítě
ekologické vztahy v krajině	zásahy omezující šíření invazních druhů, ochrana původních ekosystémů	rozšíření antropických biotopů (podél silnic, okolí sídel)
krajinný ráz	zástavba respektující tradiční ráz architektury	stavba vysílačů, větrných a solárních elektráren, billboardů

Zdroj: vlastní zpracování J. Kopp

5.2 Retenční schopnost krajiny

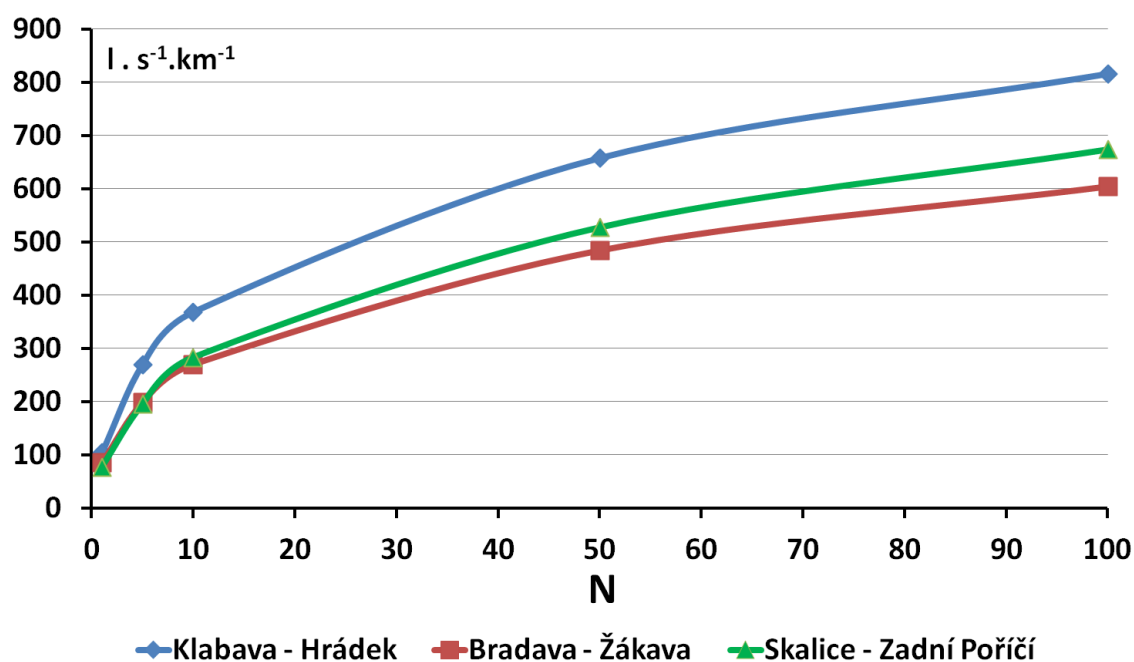
Retence vody v krajině zájmového území je zajišťována převažujícím rozšířením lesních porostů, v části využívané zemědělsky pak doplněné loukami a pastvinami. Významně se na retenci vody v krajině podílejí mokřady (mokřadní louky a rašeliniště) a hydromorfní typy půd (organozemě, gleje a pseudogleje). Retenční schopnost krajiny je snižována odvodněním zemědělských pozemků a lesních půd. Ke zrychlenému odtoku vody z území přispívají také strouhy doprovázející místní komunikace a lesní cesty vedené po spádnici.

Význam retence vody v krajině roste v důsledku projevů klimatické změny. V rámci adaptace na změny klimatu je pro naše území možné vycházet z nejpravděpodobnějších scénářů vývoje klimatu. Podle nich dochází v období od začátku podzimu do začátku léta k růstu srážek, v letním období pak k poklesu srážek. Celoroční nárůst teplot zvyšuje výpar, v zimním období se snižuje doba trvání sněhové pokrývky, zejména v níže položených oblastech (Pretel a kol. 2011). Odtok v zimním období je ovlivňován častějším výskytem oblev během zimy, snížením extremity jarních povodňových stavů a posunem doby tání sněhu v důsledku vyšší teploty z března na leden až únor. Dopady klimatické změny lze spatřovat v riziku rozšíření letního sucha ve všech jeho aspektech (klimatické, agronomické, hydrologické sucho).

V zájmovém území se dopady sucha potenciálně projeví na zhoršení zdravotního stavu lesních ekosystémů a v ohrožení hydrobiocenóz drobných vodních toků.

Drobné vodní plochy v krajině (tůňe, malé rybníčky a nádrže) přispívají ke zvýšení biodiverzity krajiny, podporují její retenční a termoregulační schopnost a zároveň jsou zdrojem vody pro potřeby hašení požárů. Při zvýšeném pohybu turistů hrozí vyšší riziko požárů a dostupnost k vodním zdrojům může být pro zasahující hasiče limitující. V příloze 3 této studie je mapa znázorňující dostupnost vodních ploch měřenou přímou vzdáleností.

Riziko povodní souvisí s retenční schopností krajiny. Je třeba zachovat pozitivní vliv vegetačního pokryvu, zabránit tvorbě nepropustných ploch (např. vyasfaltovaných parkovišť) a nevytvářet nové překážky odtoku v potočních nivách. Podmínky v povodí spolurozhodují o průběhu odtokové situace, a tedy ovlivňují povodňové riziko v povodí. Mezi nepříznivé charakteristiky zájmového území patří sklonitost území a malé (pramenné) plochy povodí náchylné na tvorbu bleskových povodní. Vliv faktoru sklonitosti a vyšších srážek pro tvorbu povodňového odtoku ilustruje srovnání tří měrných profilů – hydrologických stanic na Klabavě, Bradavě a Skalici, vyjádřený ve specifických hodnotách N-letých průtoků, které zohledňují rozdílné velikosti povodí.

Obr. 110: Porovnání N-letých specifických průtoků (q_1 , q_5 , q_{10} , q_{50} , q_{100}) Klabavy, Bradavy a Skalice

Zdroj. vlastní zpracování podle dat ČHMÚ a Povodí Vltavy, s.p.

Nejvyšší hodnoty N-letých specifických průtoků vykazuje Klabava. Tento tok je často postihován extrémními odtokovými situacemi (povodně například v letech 1872, 1890, 1978, 1980, 1981, 1995, 2002, 2006, 2013), a proto je protipovodňové ochraně zátopového území podél Klabavy věnována specifická pozornost (Hydroprojekt 2007). Ovšem i další toky vykazují riziko povodní. V povodí přítoků dolní Úslavy proběhla katastrofická povodeň na konci dubna 1975. Na okraji Jižních Brd, v povodí Lomnice, je mementem protržení rybníka ve vsi Metly (obec Předmíř). Brzy ráno 13. srpna 2002 se protrhla hráz zdejšího rybníka

(50 ha) a šestimetrová vlna ve vesnici strhla třináct domů. Ves Metly leží již v Jihočeském kraji, ale Metelský potok pramení na území Plzeňského kraje. Protipovodňová opatření v zájmovém území budou diskutována v návrhové části.

5.3 Erozní ohroženost půd

Vodní erozi jsou v zájmovém území potenciálně ohrožovány:

- a) sklonité pozemky orné půdy Bukovohorské vrchoviny v západní části území, zejména v povodí Bradavy a Kornatického potoka tam, kde je vyšší stupeň zornění;
- b) lesní pozemky, na kterých je nevhodně uplatňována technika těžby dřeva;
- c) koryta bystřinných toků, kde ohrožuje erozní činnost zástavbu v kontaktu s vodním tokem.

Vzhledem k významnému rozšíření hospodářského lesa v zájmovém území je třeba věnovat pozornost strmějším pozemkům určených k plnění funkcí lesa, a to zvláště při vyklízení dřevní hmoty (vyklizovací linky, svážnice) a dále odlesněným a dosud nezalesněným pasekám na strmějších svazích, kde byl narušen půdní kryt při vyklízení, případně vyvážení dřevní hmoty. Problematické mohou být také zpevněné a částečně zpevněné lesní cesty o sklonech nad 5°, kde může, především při přívalové srážce, docházet k soustředěnému odtoku a následně ke stružkové až rýhové erozi (Neruda a kol. 2011).

5.4 Kvalita vody

Příznivé podmínky pro přirozené toky látek v ekosystémech jsou narušovány zhoršením kvality povrchových vod. Situace v zájmovém území je popisována s využitím dat České geologické služby, která zde provedla v roce 2009 jednorázový, ale plošně reprezentativní monitoring chemismu povrchových vod (Majer a kol. 2012). Odběrná místa rovnoměrně pokrývají celé území a tak můžeme ukázat vnitřní rozdíly v zátěži povrchových vod (Příloha č. 4).

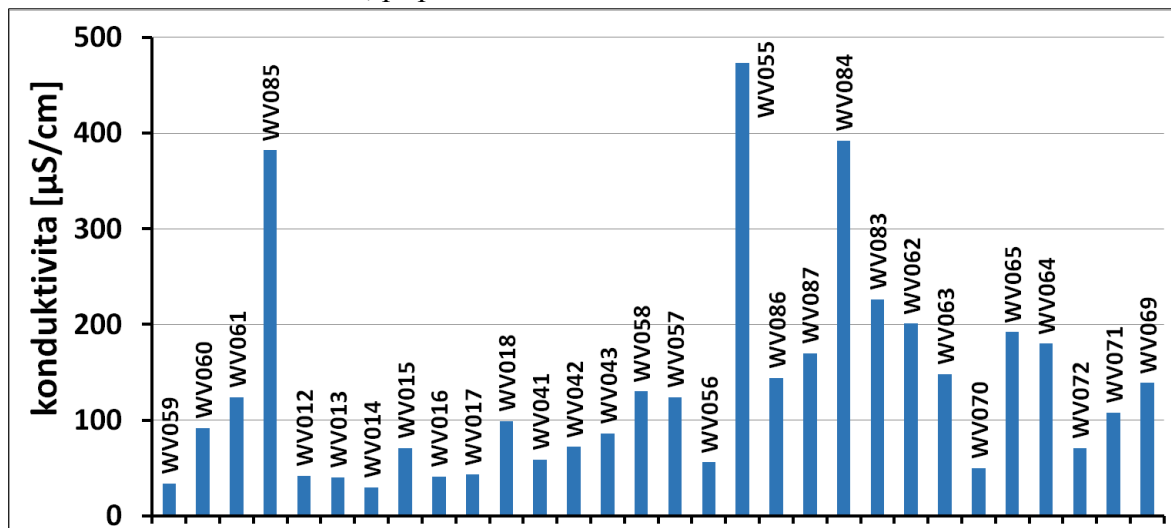
Problematické zdroje znečištění vod v zájmovém území lze rozdělit na čtyři kategorie:

- a) Převážně bodové zdroje znečištění komunálními odpadními vodami. Menší vsi v území nejsou vybaveny dostatečnou infrastrukturou kanalizace a čistíren odpadních vod. Místní znečištění je v horším případě vypouštěno přímo do drobných recipientů. Výsledky monitoringu povrchových vod ukazují vyšší míru antropogenního ovlivnění povrchových vod znečišťujícími látkami (vyšší konduktivitu indukující rozpuštěné látky komunálního původu) v osídlených částech území mimo bývalý vojenský prostor.

V místech vyústění komunálních zdrojů znečištění ze sídel nevybavených čistírnou odpadních vod bude v době sucha růst koncentrace znečištění, zejména narůstat eutrofizace vod. Zlepšení situace je třeba věnovat pozornost s využitím dotačních možností pro sdružení obcí s podporou orgánů ochrany přírody a krajiny.

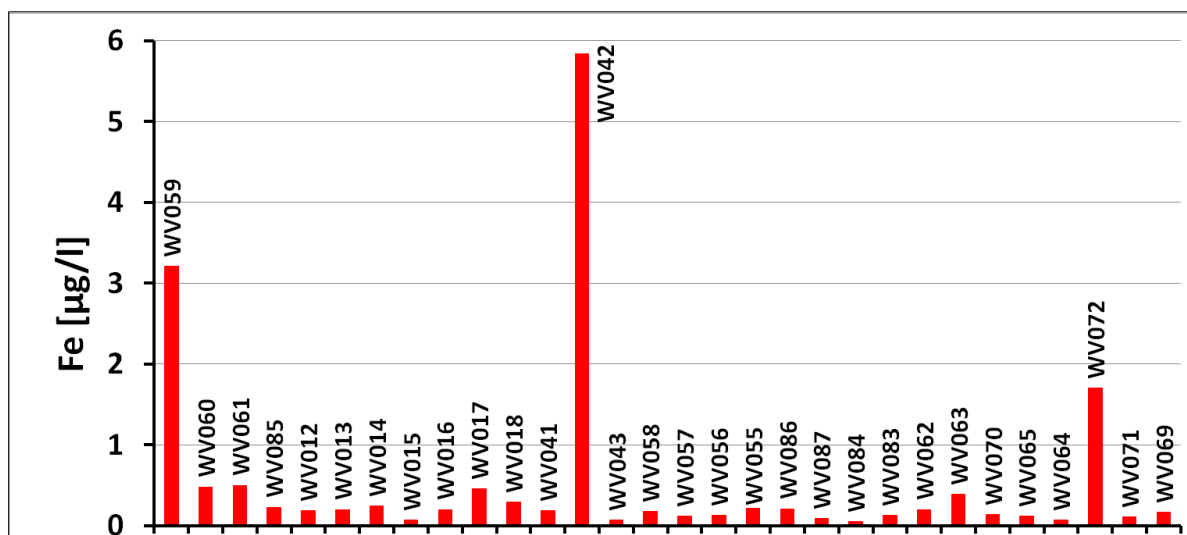
- b) V místech historické těžby železných rud a černého uhlí mohou být některé drobné toky postiženy znečištěním. Vývěry důlních vod se obecně vyznačují vyšší kyselostí, s přítomností síranů, vyššími koncentracemi železa a manganu. Podle geochemického monitoringu, provedeného Českou geologickou službou jsou zvýšené hodnoty železa a manganu registrovány v povodí Tisého potoka u Strašic, vyšší koncentrace železa byla zjištěna i na pravostranném přítoku Padrt'ského potoka pod Dolním padrt'ským rybníkem nebo u pramene Lomnice. Z celostátního monitoringu vyplývá, že je zájmové území celkově charakteristické

vyšším obsahem kovů v povrchových vodách, což souvisí nejen s hornickou činností v minulosti, ale celkovým geochemickým stavem prostředí ovlivněným geologickou stavbou a chemickými reakcemi v důsledku kyselých srážek. Porovnání například koncentrací kadmia ve sledované oblasti v letech 1984–1986 a 2007–2010 ukazuje ovšem značné zlepšení, tedy snížení koncentrací kovů ve vodách (Majer a kol. 2012). V jihovýchodní části pramenné oblasti Padrtského potoka jsou však nadále zjišťovány vysoké koncentrace arsenu v povrchových vodách. Podle Územního plánu vojenského újezdu Brdy (2004) to souvisí s činností Kovohutí Příbram, případně i rudnou mineralizací.

Obr. 111: Chemismus povrchových vod – konduktivita v místech odběrů v říjnu 2009

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby

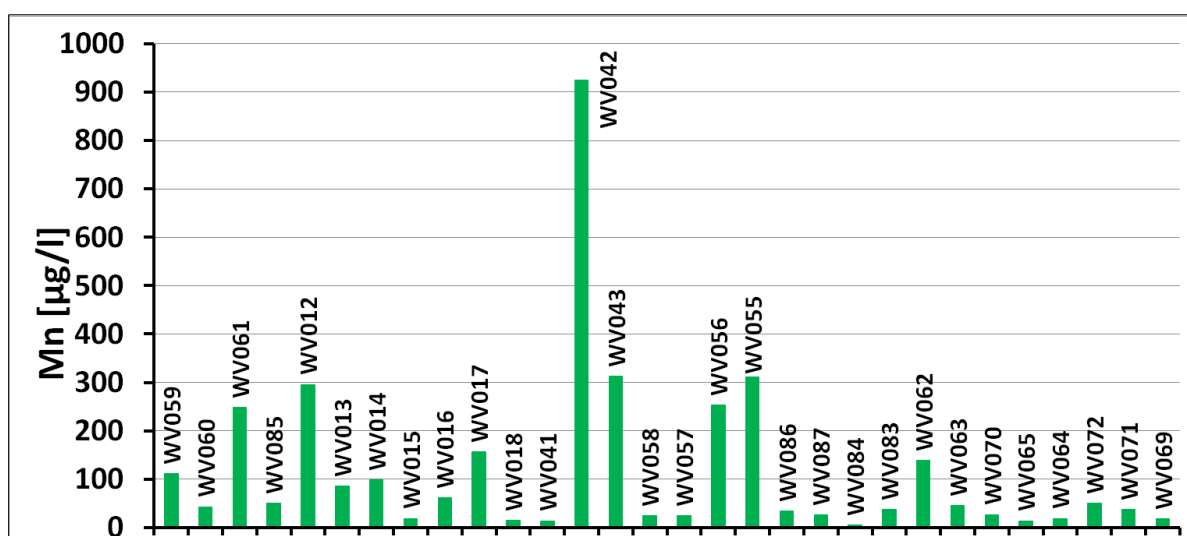
Obr. 112: Chemismus povrchových vod – železo v místech odběrů v říjnu 2009

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby

c) Zádní vliv na chemické reakce v ekosystémech mají kyselé srážky. Přestože velké zdroje znečištění atmosféry nejsou místní (nejblíže Plzeň a Příbram), srážky se zředěnými kyselinami síry a dusíku významně zatěžují ekosystémy, stejně jako v dalších srážkově

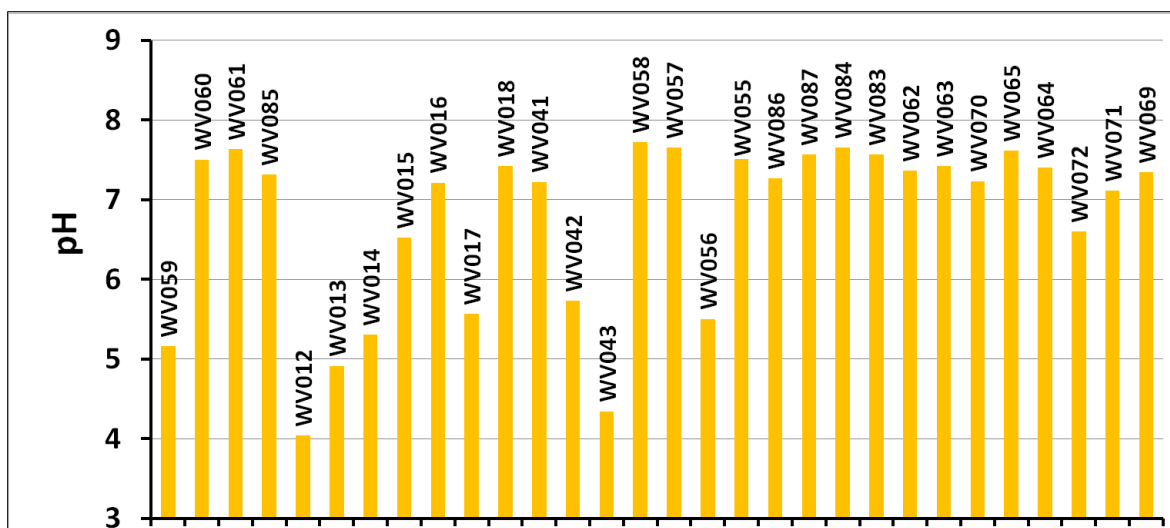
bohatších horských oblastech ČR. Nízké hodnoty pH povrchových vod vykazují zejména pravostranné přítoky Padrtského potoka (Třítrubecký potok a Reserva). Také kyselé vody přitékající do Padrtských rybníků byly svedeny struhou mimo rybníky přímo do odtoku. Vysoká kyselost se objevuje také v povodí Tiského potoka u Strašic. Místně může kyselost souviset i s vývěry důlních vod. Především je však v Brdech ovlivněna přítomností huminových látek rašelinišť a smrkových porostů. V důsledku kyselosti povrchových vod dochází k chemickým reakcím vedoucím k neutralizaci prostředí. Při extrémní kyselosti pod 4,7 se v důsledku uvolňuje do půdního a vodního prostředí toxický hliník (Cílek a kol. 2015). Exponenciální růst koncentrací hliníku v závislosti na poklesu pH lze doložit i na základě vzorků ze zájmového území. U lesních porostů odchází ke ztrátě dostupnosti kationtů hořčíku a vápníku. Snižuje se vitalita lesních porostů a roste náchylnost k lesním kalamitám. Zvýšené koncentrace hliníku v půdě navíc nutí stromy, aby přesouvaly kořenové systémy blíže povrchu, takže roste riziko vývrátů (Cílek a kol. 2015).

d) Potenciálním zdrojem znečištění mohou být ve sledovaném území také plochy postižené intenzivní vojenskou činností v minulosti. Vzhledem k tomu, že se však v území nenacházejí až na výjimky (Strašice) významnější vojenské brownfields, není tento typ zátěže plošně významný.

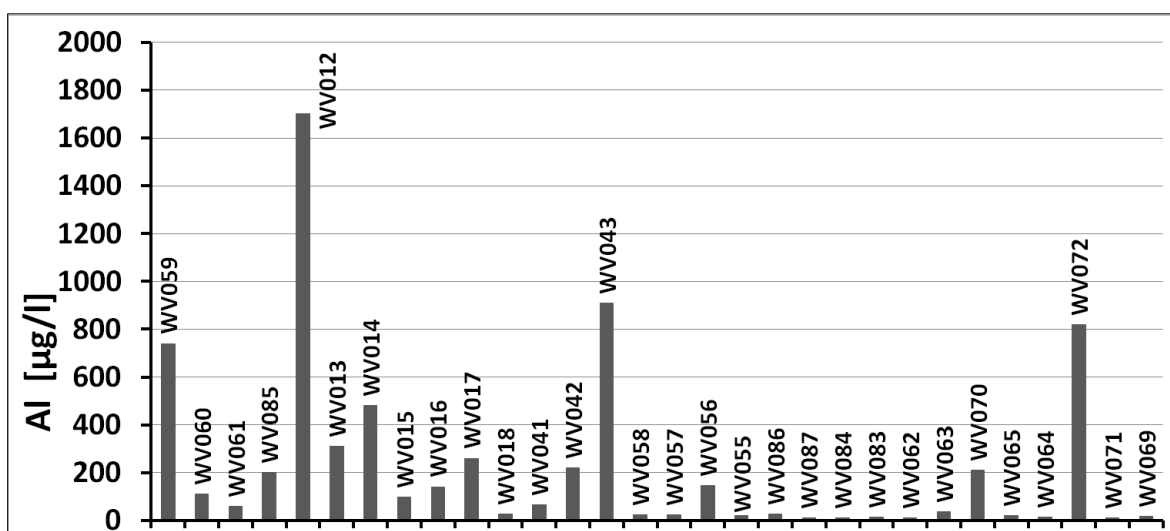
Obr. 113: Chemismus povrchových vod – mangan v místech odběrů v říjnu 2009

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby

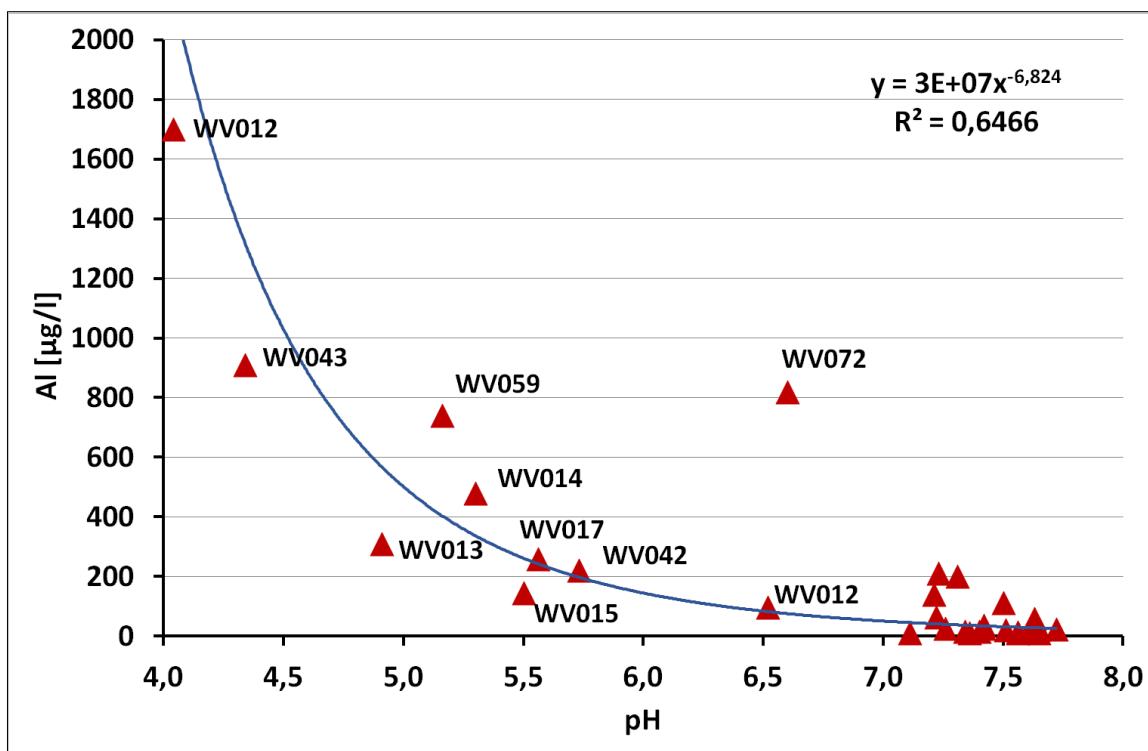
Obr. 114: Chemismus povrchových vod – pH v místech odběrů v říjnu 2009

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby

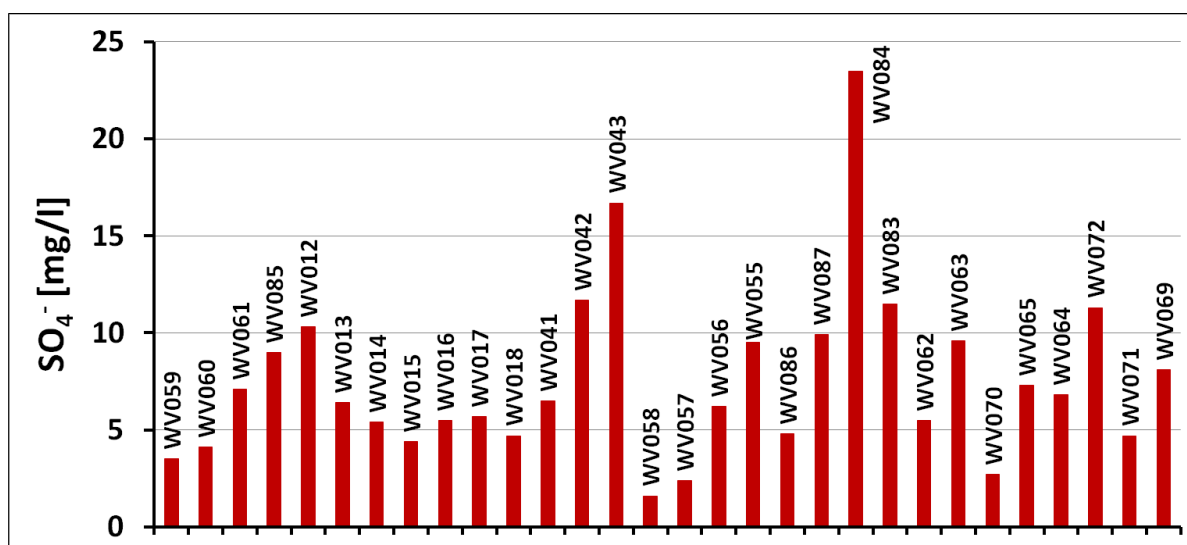

Obr. 115: Chemismus povrchových vod – koncentrace hliníku v místech odběrů v říjnu 2009

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby

Obr. 116: Vztah mezi pH a koncentrací hliníku v povrchových vodách zájmového území
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby v říjnu 2009

Obr. 117: Chemismus povrchových vod – síranové anionty v místech odběrů v říjnu 2009
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z monitoringu České geologické služby

5.5 Nefragmentovaná krajina

Nežádoucí fragmentace krajiny je proces, při kterém v důsledku výstavby dopravních komunikací a další infrastruktury se krajina dělí na menší části. Ty pak ztrácejí schopnost plnit svou funkci životního prostoru pro existenci životaschopných populací živočichů. Fragmentací jsou nejvíce ohroženy ty druhy, které obývají velké území při relativně malém množství jedinců. Metodicky je proto u nás věnována pozornost zejména

vlivu hlavních dopravních komunikací na pohyb velkých savců (Anděl a kol. 2010). Základním principem je, že prioritní ochranu před fragmentací vyžadují ty oblasti, které nejsou dosud fragmentovány, mezi které oblast Brd rozhodně patří.

Zásadní význam území Brd pro národní systém ekologické stability vyplývá z celistvosti jeho rozlohy tvořené převážně lesními porosty a nenarušení lidskými sídly a frekventovanými komunikacemi (s výjimkou státní silnice Spálené Poříčí – Rožmitál pod Třemšínem). Je proto nutné udržet spojitost krajinné lesní matrice ve východní části zájmového území a zabránit vzniku dělicích efektů uvnitř brdské nefragmentované oblasti.

Území západní části Brd v zájmové oblasti je součástí vymezených neregionálních biocenter s jádrem v oblasti Padrtských rybníků. Biocentrum je napojeno nadregionálními biokoridory na sousední přírodní celky. V tomto směru je možné chápat Střední Brdy jako křižovatku migračních tras šíření rostlin a živočichů (zejména savců) mezi Šumavou, Křivoklátskem a pokračováním Brd v oblasti Hřebenů. Regionálně je zájmové území napojeno biokoridory i směrem na západ k lesnatým oblastem Švihovské vrchoviny. Příznivé je napojení na Šumavu prostřednictvím Plánického hřebene, kudy jsou prokázány např. migrace rysa (*Lynx lynx*). Rys ostrovid se v Brdech vyskytuje jako trvalá populace. Jeden z rysů, migrující ze Šumavy, zde byl monitorován v roce 1997. Jeho domovské teritorium v Brdech potom zahrnovalo území o rozloze 394 km² (Anděl a kol. 2010). Problematické je však napojení Brd na Křivoklátsko, kde kromě hlavního železničního koridoru tvoří významnou migrační bariéru dálnice D5.

5.6 Ekologické vztahy v krajině

Budoucí využití krajiny zájmového území musí respektovat, že výskyt chráněných druhů organismů je závislý na stavu biotopů a jejich ovlivňování lidskou činností. Pokud shrneme požadavky na management jednotlivých kategorií biotopů (GeoVision 2007, AOPK 2013, Cílek a kol. 2015) lze především zdůraznit tyto požadavky na udržení funkčních ekosystémových vazeb:

- 1) Lesní ekosystémy je třeba plánovitě přibližovat cílové skladbě dřevin s vyšším podílem listnatých stromů. Je třeba zabránit dalšímu odvodňování podmáčených lesních pozemků a používat šetrné technologie těžby dřeva. Důležité je též vhodně omezit působení spárkaté zvěře na vývoj mladých stromků.
- 2) Luční biotopy jsou většinou závislé na sezónně dobře plánovaném kosení a zabránění šíření lesa do lučních biotopů. Bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*) – invazní rostlina rozšířená v západních Čechách byla v Brdech potlačena, stejně jako invazní křídlatka (*Reynoutria* sp.). Je ovšem třeba věnovat trvalou péči zárodkům šíření těchto invazních druhů rostlin (Cílek a kol. 2015).
- 3) Specifické porosty na dopadových plochách bývalých střelnic bude třeba udržovat pod vlivem uměle řízených disturbancí podobného typu (využívání prostoru Bahna k občasným přehlídkám techniky, záměrné použití technické likvidace náletů nebo řízených požárů).
- 4) Na Padrtských rybnících je třeba omezit nevhodné rybářské obhospodařování (intenzivní chov kaprů) a predáční tlak ze strany invazního druhu norka amerického. Problémem je vývoj podmáčených biotopů v okolí rybníků. Převážná většina těchto ploch je nekosena, na značné části expanduje třtina křovištní (*Calamagrostis epigejos*), která spolu s chřasticí rákosovitou

(*Phalaris arundinacea*) a ostřicí třeslicovitou (*Carex brizoides*) tvoří na rozsáhlých plochách dominanty (GeoVision 2007).

5) Na tekoucích vodách je třeba eliminovat možné znečištění vody a omezit technické úpravy koryt. Vodní toky s výskytem raka kamenáče jsou ohrožovány výskytem nepůvodního norka amerického.

5.7 Krajinný ráz

Významnou hodnotou zájmového území je jeho krajinný ráz. Zachování krajinného rázu významně limituje vytváření nových vizuálně exponovaných objektů – například rozhleden, vysílačů, větrných nebo solárních elektráren. Také objekty infrastruktury cestovního ruchu (penziony, informační střediska, reklamní poutače, tabule naučných stezek, turistická přístřeší) je třeba navrhovat s ohledem na ráz krajiny. Krajinný ráz je určován vlastním charakterem krajiny (krajinná struktura, výšková členitost, zastoupení přírodních prvků, staveb apod.), ale též způsobem vnímání tohoto obrazu člověkem. Stupeň ochrany krajinného rázu je dán kombinací míry zachovalosti krajinného rázu a vhodnosti jeho ochrany z hlediska ostatních dlouhodobých zájmů společnosti (Sklenička 2003, Míchal a Löw 2003).

Brdská krajina vyniká jedinečnými scenériemi souvislých a rozsáhlých lesních porostů. Jednotlivé vrchy s plochými vrcholovými partiemi vytvářejí terénní dominanty. Krajina se vyznačuje harmonickým měřítkem bez významněji rušivých prvků (Vorel a kol. 2008). Pouze vrchol Praha je vizuálně zvýrazněn umělým prvkem – věží meteorologického radaru. Oblast Brd je v širším územním měřítku významným krajinným předělem mezi lesnatými krajinami Křivoklátska a mezi členitými lesopолními krajinami Středního Povltaví. V pohledech ze všech okolních krajin působí Brdy vizuálně jako souvislý lesnatý horský horizont. Prostorový kontrast vůči okolním oblastem je výrazný a v krajině dobře čitelný (Vorel a kol. 2008). Ze směru od Rokycan je vizuálně dominantní vrch Žďár, směrem od Nepomuku vystupuje hřeben Jižních Brd. Osídlená krajina Třemšínské vrchoviny a Bukovohorské vrchoviny tvořená mozaikou luk, pastvin, lesních enkláv, rozptýlené zeleně a sídel vesnického typu působí svým krajinným rázem podobně jako krajina podhůří Šumavy. Z luk a pastvin na temenech některých vyvýšenin je výrazný rozhled směrem k jihozápadu až k pohraničnímu pásmu Šumavy. Vlastní zalesněné Brdy mají méně rozhledových míst, většinou vázaných na dopadové plochy stělnic nebo jednotlivé skalní výchozy.

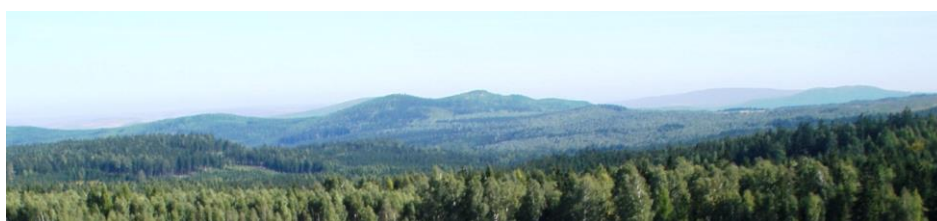
Obr. 118: Potenciálním rizikem pro biotopy v zájmovém území je šíření invazních rostlin, například křídlatky (příklad z CHKO Český les)

Foto: Jan Kopp

Tab. 22: Stupně ochrany krajinného rázu v zájmovém území

Stupeň ochrany	znaky území	způsob ochrany
II.	CHKO Brdy a registrované významné krajinné prvky	chráněny typické znaky dominantní a hlavní
III.	místa s částečně dochovaným krajinným rázem	chráníme pouze dominantní znaky, některé hlavní typické znaky v případě, že brání rozvoji území, je možné pominout

Zdroj: upraveno podle Michal a Löw 2003

Obr. 119: Krajina Brd je charakteristická souvislými lesními plochami, pokrývajícími siluetu vrchoviny nenarušenou cizorodými prvky

Foto: Jan Kopp

Obr. 120: Lidová architektura tvoří nedílnou součást hodnot krajinného rázu Brd a Podbrdská (Nové Mitrovce)

Foto: Jan Kopp

6 Problematika území v rozvojových dokumentech

6.1 Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+

Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+ byl schválen usnesením Zastupitelstva Plzeňského kraje č. 498/14 dne 9. června 2014. Dokument obsahuje analytickou část včetně SWOT analýzy, strategickou část s identifikací globálního cíle a strategických cílů a část implementační.

Samostatným dokumentem, který na analytickou a strategickou část navazuje, je akční plán, který obsahuje především návrhy priorit a jejich obsahové vymezení v kratším časovém výhledu.

6.1.1 Analytická část

V analytické části se Brdy jako zájmové území vyskytují pouze ojediněle. V části doprava, odstavci ostatní druhy dopravy, cyklistická doprava, jsou zmíněny cyklistické trasy – č. 3: Praha – Beroun – Strašice – Plzeň – Kdyně – Všeruby – Cham – Regensburg a č. 31: Plzeň – Blovice – Blatná. Dále dokument zmiňuje, že rekreační potenciál cykloturistiky je podpořen intermodalitou, kdy v jarní a letní sezóně fungují na území plzeňského kraje cyklobusy (4 linky z Plzně směr Brdy, Český les, Manětínsko a další 2 linky na Železnorudsku a Sušicku s přesahem do Jihočeského kraje). V roce 2012 byl Radou Plzeňského kraje schválen dokument „Koncepce rozvoje cykloturistiky a cyklodopravy v Plzeňském kraji“, který stanovil cíle a opatření pro následující období. Důležitým předpokladem realizace koncepce je stabilizace systému financování cyklistické infrastruktury z krajských, národních a evropských zdrojů.

V části technická infrastruktura, část vodní hospodářství jsou Brdy zmíněny jako potenciální oblast transportu vody do oblastního vodovodu Plzeňské aglomerace.

V části životní prostředí, ochrana přírody, dokument zmiňuje, že principiální otázkou pro příští období je využití území VÚ Brdy po jeho převedení pod civilní správu.

6.1.2 Strategická část

Konkrétní zastoupení má problematika Brd a okolí ve strategické části. V rámci strategického cíle 5: Zajistit funkčnost a rozvoj dopravních systémů kraje, specifického cíle 5.3: Zkvalitnit železniční síť pro atraktivní dálkovou i regionální dopravu je uvedeno opatření optimalizace a revitalizace dalších železničních tratí v regionu s významnou dálkovou a regionální přepravou. Mezi příklady aktivit je uvedena revitalizace trati Rokycany – Nezvěstice (včetně přestupního uzlu Mirošov město).

Přeneseně lze vnímat i specifický cíl 5.5: Doplnit síť cyklistických stezek, kde je zmíněno opatření k dokončení systému mezinárodních a nadregionálních cyklotras. Mezi příklady je optimalizace vedení mezinárodní cyklotrasy č. 3 a nadregionální trasy č. 31 včetně výstavby chybějících úseků a dokončení značení a propagace vybudovaných cyklotras. Toto opatření se významně dotýká rozvoje cykloturistiky v oblasti Brd.

Podobně ve strategickém cíli 6: Zabezpečit příznivé životní prostředí pro obyvatele kraje, ve specifickém cíli 6.4: Snížit riziko povodní a eliminovat škody způsobené povodněmi jsou

uvedena opatření ke snížení rizik nepříznivých důsledků povodní, ve specifickém cíli 6.5: Zlepšit stav krajiny jsou opatření k řešení problematiky ochrany přírody ve vztahu k využívání území. Jako příklady aktivit se Brd týká aktualizace Koncepce ochrany přírody Plzeňského kraje - rozvojové strategie obcí v CHKO zohledňující vyváženost ochrany přírody a životního prostředí, stabilitu obyvatelstva a hospodářský rozvoj.

Obr. 121: Linky cyklobusů Plzeňského kraje
Převzato: Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+

6.1.3 Implementační část

V implementační části je uvedena pravidelná aktualizace programu. Předmětem aktualizace by měly být jednotlivé části programu v následující periodicitě:

- analytická část – aktualizace ve zjednodušené podobě (profil Plzeňského kraje) jednou za 3 roky jako součást aktualizace akčního plánu,
- strategická část – možné korekce, doplňování, aktualizace v případě zjištění zásadních změn při zpracování profilu Plzeňského kraje nebo v rámci evaluace (viz dále),
- akční plán – aktualizace 1x za 3 roky, dříve jen při zjištění závažných změn zjištěných v rámci evaluace (viz dále),
- implementační část programu – v rámci přípravy nového programu, v případě potřeby pouze korekce.

Analýzy pro současný program byly prováděny v roce 2013, tedy v letošním roce 2016 jsou to právě uváděné 3 roky jako perioda aktualizace, navíc rozšíření území Plzeňského kraje

o oblast Brd je zásadní změnou profilu kraje, která je podmínkou i pro změny strategické části a akčního plánu.

6.1.4 Akční plán

Strategická část „Programu rozvoje Plzeňského kraje 2014+“ obsahuje soubor potřeb pro rozvoj území kraje. Realizace strategie je podmíněna stanovením priorit a časového rámce jejich uskutečnění. Tyto požadavky naplňuje akční plán. Cílem předloženého „Akčního plánu Programu rozvoje Plzeňského kraje 2014+“ je formulovat odvětvové priority a kompetence pro jejich zajištění. Akční plán představuje soubor doporučených úkolů pro časové období nejbližších tří let. Akční plán je dokumentem, který je průběžně doplňován a aktualizován.

První částí akčního plánu je formulace a popis třinácti odvětvových priorit, které byly identifikovány při zpracování „Programu rozvoje Plzeňského kraje 2014+“. K popisu každé priority patří shrnutí hlavních důvodů pro její návrh, cíle priority a doporučené aktivity. V rámci aktivit jsou vyznačeny ty, které lze doporučit k realizaci správě Plzeňského kraje. Priority jsou výběrem vhodných aktivit strategické části Programu uspořádaným do věcných a časových souvislostí. Aktivity formulují jednak příklady vhodných činností, ale v některých případech formulují konkrétní projektové záměry.

Druhou částí akčního plánu je návrh souboru indikátorů, s jejichž pomocí je možno objektivizovat průběžné hodnocení sociální a ekonomické situace regionu ve vztahu ke strategické části programu a prioritám jeho akčního plánu. Zvlášť jsou navrženy indikátory pro globální a specifické cíle programu a zvlášť pak pro priority navržené v akčním plánu. Každý z indikátorů má kromě svého vysvětlení, výpočtu a poslední známé hodnoty uveden přímý odkaz na příslušný datový zdroj. Tím bude usnadněno monitorování a vyhodnocování programu.

V obecné podobě se regionu Brdy týká většina priorit. Ve větší míře to jsou zkvalitnění silniční sítě v regionu, zkvalitnění infrastruktury pro veřejnou dopravu, vybudování integrovaného dopravního systému kraje, a ekonomicky efektivní a bezpečné zásobování vodou. V konkrétní podobě uvádí akční plán u priority zkvalitnění infrastruktury pro veřejnou dopravu indikátor cestovní rychlosti regionálních vlaků na vybrané části sítě, kde mezi vybranými částmi figuruje trať Rokycany – Příkosice.

6.2 Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje

Zastupitelstvo Plzeňského kraje jako příslušný správní orgán vydalo ke dni 17. 10. 2008 „Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje“ v rozsahu textové a grafické části a textové a grafické části jejich odůvodnění. Ke dni 1. 4. 2014 schválilo zastupitelstvo Plzeňského kraje „Aktualizaci č. 1 Zásad územního rozvoje Plzeňského kraje“.

„Plzeňský kraj je samosprávným regionem, který podle zák. č. 129/2000 Sb. o krajích, pečuje o všestranný rozvoj svého území a potřeby občanů. Při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem vyjádřený v zákonech a jiných právních předpisech. V rámci své působnosti kraj v souladu s místními předpoklady a zvyklostmi pečuje o komplexní územní rozvoj, zejména o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a uspokojování potřeb občanů, ochranu zdravých životních podmínek, rozvoj dopravy a spojení, výchovu a vzdělávání a ochranu veřejného pořádku, s cílem zajistit udržitelný rozvoj území sleduje a zabezpečuje vyváženost

příznivého životního prostředí, sociální soudržnosti společnosti a hospodářského rozvoje. K tomu v samostatné působnosti kraj koordinuje rozvoj svého územního obvodu a schvaluje zásady územního rozvoje kraje. Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje v souladu s § 36 stavebního zákona stanoví zejména základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje, vymezí plochy a koridory nadmístního významu a stanoví požadavky na jejich využití, vymezí plochy a koridory pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření, stanoví kritéria pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn využití území. Součástí zásad územního rozvoje je i vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území. Ve vyhodnocení vlivů na životní prostředí jsou popsány a vyhodnoceny zjištěné a předpokládané závažné vlivy zásad územního rozvoje na životní prostředí a přijatelné alternativy naplňující cíle zásad územního rozvoje. Zásady územního rozvoje mohou ve vybraných plochách nebo koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií nebo uložit pořízení a vydání regulačního plánu jako podmínky pro rozhodování o změnách ve využití vybraných ploch nebo koridorů. Zásady územního rozvoje v nadmístních souvislostech území kraje zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování v souladu s politikou územního rozvoje, určují strategii pro jejich naplňování a koordinují územně plánovací činnost obcí. Zásady územního rozvoje se pořizují pro celé území kraje a vydávají se formou opatření obecné povahy podle správního řádu. (Právní stav zásad územního rozvoje Plzeňského kraje po vydání aktualizace č. 1, s. 3).

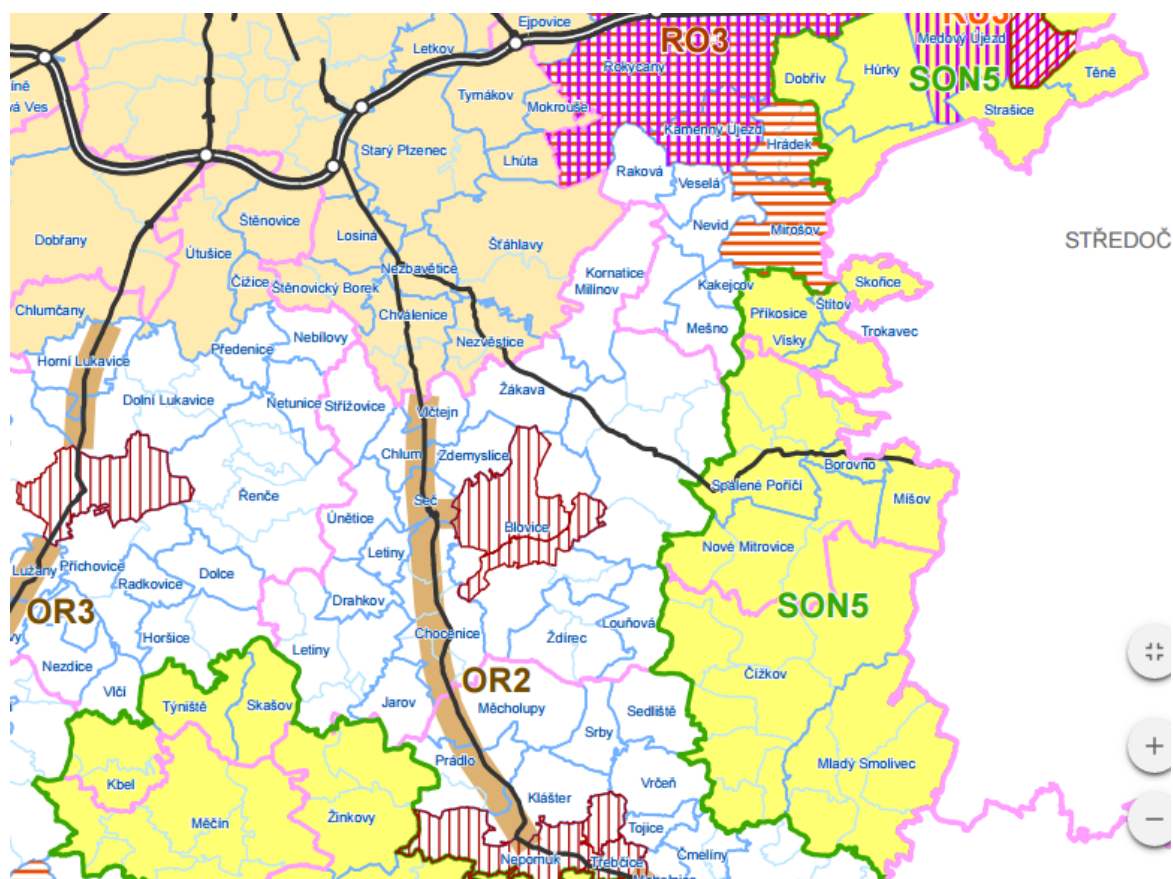
Analyzovaný dokument se konkrétně dotýká oblasti Brd v několika kapitolách. Součástí **Rozvojové oblasti Rokycany** (RO3) je také město Mirošov, což pro město znamená:

- rozvoj zástavby koordinovat s ohledem na funkční vazby s rozvojovou oblastí OB5 Plzeň, dálnici D5 a místní předpoklady území,
- využití území orientovat na posílení obytných, výrobních a obslužných funkcí,
- zástavbu koncentrovat v návaznosti na stávající sídla,
- zabezpečit optimální lokalizaci podnikatelských aktivit v území, opírajících se především o místní předpoklady území s vazbami na širší okolí (Plzeň), využití vnitřních rezerv, při minimálních negativních dopadech na životní prostředí.

Mezi specifickými oblastmi nadmístního významu je jmenována **Specifická oblast Brdy** (SON5). Její vymezení je v hranicích obcí Borovno, Čížkov, Dobřív, Hůrky, Cheznovice, Medový Újezd, Míšov, Mladý Smolivec, Nové Mitrovice, Příkosice, Skořice, Spálené Poříčí (jen k.ú. Číčov, Hořehledy, Hořice, Lučiště, Záluží u Spáleného Poříčí), Strašice, Štítov, Těně, Trokavec, Vísky. Specifické oblasti jsou definovány jako oblasti se specifickými hodnotami nebo se specifickými problémy mezinárodního, republikového a nadmístního významu. Zásady územního rozvoje zpřesňují vymezení specifických oblastí stanovených v Politice územního rozvoje ČR a vymezují další specifické oblasti nadmístního významu.

Při rozhodování o změnách v území je nutné dodržovat stanovená kritéria a podmínky:

- posilovat stabilitu sídelní struktury regionu, zejména menších vesnických sídel s cílem obnovy vyvážených podmínek udržitelného rozvoje území,
- vytvářet podmínky pro širší využití rekreačního potenciálu území v přímé návaznosti na území vojenského újezdu Brdy,
- při plánování v dotčených obcích vytvářet územní podmínky pro vyšší využití rekreačního potenciálu oblasti,
- do územních plánů zapracovat záměry mezinárodního, republikového a nadmístního významu,

ZPŘESNĚNÍ VYMEZENÍ ROZVOJOVÝCH OBLASTÍ, OS A SPECIFICKÝCH OBLASTÍ Z PŮR ČR

- Rozvojová oblast
- Rozvojová osa
- Rozvojové území vymezené v rámci rozvojové osy
- Specifická oblast

NADMÍSTNÍ ROZVOJOVÉ OBLASTI, OSY A SPECIFICKÉ OBLASTI

- Rozvojová oblast
- Rozvojová osa
- Rozvojové území vymezené v rámci rozvojové osy
- Specifická oblast

ORIENTAČNÍ ÚDAJE

- Hranice státu
- Hranice kraje
- Hranice správního území obce s rozšířenou působností
- Hranice obce
- Hranice katastrálního území
- Směr
- Název obce
- Mimoúrovňová křižovatka (na dálnici D5)
- Dálnice
- Silnice I. třídy

Obr. 122: Území Specifické oblasti nadmístního významu Brdy (SON5)
Převzato: Aktualizace č. 1 Zásad územního rozvoje Plzeňského kraje

- posilovat trvalé osídlení nabídkou volných ploch pro přiměřený rozvoj bydlení a podnikatelských aktivit v území.

Aktualizace ukládá v části 10 Vymezení ploch a koridorů prověření změn jejich využití územní studií pro území specifické oblasti Brdy. Lhůta pro pořízení studie je do 31. 12. 2017.

V rámci kapitoly „Plochy a koridory dopravy nadmístního významu“ je jmenována silnice I. třídy I/19, u které je plánována přeložka (územní rezerva) v části Žákava – Spálené Poříčí – Borovno. U trasy II/232 - Rokycany – Břasy – Kozojedy – Brodeslavy – (Rokycany – Hrádek – Mirošov) je v plánu nová trasa Rokycany – Hrádek – Mirošov a trasou III/11721 se počítá s napojením Strašic na dálnici. V železniční dopravě, na železničních tratích mimo hlavní koridory, byla navržena úprava tratě č. 175 Rokycany – Nezvěstice, propojení na Štáhlavy. V části „Dopravní infrastruktura“ je uveden úkol prověřit v územních plánech účelnost a v případě potřeby vymezit koridory severozápadního obchvatu Mirošova na komunikaci II/117.

V územních plánech obcí je úkolem zpřesnit a územně vymezit koridory dálkových cyklotras, speciálně dálkové cyklotrasy Praha – Plzeň – Regensburg, která se ve zmíněném území týká obcí Dobřív a Strašice.

6.3 Rozvojové dokumenty obcí s rozšířenou působností Rokycany, Nepomuk, Blovice - územně analytické podklady pro správní obvody obcí s rozšířenou působností

Zkoumané území spadá pod tři obce s rozšířenou působností – Rokycany, Nepomuk a Blovice. Obce s rozšířenou působností zpracovávají pro své správní obvody rozvojové dokumenty v podobě územně analytických podkladů. Územně analytické podklady obcí s rozšířenou působností vycházejí ze zásad územního rozvoje kraje, které konkretizují ve svém obvodu.

Třetí úplná aktualizace územně analytických podkladů pro správní obvod obce s rozšířenou působností (SO ORP) Rokycany byla zpracována v roce 2014. V úvodní části je rozpracována problematika udržitelného rozvoje, právní a smluvní rámec dokumentu. Stav a vývoj území SO ORP Rokycany byl analyzován ve třech pilířích – environmentální, sociální soudržnost a ekonomický. Přehled hodnot území, limitů využití území a záměrů na provedení změn v SO ORP Rokycany je zpracován dle správních obvodů pověřených obecních úřadů (SO POÚ). Nejvíce obcí studovaného území spadá pod POÚ Rokycany – Dobřív, Hůrky, Medový Újezd, Mirošov, Příkosice, Skořice, Strašice, Štítov, Těně, Trokavec, Visky. Analytická část končí SWOT analýzou jednotlivých POÚ. Vyhodnocení vyváženosti vztahu podmínek pro příznivé prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území vychází z pojetí udržitelnosti uvedeného v úvodní kapitole. Závěr studie je věnován problémům k řešení v územně plánovací dokumentaci. Problémy jsou rozpracovány jako problémy vymezené na základě průzkumů v území a z rozboru udržitelného rozvoje území a jako střety záměrů s limity a hodnotami území a vzájemné střety záměrů. Třetí úplná aktualizace územně analytických podkladů SO ORP Nepomuk řeší podobně zkoumané obce Čížkov a Mladý Smolivec. Zbýlé obce zkoumaného území řeší třetí úplná aktualizace územně analytických podkladů SO ORP Blovice - Borovno, Míšov, Nové Mitrovice a Spálené Poříčí.

6.4 Územní plány obcí studovaného území

Po zrušení vojenského újezdu je nutná úprava plánovací dokumentace dotčených obcí. Dle zákona zůstává územně plánovací dokumentace schválená nebo vydaná pro vyčleňovaná území vojenského újezdu, na kterých vznikla nová obec, v platnosti. Podle zákona č. 183/2006 Sb. se územní plán pořizuje a vydává pro celé území obce, což se přímo dotýká obcí, které rozšířily svůj katastr o území bývalého vojenského újezdu. Stav územně plánovací dokumentace po rozšíření katastru obcí o nová území Brd ukazuje tabulka č. 23.

Tab. 23: Stav územně plánovací dokumentace (ÚPD) v dotčených obcích

Borovno Míšov Štítov Trokavec	Nemají platnou ÚPD. Dle zákona nutno vydat územní plán do 31. 12. 2020. Úkol: Zpracovat územní plán.
Dobřív Spálené Poříčí Strašice	ÚPD vydaná dle zákona č. 50/1976 Sb. Neřeší celé území a skončí 31. 12. 2020. Úkol: Zpracovat nový územní plán.
Mirošov Skořice Těně	ÚPD vydaná dle zákona č. 183/2006 Sb. Neřeší celé území. Úkol: Změnit územní plán.

Zdroj: Portál digitální mapy veřejné správy Plzeňského kraje, 2015

6.5 Rozvojové dokumenty mikroregionů, sdružení obcí, místních akčních skupin

Rozvojové dokumenty mikroregionů, sdružení obcí, místních akčních skupin jsou rozdílně metodicky i obsahově zpracované. Hlavním cílem zmíněných svazků obcí je především využití rozvojového potenciálu daného území, rozvoj členských obcí a vzájemná spolupráce při řešení problémů.

Místní akční skupina (MAS) AKTIVIOS, z.s. zpracovala Strategický plán LEADER „Šance pro Jižní Plzeňsko“. Strategický plán se týká mikroregionů – Radyně (Staroplatecko), Mirošovsko, Přesticko, Úslava (Blovice). Obsahuje analýzu území MAS včetně podrobné SWOT analýzy, strategii včetně cílů a priorit, způsobů dosahování cílů a priorit, zapojení inovačních prvků, finančního plánu a monitoringu naplňování cílů. V letech 2011-2012 byla strategie přepracována jako „Integrovaná strategie území“, ve které je v rámci partnerství MAS pod heslem „Život na venkově nemusí být nudný, chudý ani nemoderní ...“ zapojeno široké spektrum regionálních aktérů.

Sdružení Horní Berounka, povodí Klabavy se zaměřuje na ochranu zájmů a zmnožení sil a prostředků při prosazování záměrů přesahujících svým rozsahem a významem každou účastnickou obec a na prosazování společných zájmů mikroregionu povodí řeky Klabavy. Členskými obcemi jsou Dobřív, Medový Újezd, Příkosice, Strašice, Těně.

Mikroregion Nepomucko je součástí krajiny Podbrdská. V současné době lze rozdělit mikroregion na tři části – Kasejovicko, Nepomucko a Spálenopoříčsko, ze zájmové území jsou v mikroregionu zapojeny obce Čížkov, Mladý Smolivec, Nové Mitrovce a Spálené Poříčí. Hlavní cíle tohoto zájmového území je zkvalitnění infrastruktury, zejména zásobování energií a vodou, rozvoj cestovního ruchu a podpora malého a středního podnikání.

6.6 Chráněná krajinná oblast Brdy

Plán péče o CHKO je odborný a koncepční dokument ochrany přírody, který na základě údajů o dosavadním vývoji a současném stavu zvláště chráněného území navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu předmětu ochrany ve zvláště chráněném území. Zpracování plánů péče o CHKO zajišťuje Ministerstvo životního prostředí České republiky (MŽP) prostřednictvím Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR). Podrobnosti ke způsobu zpracování a obsahu plánů péče jsou stanoveny prováděcím předpisem a příslušným metodickým pokynem MŽP. Plán péče slouží jako podklad pro jiné druhy plánovacích dokumentů a pro rozhodování orgánů ochrany přírody. Pro fyzické ani právnické osoby není závazný. Plán péče o CHKO Brdy je zpracován jako jeden z podkladů pro vyhlášení CHKO a je prvním dokumentem tohoto druhu pro uvedené území. Dokument byl zpracován AOPK ČR v letech 2012–2013.

6.7 Územní studie Brdy

Pořízení Územní studie Brdy vychází z návrhu Aktualizace č.1 Zásad územního rozvoje Plzeňského kraje a týká se území obcí bezprostředně sousedících s územím Vojenského újezdu Brdy. Aktualizace č. 1 Zásad územního rozvoje nově vymezuje jako specifickou oblast nadmístního významu SON5 Brdy, která vykazuje zvýšenou míru problémů z hlediska ekonomického a sociálního pilíře. Územní studie posuzuje územní podmínky pro udržitelný rozvoj území ve stanoveném rozsahu území navrhované specifické oblasti a navrhuje možná řešení se závěrečným vyhodnocením nejvhodnější varianty. Územní studie Brdy navazuje na doporučení v Zásadách územního rozvoje Plzeňského kraje a v Politice územního rozvoje ČR a stanoví návrh konkrétních územně plánovacích opatření na území jednotlivých dotčených obcí. Územní studie je obsahově zaměřena na problémy plynoucí z analýz řešeného území, na možnosti eliminace problémů střetů v území, na využití rozvojového potenciálu území v duchu podmínek pro udržitelný rozvoj území a v duchu optimálního postupu využívání území s přiměřeným rozsahem rozvojových ploch s rozdílným způsobem využití.

6.8 Územní plán Vojenského újezdu Brdy

Územní plán byl zpracován v roce 2004. Důvodem zpracování byla neexistence jakékoliv dokumentace nebo materiálu mapujícího stav území a komplexně řešící rozvoj územního celku. Tento požadavek nabývá na významu v souvislosti s novými požadavky na vytvoření podmínek pro potřeby výcviku vojsk k obraně státu i v rámci NATO. Komplexní pohled na rozvoj a činnost všech složek využívajících území Vojenského újezdu Brdy (VÚ Brdy) musí respektovat vzájemné potřeby jednotlivých složek s určením priorit při exploataci území. Návrh potřeb je limitován hlediskem ekonomickým i hlediskem minimalizace negativního ovlivňování životního prostředí vlivem činnosti na území. Hlavní cíle a požadavky na zpracování územního plánu vyplývají ze širších vztahů v území, ze základních sociálních, demografických a ekonomických údajů, zohledněny jsou vzájemné vztahy a funkce v území. Území VÚ Brdy je polyfunkční s pořadím jednotlivých funkcí – funkce vojenského využití, funkce vodohospodářská, funkce krajině-estetická a funkce sídelní. Územní plán obsahuje i návrhy regulativů VÚ Brdy.

7 Udržitelný rozvoj území

V zákoně č.17/1992 Sb., o životním prostředí je trvale udržitelný rozvoj definován jako „takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“. Vzhledem k přírodním hodnotám zájmového území je prioritou udržení biodiverzity na druhové i ekosystémové úrovni, v souladu s požadavky ochrany přírody a krajiny uvedené například v Plánu péče o CHKO Brdy na období 2015–2024 (AOPK 2013). Neméně důležité je však přitom podporovat sociální a ekonomický rozvoj obcí s využitím potenciálu přírodních hodnot území.

Aspekty udržitelného rozvoje jsou v obecné i konkrétní podobě zapracovány do rozvojových dokumentů na všech hierarchických úrovních. Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+ zmiňuje aktualizaci Koncepce ochrany přírody Plzeňského kraje - rozvojové strategie obcí v CHKO zohledňující vyváženost ochrany přírody a životního prostředí, stabilitu obyvatelstva a hospodářský rozvoj. Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje apelují v rámci nadmístní Specifické oblasti Brdy (SON5) na posilování stability sídelní struktury regionu, zejména menších vesnických sídel s cílem obnovy vyvážených podmínek udržitelného rozvoje území. Podrobně aspekty udržitelného rozvoje v obecné i konkrétní podobě zmiňují územně analytické podklady pro správní obvod obce s rozšířenou působností Rokycany, kam spadá nejvíce obcí studovaného území. Pro územní plány jmenovaných obcí, ale v rozvojových dokumentech mikroregionů a sdružení obcí je environmentální pilíř rozvoje prioritou.

7.1 Podpora retence vody v krajině

V zájmovém území je aktuální podpora retence vody v krajině, protože přispívá k omezení extremity povodní v zátopových územích na níže položených úsecích toků jako je Klabava, Bradava, Kornatický potok či Lomnice. Zároveň pomáhá retence vody v krajině snižovat negativní vlivy sucha prohlubujícího se v důsledku klimatických změn. V zájmovém území je vhodné aplikovat tyto základní prostředky adaptace na klimatickou změnu (Pretel a kol. 2011):

- a) posílení tradičních vodohospodářských opatření (využití vodních nádrží, převodů vody),
- b) využití historických ploch rybníků k pasivní retenci,
- c) zlepšování vodního režimu krajiny (pozemkové úpravy, revitalizace odvodněných ploch, zatravnění údolnic),
- d) změna struktury plodin a agrotechnických postupů.

Posílení retenční schopnosti zemědělské půdy zároveň přispívá k omezování vodní eroze. Obecně vychází protierozní ochrana půd ze Zákona č. 334/1992 Sb. O ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů (Čubr 2013). V praxi ochrana zemědělské půdy proti vodní erozi zčásti vyplývá ze standardu GAEC 1 opatření na ochranu půdy na svažitých pozemcích nad 7° a standardu GAEC 2 (zásady pěstování určitých plodin na silně erozně ohrožených půdách), který byl od 1. 7. 2011 rozšířen i na mírně erozně ohrožené půdy. Hospodaření v souladu se standardy GAEC (tj. standardy Dobrého zemědělského a environmentálního stavu) je jednou z podmínek poskytnutí plné výše přímých plateb, některých podpor z osy II Programu rozvoje venkova. Opatření proti vodní erozi na zemědělské půdě lze rozdělit na tři skupiny (Čubr 2013, Kopp, Ježek 2014):

- 1) Opatření organizačního charakteru: delimitace kultur, zejména změna orné půdy na trvalé travní porosty, pásové pěstování plodin, pozemkové úpravy (změna velikosti a orientace pozemků, vedení cest).
- 2) Opatření agrotechnického charakteru: vrstevnicové obdělávání, ochranné obdělávání půdy (rostlinné zbytky, kypření, kombinované secí stroje), protierozní pěstební postupy (ochranné mezplodiny, pásy, setí do mulče), hrázkování, důlkování.
- 3) Opatření technického charakteru: protierozní meze, terasování, protierozní příkopy a průlehy, zatravnění údolnice, protierozní polní cesty, protierozní hrázky a nádrže.
- 4) Samostatnou kategorii představují nástroje ochrany před erozí na strmých svazích, na lesní půdě a ve vodních tocích. Do této kategorie řadíme například ochranu strmých svahů před erozí tmelícími látkami, mulčem, příkrývkami a vegetačním pokryvem, použití k půdě šetrných technologií těžby dřeva (vyvážecí minisouprava, kolopásky atd.), hrazení bystřin a ochranné zpevňování břehů koryt (v intravilánech, pokud není jiné řešení).

Protipovodňová ochrana zájmového území se orientuje do tří směrů: (1) systém preventivních opatření, (2) systém předpovědní a varovný, (3) systém organizačních opatření za povodní. Předpovědní a varovný systém v pramenných oblastech zájmového území musí být operativně napojen na varovné systémy níže položených částí povodí. Plzeňský kraj nově zapojil zájmové území do systému Povodňového informačního systému. Na horním toku Klabavy (na Padrt'ském potoce, na Třítrubeckém potoce) a na Kornatickém potoce, Bradavě a Mítovském potoce byly instalovány hladinoměry s online přenosem dat do veřejně přístupného systému. Do systému jsou zapojeny registrační srážkoměry na vrcholu Praha, v Nových Mitrovicích, Příkopicích a Spáleném Poříčí. Bylo by žádoucí využít měření Povodňového informačního systému a propojit ho s profesionální státní sítí hydrologických a srážkoměrech stanic ČHMÚ. Hydrologické profily Povodňového informačního systému zatím nemají stanovené konsumční křivky, které by umožnily převádět měřené vodní stavy na průtoky. Užitečné by také bylo instalování měřicí techniky varovného systému na horní Lomnici v Jižních Brdech, i když by varovné informace potom sloužily především obcím sousedního Jihočeského kraje.

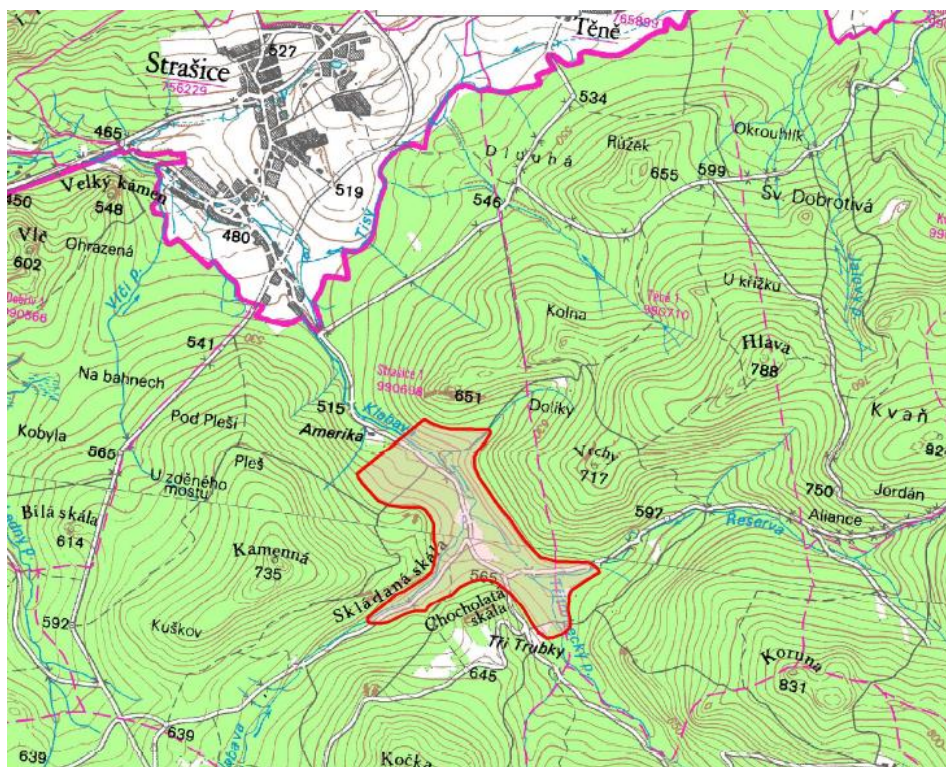
Preventivní protipovodňová opatření by se v zájmovém území měla soustředit na podporu retence na plochách zemědělské a lesní půdy. Vodní toky mimo intravilány sídel je vhodné revitalizací převést do stavu, který umožňuje neškodný rozliv v potoční nivě. Jedním z takových prostorů je nivní pás podél Klabavy mezi Strašicemi a Dobříví.

Vodohospodářské opatření v podobě suchých poldrů a nádrží jsou aktuálně diskutovány v pramenné oblasti Klabavy. Výběr vhodného řešení bude kompromisem mezi stupněm ochrany níže položeného zátopového území a ochotou obětovat tomuto účelu část prostoru v údolí vodních toků.

Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod (MZe 2011) eviduje na Klabavě v oblasti pod soutokem Padrt'ského a Třítrubeckého potoka lokalitu Amerika s variantou vodní nádrže o rozloze 206,4 ha. Potenciální objem nádrže až 30,9 mil. m³ je navrhován jako případný vodní zdroj, který umožní řešit jak vodárenské potřeby, tak protipovodňovou ochranu a nadlepšování průtoků v Klabavě (MZe 2011). Vodní nádrž Amerika by zatopila mimo jiné i lovecký zámeček Tři Trubky a část Evropsky významné lokality Padrt'ské rybníky. V zátopovém území je registrován výskyt kriticky ohroženého raka kamenáče a silně ohrožených druhů čáp černý, včelojed lesní, krahujec obecný, holub doupňák, žluva hajní (MZe 2011). Je evidován písemný nesouhlas Ministerstva obrany se zařazením lokality mezi chráněná území pro akumulaci vod. Tento nesouhlas bude patrně trvat i po zrušení

vojenského újezdu, protože v místě zátopy je hlavní příjezdová komunikace do údolí Resery k tajnému objektu Ministerstva obrany. Problémem nejsou samotné legislativní požadavky hájení lokality Amerika směrem k plánovanému využití území v rámci CHKO Brdy. Plánované budování návštěvnického centra v zámečku Tři trubky požadavkům na využití území chráněných pro akumulaci povrchových vod neodporuje.

Výběrem vhodných protipovodňových opatření na horní Klabavě se zabývala mimo jiné studie Hydroprojektu (2007). Ve studii byly propočítávány účinky různých variant nádrží. Pokud by byla postavena nádrž Amerika s plánovanou velkou kapacitou retenčního prostoru, 100-letá povodňová vlna by se účinkem nádrže transformovala na cca méně než 5-letou ve Strašicích, ovšem vlivem dalších přítoků Klabavy by byl účinek dále po proudu méně výrazný, například v Rokycanech by byla v důsledku vlivu nádrže Amerika cca 20-letý průtok. Při menší variantě nádrže by byl účinek snížen, přičemž je možné uvažovat i o soustavě dalších menších nádrží. Je otázka, zda je aktuální o vybudování nádrže v současné době uvažovat, protože zatím není naplněna potřeba řešit na Klabavě epizody odtokového sucha. Protipovodňovou ochranu je možné řešit kombinací nástrojů (a) varovného systému (v povodí Klabavy je 100-letou povodní ohrožováno cca 900 obyvatel, z toho většina v Rokycanech), (b) technické ochrany vylití vody z koryta v intravilánu (bylo takto řešeno v Hrádku u Rokycan) a (c) podpory retence v povodí. Je možné uvažovat o soustavě suchých poldrů na přítocích Klabavy, které by kulminaci povodní snížily, i když by nedosáhly stejného účinku jako nádrž Amerika. Podobným způsobem by měla být podpořena přírodě blízká protipovodňová opatření na Bradavě, Kornatickém potoce či Lomnici. Samotné hájení prostoru lokality Amerika jako chráněného pro akumulaci povrchových vod není v rozporu s udržitelným rozvojem, protože dává možnosti příštím generacím řešit vodohospodářské problémy více variantami řešení.

Obr. 123: Vymezení chráněného území pro akumulaci vody – Amerika na Klabavě
Zdroj: převzato z Generelu území chráněných pro akumulaci povrchových vod (MZe 2011)

7.2 Aspekty udržitelného socioekonomického rozvoje

7.2.1 Oblast obyvatelstva, osídlení a jejich řízení

Zásadním dlouhodobým problémem oblasti z tohoto pohledu je úbytek obyvatelstva. Území bývalého VÚ Brdy má být prostorem bez stálých obyvatel (vyjma několika výjimek). Pak tedy nelze mluvit ani o limitech, ani o demografickém a celkem ani jiném socioekonomickém rozvoji, kromě předpokládaného rozvoje šetrných forem cestovního ruchu.

Území přilehlých obcí v Plzeňském kraji svůj demografický potenciál dlouhodobě ztrácí. Zejména menší sídla již nemají potenciál vlastního rozvoje. Projevuje se v nich stárnutí obyvatelstva, je zde nízká vzdělanost, mladí a vzdělaní lidé často odcházejí natrvalo pryč. S úbytkem obyvatelstva zde ubývá i zařízení služeb, protože se stávají nerentabilní. Některé obce to řeší například i podporou místních podnikatelů ve službách (např. Těně mají vlastní budovu, ve které podporují činnost obchodu a pohostinství, aby se tyto služby v obci vůbec mohly udržet, dále zde poskytují podnikateli i výhodné bydlení). V obcích je různý počet podnikatelů (OSVČ). Z výpovědí starostů dotčených obcí však vyplývá, že spíše svoji činnost ukončují nebo pozastavují, než aby se jejich počet zvyšoval.

Jako problematická se jeví i organizace správy území. Malé obce (z nichž některé nemají ani sto obyvatel, ale nejen ty) získávají z jejich pohledu málo finančních zdrojů z rozpočtového určení daní (protože počet obyvatel je důležitým kritériem pro výpočet výše státního příspěvku). Z těchto obnosů jsou schopny zaplatit pouze nejnutnější obecní náklady, např. osvětlení, příspěvky na dopravu, příspěvky pro hasiče a nebo poplatek za tuto službu, pokud ji mají smluvně sjednanou s jinou obcí, obdobně poplatky za školu apod. Na další rozvoj obce většinou prostředky již nezbývají. Je tak problémem např. vybudovat chodník v obci při frekventované silnici, opravit místní komunikaci, opravovat nebo budovat kanalizaci, vodovod nebo jejich části, opravit střechu obecní budovy, apod. V podstatě je to často problémem i pro obce větší.

Velké obce s více částmi a vyšším počtem obyvatel mají sice více financí, ale problém je v jejich rozdělování nebo spíš ve výběru akcí, které se v obci budou dělat. Obyvatelé oddělených sídel (tedy části takových obcí) mají často pocit, že se investice soustřeďují do jádrové části obce, ale v jejich částech se potřebné např. investiční akce nekonají. Toto bylo příčinou procesu dezintegrace obcí na Mírošovsku v období po sametové revoluci. Celkově lze říci, že oblast technické a dopravní struktury a občanské vybavenosti je ve většině sledovaných obcí nebo v jejich částech silně podfinancovaná, což brání jejich rozvoji, ale též by to mohlo být jedním z aspektů brzdících rozvoj cestovního ruchu.

V takové situaci pociťují jako problematické očekávané náklady spojené s transformací přilehlého vojenského újezdu na chráněnou krajinnou oblast. Očekávají totiž zvýšené náklady. Jedním z příkladů může být oblast protipožární ochrany. Od 1. 1. 2016 přechází povinnost jejího zabezpečování i v územích (často značně velkých), získaných z vojenského újezdu, do jejich katastrů. Doposud zajišťovala protipožární ochranu vojenská jednotka v Jincích. Některé obce, přilehlé k bývalému vojenskému újezdu ani nemají akceschopné sbory dobrovolných hasičů (např. Vísky), někde se takové sbory rozpadly (Trokavec), většina starostů si stěžuje na nevyhovující a zastaralou techniku, někdy nemají místní hasiči ani hasičské auto. Obce tak očekávají naplnění různých příslibů o finanční pomoci v této oblasti od různých institucí. Situaci je zřejmě nutné řešit nějakými dotačními prostředky, protože obce samy na adekvátní vybavení, potřebné pro zajištění ochrany rozsáhlého území, prostě

nemají prostředky. Jejich periferní poloha a z ní pramenící stagnace na jedné straně a dlouhodobá přítomnost armády v území, která některé činnosti prostě zabezpečovala, na straně druhé, vedly k současné problémové situaci.

Obdobné jsou obavy z hlediska údržby cest, i když je předpoklad, že se o ně budou jako o své účelové komunikace starat Vojenské lesy a statky, a.s. z hlediska udržování pořádku, včetně svozu odpadu a z hlediska zabezpečení bezpečnosti na celých katastrech obcí, tedy i na těch, které obcím byly navráceny v souvislosti s rušením vojenského újezdu.

Obr. 124: Chátrající objekt fary a vstupu na místní hřbitov ve Skořicích (jako jedna z mála místních památek) jistě nebude turisty příliš přitahovat

Foto: Alena Matušková

Představitelé obcí a z jejich vyjádření i občané těchto obcí přeměnu vojenského újezdu na chráněnou krajinnou oblast v podstatě vítají, někteří však jen velmi umírněně. Největší perspektivy vidí v možném rozvoji cestovního ruchu. Očekávají také větší příležitosti v možnostech získávání různých grantů v souvislosti se vznikem CHKO Brdy. Předpokládají, že prostředky by mohli občané obcí získat i na opravy některých zdejších staveb, např. roubených chalup. Naopak jiní obyvatelé obcí v jižní části sledovaného území, jejichž

katastry jsou též v nově vyhlášené CHKO, mají obavy, aby zde neklesla cena pozemků (z důvodu různých omezení výstavby z hlediska CHKO). Celkově někteří starostové obcí sledovaného území i další aktéři zdejšího rozvoje poukazují na nebezpečí možných developerských projektů a jiné možné necitlivé výstavby rekreačních objektů v území. Toto by zřejmě nemělo platit přímo v území bývalého VÚ Brdy, protože zde je půda státní, je zde chráněná krajinná oblast a oblast ochrany přirozené akumulace vod a z těchto důvodů budou případné stavební aktivity velmi limitovány.

Obr. 125: Obdobně chátřá i kostel ve Skořicích

Foto: Alena Matušková

Některé obce budou muset jednat o rozvoji v území s církvemi, protože ty zde restituovaly značné majetky. Ve Spáleném Poříčí se budou tato jednání týkat možnosti využití kapacity

místního zámku pro ubytování návštěvníků oblasti. V Nových Mitrovicích se jednání budou týkat některých rybníků, které byly navráceny Pražské kapitule a jsou v havarijním stavu. Obec bude usilovat o jejich opravu a případně pronájem. V Čížkově církev restituovala cca 1 000 ha lesa a obec má zájem o informace, jak budou tyto lesy spravovány. Ve většině obcí jsou nějaké církevní objekty (kostely, fary aj.), které však většinou chátrají.

Většina obcí bude muset vytvářet nebo upravovat svoji územně plánovací dokumentaci (viz kap. 6) a tedy si i ujasnit plány dalšího rozvoje. Ve většině obcí je možnost nové výstavby rodinných domů, pokud by o to byl zájem. Někde jsou i místní výhody (např. ve Štítově mají vodu z obecního vrtu zadarmo, o zařízení se stará jeden obecní zaměstnanec), nevýhody či další specifika. Jako příklad zde může sloužit Čížkov. Obec zdědila kasárny v Chyníně s ekologickou zátěží. V obci mají zájem je revitalizovat a poskytnout bezplatný prostor pro parkoviště CHKO Brdy, případně s budkou pro hlídače. Jako příklad obce s již ujasněnými plány do budoucna může sloužit Mladý Smolivec. Zde vidí také šance rozvoje v cestovním ruchu, zejména potenciál pro cykloturisty a běžkaře. Proto plánují přebudovat ubytovnu na starém zámku, mají vytipované místo na záchranné parkoviště, chtěli by obnovit rozhlednu v lokalitě „Na Skále“ a na síť cyklotras napojit a tím více využívat cyklostezku „Formanská cesta“ s naučnou stezkou.

Limity rozvoje obcí, pramenící z ochrany přírodního prostředí, byly již dříve v této studii popsány. Existují zde však (ale ve velmi omezené míře) i další limitující faktory. Na území s archeologickými nálezy, evidovanými ve Státním archeologickém seznamu, jsou omezení v zákazu orby, konkrétně v části Plzeňského kraje v areálu Padrt'ských rybníků (z důvodu zaniklé středověké vsi) a v oblasti hradu Držtka (z důvodu zaniklé středověké osady). V oblasti se nacházejí poddolovaná území v Mirošově, Padrti – Záběhlé, v lokalitě Padrt' – Palcíř a v Těních, což také ovlivňuje možnosti výstavby a hospodaření v území..

Obr. 126: Objekt plánovaný obcí jako centrum služeb cestovního ruchu ve Starém Smolivci
Foto: Jan Kopp

Každá obec má své specifické podmínky jak v přírodním prostředí, tak v možnostech rozvoje vlastního zastavěného území, rozvoje hospodářského i sociálního potenciálu. V řadě obcí nelze hovořit přímo o rozvoji, ale v některých oblastech alespoň o udržitelnosti potenciálu (tedy aby vývoj nesměřoval k horšímu stavu, což se u řady sledovaných podbrdských obcí v minulosti často dělo). Není tedy možné dát nějaký jednotný návrh, který by vedl ke zlepšení situace. Co se však jeví jako velmi přínosné, je větší spolupráce a) obcí navzájem, b) jednotlivých obcí s dalšími institucemi a jinými subjekty v území (CHKO Brdy, Vojenské lesy a statky, a.s., jednotlivými firmami, MAS, atd.). Na území by byla vhodná vyšší informovanost mezi těmito subjekty a dále užší spolupráce s představiteli Plzeňského kraje a příslušných obcí s rozšířenou působností. Zejména neuvolnění starostové menších obcí, ale nejen oni, by přivítali konkrétnější metodické vedení, pomoc při organizování společných postupů, pomoc při podávání grantových žádostí apod., protože nemají často vlastní kapacity a možnosti.

7.2.2 Oblast ekonomická a dopravní

Ekonomika většiny brdských obcí je závislá na výkonnosti poměrně nízkého počtu klíčových odvětví podobně jako ve většině venkovských oblastí. V důsledku toho se může projevit sklon ke krátkodobé nestabilitě (Siegel a Alwang 1995) a nízké úrovni růstu ekonomiky (Garcia-Milà, McGuire 1998). Rozvojové strategie venkovských oblastí však nemusí být založeny pouze na struktuře ekonomiky regionu a vzájemných vztazích mezi odvětvími, ale také na socio-ekonomických charakteristikách místních obyvatel a na vztazích mezi produkcí a spotřebou v ekonomické oblasti (Vias 1999). Vzhledem k malé vzdálenosti k větším ekonomickým střediskům, je možné využívat potenciál pěkného přírodního prostředí v oblasti pro bydlení a umožnit obyvatelům dobrou dostupnost.

Území Podbrdsko má podmínky pro rozvoj zemědělské a lesnické činnosti. Zemědělství bylo tradičním odvětvím především v jižní části Podbrdsko. V okolí CHKO by bylo vhodné rozšiřovat ekologické zemědělství, které zde může produkovat kvalitní a zdravé produkty, tzv. biopotraviny. Samotné zalesněné území Brd má předpoklady pro rozvoj šetrného lesního hospodářství. Pro obce Podbrdsko, které získaly území v bývalém Vojenském újezdu Brdy, je nevýhodné, že se nebudou podílet na výnosech z lesnické činnosti na tomto území, kde budou hospodařit Vojenské lesy a statky, a.s. Některé obce, které měly v bývalém Vojenském újezdu Brdy své dřívější obecní lesy (např. Dobřív cca 194 ha, Těně a další). Pociťují jako křivdu, že o restituci těchto lesů nemohly zažádat v řádném termínu, protože statut vojenského újezdu na tomto území to neumožňoval. V současné době již vypršel termín o možné žádání restitucí (byl do r. 2013). Některé obce se chtějí obrátit o pomoc na své poslance. Výnosy z těžby dřeva na jejich katastrech, v dřívě jejich obecních lesích, by jim výrazně pomohly zvýšit rozpočty a tím i možnosti rozvoje obce. Ale např. Spálené Poříčí, které je ekonomicky silné a jednalo by se u něj o pouze cca 6 ha lesa, o navrácení zřejmě usilovat nebude, protože nechce vstupovat do očekávaných dlouhodobých právních sporů.

Průmysl byl v minulosti tradiční, především v severní části Podbrdsko. Dnes může území přinést rozvoj nejen návaznosti na tradiční průmyslová odvětví a zpracování místních produktů ze zemědělství a lesnictví, ale i různé inovativní činnosti (recyklace odpadů, pražírna kávy). V jižní části může rozvoji přispět průmyslová zóna ve Spáleném Poříčí zatím zaměřená na pilařskou, tesařskou a truhlářskou výrobu a na výrobu nábytku. Dále je zde

Obr. 127: Pohled do areálu zemědělské firmy Alimex Nezvěstice, farma Čížkov, která se zde zabývá především živočišnou výrobou (chovem dojného skotu)

Foto: Alena Matušková

Obr. 128: Rekonstruovaný areál firmy Družstvo cementářů a kameníků Bohemia, a.s. ve Štítově; firma se zabývá betonářstvím a výrobou rozvodných elektrických skříní, ve Štítově plánuje zaměstnat cca 20 zaměstnanců

Foto: Alena Matušková

možné rozvíjet výrobu různých částí z plastů, výrobu nástrojů a nářadí nebo montáž strojních a elektrotechnických zařízení.

Stabilizaci v celém regionu může navodit i zlepšení dopravní obslužnosti a zkvalitnění místních komunikací, mnoho obyvatel může řešit svoje pracovní zapojení dojížděnou do okolních center. Rozvoj může přinést také rozšiřování terciárního sektoru v souvislosti s rozvojem cestovního ruchu na území CHKO Brdy, především rozšiřování ubytovacích a stravovacích služeb v těsném zázemí Brd i posilováním dalších služeb, které mohou využívat jak obyvatelé oblasti, tak návštěvníci CHKO Brdy. Nárůst takto orientované malé podnikatelské činnosti by mohl přinést obcím další pracovní místa.

Významným aspektem udržitelného rozvoje je doprava. To platí i pro sledovaný region Brd, ve kterém se, díky jeho rozlehlosti, bude doprava odehrávat, byť je vjezd motorových vozidel do oblasti zakázán. Jedná se o dopravu nákladní v rámci místního lesního hospodářství včetně užití těžké techniky při těžbě a zpracování dřeva. Vzhledem k prvotní rekreační funkci studovaného území by i hospodaření ve zdejších lesích mělo být ekologicky šetrné, při těžké dopravě vytěženého dřeva by mělo docházet k minimálním kolizím s trasami turistů a cykloturistů. Tradiční práce v lese s využití koní by naopak mohla být dobrým příkladem ekologicky šetrného přístupu v místním hospodářství. Doprava se bude užívat i při údržbě turistické infrastruktury – stezky pro pěší, cyklostezky, značení, odpočívadla, naučné, informační tabule a centra. V těchto případech by bylo na místě užití elektromobilů, jak z hlediska dopadů na životní prostředí, tak i z hlediska výchovného. Vzhledem k rozlehlosti území a vzhledem k plánům vybudování turistických, vzdělávacích atraktivit, příkladem je plán na vybudování Domu přírody Brd v areálu loveckého zámku Tři trubky, bude nutné zajistit dopravu do těchto míst. Řešením může být opět elektrodoprava v podobě elektromobilů či elektrovlaku. Určitě je potřebné pamatovat při plánování rozvoje turistického ruchu ve studované oblasti Brd na dopravu méně mobilní občany do turisticky atraktivních lokalit.

Velkým problémem bude zajištění bezpečnosti narůstajících návštěvníků (turistů a cykloturistů) oblasti vzhledem k ojediněle se vyskytující dopravě, výše zmíněné nákladní dopravě, ale i díky plánu vydávání povolenek pro vjezd motorových vozidel, výjimek vzhledem k zákazu vjezdu. Problémem bude snaha s využitím zdejších lákavých terénů, bývalých vojenských cvičišť motokrosaři a motoristy na čtyřkolkách, v tomto případě lze očekávat porušování zákazu vjezdu a nebezpečí střetu s turisty a cykloturisty.

7.3 Udržitelný cestovní ruch

Udržitelný cestovní ruch je vysvětlován na základě zásad „3P“ (People, Planet, Profit). Udržitelný cestovní ruch by měl podle tohoto schématu v zájmovém území na východní hranici Plzeňského kraje zohledňovat tři hlavní zásady:

1) "*Lidé (People)*" vyjadřuje sociálně-kulturní udržitelnost života místního obyvatelstva. Cestovní ruch může oživit sociální situaci v regionu a podpořit místní komunity (Kopp a kol. 2015). Vhodnou formou může být např. propagace místní kultury Podbrdsko a historie Brd napomáhající zapojení obyvatel regionu do aktivit cestovního ruchu například výrobou suvenýrů z místních surovin nebo využitím místních znalců jako průvodců krajinou. Zapojení místních komunit hraje klíčovou roli v ochraně kulturního a přírodního dědictví. Je třeba využít potenciál existujících formálních či neformálních komunit (zaměřených na historii, vojenskou činnost, ochranu přírody, bývalé rodáky, odpůrce těžby zlata apod.).

2) "*Země (Planet)*" se týká udržitelnosti životního prostředí. Cestovní ruch by měl působit minimální poškození nebo dokonce přinést zlepšení stavu krajiny v souladu s plánem péče o přírodu a krajinu CHKO Brdy. Při zapojování cestovního ruchu a místních komunit do ochrany krajiny je vhodné využít nástroje environmentálního vzdělávání, lesní pedagogiky a šetrného geoturismu.

3) "*Zisk (Profit)*" je o ekonomické udržitelnosti. Cestovní ruch je třeba provozovat zodpovědným způsobem, který rovněž přispívá k ekonomické prosperitě místní komunity nyní i v budoucnosti. Prezentace regionu může například propagovat prodej místních výrobků. Pracovní místa spojená s managementem území (práce v cestovním ruchu, v lese, v informační službě, budování infrastruktury CHKO apod.) by měla být přednostně nabízena místním obyvatelům.

Obr. 129: Je třeba zabránit komercializaci lokalit atraktivních pro cestovní ruch, aby se nevytratil jejich *genius loci* (negativní příklad vrcholu Velký Ostrý – západní Šumava)

Zdroj: Krabat77 Wiki CCBY

Rozvoj cestovního ruchu v oblasti CHKO Brdy se může inspirovat Evropskou chartou pro udržitelný cestovní ruch v chráněných oblastech (Galvin a kol. 2012), která stanoví zásady udržitelnosti a kritéria pro plánování a realizaci cestovního ruchu v těchto bodech:

1. Zapojit všechny zájemce (lidi a instituce) v chráněné oblasti do plánování cestovního ruchu.
2. Připravit a realizovat strategii udržitelného cestovního ruchu a akční plán pro chráněné oblasti.
3. Chránit a zlepšovat místní přírodní a kulturní dědictví prostřednictvím turismu a chránit jej před nadměrným rozvojem cestovního ruchu.
4. Poskytnout všem návštěvníkům zážitek vysoké kvality ve všech aspektech jejich návštěvy.
5. Efektivně komunikovat s návštěvníky o zvláštních kvalitách místní krajiny.
6. Podporovat konkrétní produkty cestovního ruchu, které umožňují porozumění této oblasti.
7. Zvyšovat znalosti o chráněné oblasti a o otázkách udržitelnosti mezi všemi účastníky v

oblasti cestovního ruchu.

8. Zajistit, aby cestovní ruch podporoval kvalitu života místních obyvatel.

9. Zvýšit přínosy z cestovního ruchu pro místní ekonomiku.

10. Sledovat a ovlivňovat tok návštěvníků, aby se snížily jeho negativní dopady.

Mezi typy cestovního ruchu, které odpovídají výše uvedeným zásadám udržitelného cestovního ruchu, patří např. ekoturismus, geoturismus nebo ekoagroturismus. Ekoturismus je zaměřen na aktivní poznávání přírodních a krajinných hodnot zvoleného území pomocí aktivit jako je např. pozorování volně žijících rostlin a živočichů. Návštěvníci pocítí místní přírodu, pochopí její fungování a poznají, co ji ohrožuje (Kopp a kol. 2015). Tím je u nich posilována motivace k přímé ochraně přírody a krajiny (šetrné chování při turistice, vlastní dobrovolnická pomoc) nebo nepřímé ochraně (finanční podpora ochránců přírody, přenos názorů a postojů k ochraně na další osoby). Ekoturismus nemusí být zaměřen jen na ochranu přírody, ale v širším smyslu na ochranu kulturní krajiny včetně místního kulturního dědictví a tradičního života místní komunity. V zájmovém území vzniká informační centrum podporující ekoturismus v objektu zámku Tři trubky – Dům přírody CHKO Brdy.

Další směrem udržitelného cestovního ruchu, který je možné v Brdech rozvíjet, je geoturismus. Hlavním objektem zájmu geoturismu je dědictví neživé přírody (zejména geologické a geomorfologické fenomény), včetně tradičního využití neživé přírody v místním regionu (zejména těžba a využití místních nerostných surovin). V důsledku rostoucího zájmu o geoturismus a nutnosti organizovat a rozvíjet šetrné formy geoturismu vzniká od roku 2000 pod záštitou organizace UNESCO celosvětová síť geoparků (Kopp a kol 2015).

Geoparkem se označuje území, které prezentuje a šetrně využívá místní atraktivitu neživé přírody, zejména poskytuje obraz o geologickém vývoji Země a ukazuje vliv místního přírodního bohatství na ekonomický a kulturní rozvoj společnosti. Geoparky podporují a organizují místní specializované průvodce, tzv. georangery.

V České republice geoparky vznikají na základě dobrovolné spolupráce různých místních subjektů. Geoparky vznikají v regionech, jejichž geologická stavba umožňuje zajímavou interpretaci geologických procesů a je takto veřejnosti interpretována, a kde se vytvoří funkční infrastruktura z místních skupin, podporující tradiční i nové geoturistické aktivity. Podmínky a postup, kterým se území může stát českým národním geoparkem, upravilo Ministerstvo životního prostředí Směrnicí k zabezpečení jednotného postupu rezortu při nominaci území na národní geopark. Institut geoparků tedy v ČR nevychází přímo z legislativy ochrany přírody.

V současné době (květen 2015) je na území ČR šest Národních geoparků. Český ráj je jako jediný zařazen do evropské a celosvětové sítě geoparků UNESCO. V Plzeňském kraji je Tachovsko vyhlášeno jako Národní geopark GeoLocí (součást Bravorsko-českého geoparku), prezentován byl i zájem Radnicka (především lokality karbonu radnické pánve) o zařazení na seznam kandidátských území geoparků. Brdy mají dostatek geomorfologických a ekologických fenoménů pro vyhlášení geoparku. Podstatnou otázkou je, kdo by se ujal založení a organizace geoparku. Zájem projevilo např. muzeum ve Strašicích (Lang 2015). Ovšem vlastní finanční podpora fungování geoparků ze strany státu je nejistá. Koncept Geoparku Brdy by měl projít podrobnou diskusí potenciálních aktérů. Je možné například zahrnout do území geoparku i unikátní hornickou minulost a hornické expozice Příbramska

Obr. 130: Geoparky mohou také prezentovat místní půdní profily na specializovaných „půdních“ naučných stezkách (příklad z USA)

Zdroj: Wiki Jeff Vanuga, USDA Natural Resources Conservation Service, public domain

Obr. 131: Brdy nabízejí řadu vyhlídkových míst na skalních výchozech (Plešivec s výhledem na Střední Brdy)

Foto: Jan Kopp

nebo využít rozvíjené expozice paleontologie Západočeského muzea v Rokycanech. Garantem geoparku může být potenciálně i AOPK (resp. CHKO Brdy). Ale bez propojení nálepky „Geopark Brdy“ s ekonomicky efektivním geoturismem nemá projekt hlubší smysl.

Jak vyplývá i ze zkušeností rozvoje podobných území, je důležité, aby se místní obyvatelé sami aktivně zapojili do podpory managementu území – ať již ve smyslu ochrany přírody (CHKO Brdy) nebo ve směru rozvoje turistického regionu Brdy. Bude proto důležité zvolit vhodnou jednotící platformu pro tento rozvoj. Bude jím CHKO Brdy, turistická destinace Brdy, Geopark Brdy nebo „krajina s vojenskou minulostí“? Oslovili jsme místní obyvatele zájmového území, abychom zjistili, s jakou symbolikou by se nejlépe ztotožnili. Upravili jsme různá existující loga s různými náměty a zjišťovali u 111 respondentů, které logo považují za (a) nejlépe charakterizující krajinu Brd, (b) nejvhodnější jako znak CHKO Brdy a (c) nejlépe využitelné jako logo turistické destinace Brdy.

Jak vyplývá i ze zkušeností rozvoje podobných území, je důležité, aby se místní obyvatelé sami aktivně zapojili do podpory managementu území – ať již ve smyslu ochrany přírody (CHKO Brdy) nebo ve směru rozvoje turistického regionu Brdy. Bude proto důležité zvolit vhodnou jednotící platformu pro tento rozvoj. Bude jím CHKO Brdy, turistická destinace Brdy, Geopark Brdy nebo „krajina s vojenskou minulostí“? Oslovili jsme místní obyvatele zájmového území, abychom zjistili, s jakou symbolikou by se nejlépe ztotožnili. Upravili jsme různá existující loga s různými náměty a zjišťovali u 111 respondentů, které logo považují za (a) nejlépe charakterizující krajinu Brd, (b) nejvhodnější jako znak CHKO Brdy a (c) nejlépe využitelné jako logo turistické destinace Brdy.

Obr. 132: Vojenská historie krajiny se může stát součástí atraktivit pro udržitelný cestovní ruch, pokud bude prezentována důstojnou a k přírodě citlivou formou (Atommuzeum Míšov)
Foto: Jan Kopp

Obr. 133: Dnes již přístupné vojenské objekty lákají zájemce o vojenskou tematiku do všech částí bývalého vojenského újezdu, proto by měl být realizován jednotný management a jednotná propagace tohoto území

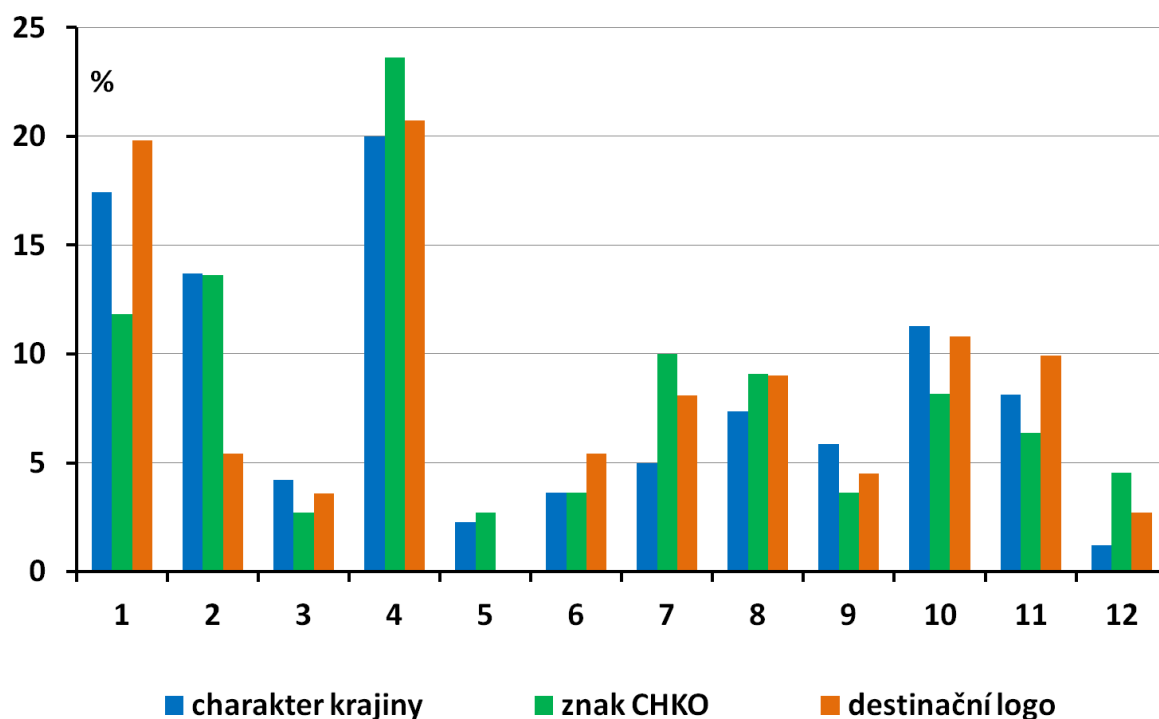
Foto: Alena Matušková

Ve výsledcích průzkumu se ukazuje nejvyšší preference loga Brdy – srdce Čech (č. 4), patrně proto, že je logo slovně vyjádřené textem. Graficky profesionálnější srdce jako puzzle (č. 12) jinak voleno nebylo. Místní obyvatelé spojují charakter krajiny Brd s lesy (č. 1), vodními zdroji, hornickou historií (č. 2) či houbami (č. 10). Pro znak CHKO Brdy byla kromě přírodních prvků krajiny (stromy, lesy, voda) též vybírána postava Fabiána – dobrého „ducha“ Brd, postavy místních pověstí (č. 7). Logo turistické destinace by též podle názoru místních obyvatel mohlo obsahovat nejen přírodní atraktivity (lesy, houby), ale též objekty vojenské historie (č. 11). Paleontologická naleziště kambrických fosilií (vědecky vzato světově unikátní) si ovšem místní obyvatelé neuvědomují jako významnou atraktivitu krajiny. V tomto případě je tedy možná identifikace místních obyvatel s propagací geoturistické atrakce problematická. V podstatě je diskutabilní, zda je propagace paleontologických nalezišť vhodná, protože je nutné myslet též na ochranu lokalit před nežádoucím amatérským sběrem fosilií.

Pro rozvoj území bude v každém případě důležitá otázka marketingové spolupráce mezi aktéry různých cílů (ochrana přírody – CHKO, cestovní ruch – podnikatelé, muzea, obce a MAS, obrana státu – armáda ČR, těžba dřeva – Vojenské lesy a statky, majitelé lesů atd.). Z hlediska rozvoje cestovního ruchu by bylo žádoucí sjednotit i vizuální styl propagace, zejména pro rozvoj turistické destinace Brdy. Je třeba zabránit roztržitosti propagačních aktivit, aby region Brd vystupoval jednotně směrem k vnější propagaci. Tuto otázku je nezbytné řešit přes hranice krajů i napříč různých zájmových skupin.

Obr. 134: Návrhy symbolů regionu Brd použité v průzkumu názorů místních obyvatel
Zdroj: vlastní šetření názoru místních obyvatel

Obr. 135: Relativní míra preferencí symbolů regionu Brd – symbolika charakteru krajiny, znak CHKO a logo turistické destinace
Zdroj: vlastní šetření názoru místních obyvatel ($n = 111$), říjen – prosinec 2015

Součástí rozvoje udržitelného cestovního ruchu je podpora cyklodopravy (včetně provozu elektrokol). Ta by měla mít prioritu jako součást rozvoje turistického ruchu v zájmovém území a zejména v oblasti Brd s vyloučenou automobilovou dopravou. Je třeba využít nastupující trendy a aktivně plánovat a zřizovat dobíjecí stanice pro elektrokola a elektromobily. Příkladem jsou mnohé turistické regiony Alp. Návštěvníci si mohou v moderních střediscích šetrného cestovního ruchu elektrokola zapůjčit. Elektromobily též používají obce jako služební vozidla. V současné době se dynamicky vyvíjí zejména používání horských elektrokol, kdy rychle roste počet majitelů i možnosti zapůjčení. Stojany na dobíjení elektrokol se staví tak, aby byla zajištěna možnost průjezdu po doporučených cyklotrasách. Tento trend by měly Brdy využít a vybudovat perfektní síť dobíjecích stanic a půjčoven elektrokol a elektromobilů.

V podmínkách ČR například zatím vzniká projekt e-mobility v oblasti Šumavy za podpory firmy E-ON. U vybraných šumavských penzionů a hotelů (8 míst v roce 2015) jsou k dispozici půjčovny elektrokol, elektroskútrů a elektromobilů spolu s možností dobíjení baterií. Dojezdové vzdálenosti se podle náročnosti profilu trasy pohybují v rozmezí 40–70 km na jedno dobíjení (e-šumava.cz 2015). Projekt vede k omezení vlivu dopravy na životní prostředí v oblasti Šumavy, zároveň je i v současné fázi tato novinka určitou atrakcí pro návštěvníky vybraných hotelů a penzionů, slouží k propagaci nových šetrných technologií a také k rozvoji tohoto segmentu podnikání firmy E-ON. Také konkurenční firma ČEZ rozvíjí e-mobilitu v regionu Šumavy. ČEZ zapůjčil v roce 2015 Správě Národního parku Šumava na tříleté vyzkoušení dva elektromobily Nissan LEAF.

Vzhledem k přírodním podmínkám je vhodné využití prostoru Brd také pro zimní turistiku, zejména výlety na běžkách. Tematicky je zajímavé kromě přírodních a vojenských témat také téma zaniklých brdských obcí, historie železářství v Brdech a okolí, využívání vodní síly a stavba rybníků v historii.

Obr. 136: Jen málo toho zbylo ze zaniklých obcí ve VÚ Brdy; zplanělé ovocné stromy v oblasti cílové plochy Kolvín ukazují místa, kde stávala obec Kolvín.

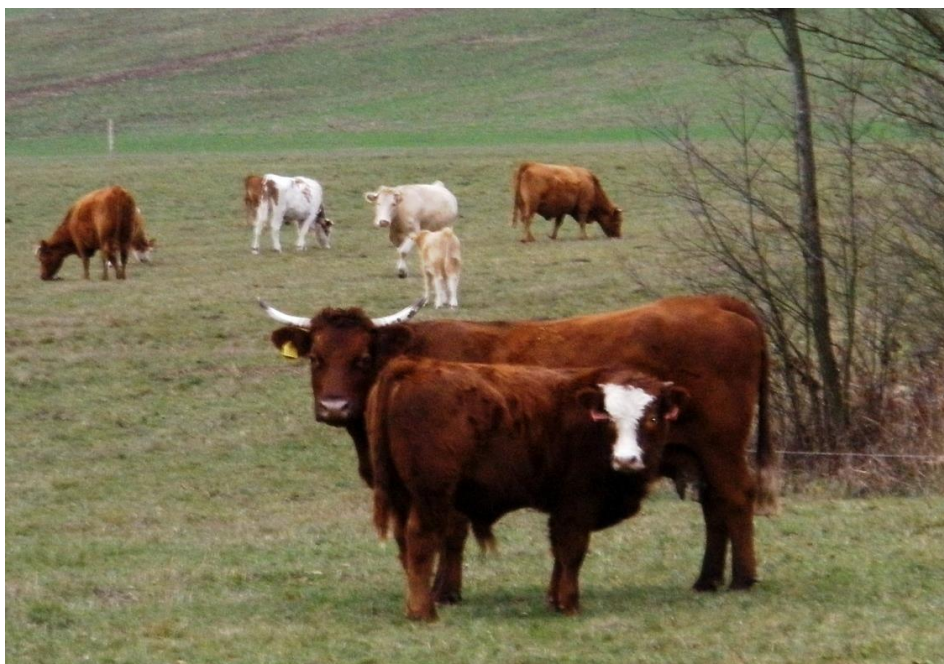
Foto: Alena Matušková

8 Náměty na rozvoj území

Retenci vody v krajině je třeba soustavně podporovat využíváním přírodě blízkých opatření – například revitalizací potočních niv, zachováním podmáčených luk a lesních pozemků i za cenu nižší hospodářské efektivity, využitím historických lokalit rybníků jako lokalit upravitelných jako suché poldry a také protierozními opatřeními na zemědělské i lesní půdě. Výstavba vodních nádrží (např. v lokalitě Amerika) by měla zůstat jako možnost v případě, že neexistují jiná řešení, např. investice do ochrany zátopových území v intravilánech sídel. Je vhodné dále budovat varovný protipovodňový systém, integrovat síť hladinoměrů a srážkoměrů s profesionální sítí v systému ČHMÚ. Směrem na jih je vhodné rozvíjet varovný systém v pramenné části Lomnice ve spolupráci s Jihočeským krajem.

Kvalita vody v drobných tocích by se měla zlepšovat s využitím investic do decentralizovaných (ve větších sídlech centralizovaných) systému čištění komunálních odpadních vod. Vzhledem k významnosti drobných vodních toků pro biodiverzitu krajiny je třeba věnovat pozornost i malým zdrojům znečištění (jednotlivá malá sídla, nové penziony apod.). Investice do těchto opatření je možné získat sdružováním žádostí do společných projektů v rámci sdružení obcí, např. fungujících MAS.

Správa CHKO by měla rozvíjet spolupráci s místními aktéry (obcemi, podnikateli, sdruženími, spolky apod.) tak, aby je co nejvíce zapojovala do ochrany přírody a krajiny. Toto působení je vhodné provádět například předáváním příkladů dobré praxe pro zemědělce, majitele restaurací a penzionů či podnikatele v lesním hospodářství s vysvětlením možností finančních kompenzací. Významným potenciálem pro environmentální osvětu jsou místní sdružení a organizace se zájmem o historii krajiny (místní muzea), ochranu přírody (např. ČSOP Spálené Poříčí), environmentální výchovu (školy) apod.

Obr. 137: Zemědělci by měli být seznamováni s příklady dobré praxe managementu krajiny (pastvina u Starého Smolivce).

Foto: Jan Kopp

Zapojení armády ČR do spolupráce na rozvoji regionu (ochrany přírody i cestovního ruchu) bude též patřit mezi klíčové prvky rozvoje. Místní obce mají s touto spoluprací dobré zkušenosti, ovšem je třeba reagovat na změny ve statutu území Brd. Vojenská historie je trvalou součástí krajiny Brd, je třeba ji dále využívat ve prospěch cestovního ruchu i ochrany biotopů podmíněných vojenskou výcvikovou činností. Armáda bude nadále garantovat pyrotechnickou očistu a působit ve vyhrazených areálech nebo objektech (např. budovy střelnice Kolvín).

Bude důležitá **spolupráce** CHKO a obcí s **Vojenskými lesy a statky, a.s.** Klíčový bude jejich vztah k návštěvníkům lesa, aby činnost lesních hospodářů nepůsobila ve světle omezení vjezdu a vstupu návštěvníků arogantně, ale naopak docházelo k pozitivní komunikaci mezi aktéry cestovního ruchu a organizací lesního hospodářství. Souvisí to například i s koordinací vzniku a provozu parkovišť na okraji uzavřené zóny pro automobily.

Negativně může působit vydávání povolení pro větší počet zájemců, pokud běžný návštěvník bude mít do centrálního území Brd vjezd zakázán. Jednoznačnou prioritu by měla mít **podpora e-mobility** (stojany na dobíjení, půjčovny elektrokol a elektromobilů). Plán vnitřní dopravy v území by měl být rovněž založen na e-mobilitě. Součástí plánu by mělo být i zajištění dodržování stanovených pravidel a předpisů, především zajištění zákazu vjezdu motorových vozidel (motocykly, čtyřkolky) do oblasti.

Záměr vytvořit Geopark Brdy by se měl podrobit veřejné diskusi a ekonomické analýze. Přírodní potenciál (paleontologické a geomorfologické atraktivity spolu s hornickou historií) pro jeho vznik existuje, ale výsledek takového úsilí záleží na finančních zdrojích a ochotě většího počtu aktérů na projektu spolupracovat. Pro místní podnikatele by mohlo být zajímavé rozvíjet výrobu produktů z místních surovin certifikovaných geoparkem.

Obr. 138: Na příkladech drobných památek v krajině je možné ukázat tradiční využití místních surovin (Železný Újezd, obec Čížkov)

Foto: Jan Kopp

Bude vhodné, aby vznikala **sít' místních průvodců**, zaměřených na geoturismus, zážitkové trasy přírodou či lesní pedagogiku. Cílem lesní pedagogiky je environmentální vzdělávání o lese, které je založeno na prožitku z pobytu v lese. Lesními pedagogy jsou většinou lesníci s pedagogickými znalostmi a zkušenostmi – v tomto ohledu lze mluvit o specializované průvodcovské činnosti. Lesníci přibližují široké veřejnosti prostředí lesa se všemi jeho funkcemi a tím vedou k odpovědnému chování chránícímu lesní ekosystémy (Kopp a kol. 2015). Lesní pedagogika rozšiřuje vědomosti zábavnou formou, při které se zapojují do poznání všechny naše smysly. Lesní pedagog – průvodce lesem objasňuje dětem i dospělým význam hospodaření v lese, vysvětluje práci lesníků a prohlubuje zájem o dřevo jako obnovitelnou surovinu. Ke školení místních průvodců je možné využít aktuální vzdělávací systém (Kopp a kol. 2015, Šmídová a kol. 2014). Pro rozvoj území budou klíčové marketingové aktivity, které budou do oblasti cestovního ruchu a turistiky vnášet inovační prvky (produktové, procesní, organizační, tržní inovace) se zacílením na různé věkové skupiny potenciálních domácích i zahraničních návštěvníků.

Stráž přírody má v současnosti trochu opomíjenou úlohu při styku s návštěvníky chráněných území. Strážce by měl být člověk znající dokonale místní terén, který vám podá informace o místní přírodě, zajímavostech i službách v regionu, upozorní na povolené i nepovolené aktivity, nabídne průvodcovské služby nebo třeba informační leták. Pokud strážce zjistí porušování předpisů na ochranu přírody, pak by měl v rámci svých zákonných možností zasáhnout. Stráž přírody by mohla v Brdech nahradit alespoň částečně služby, které v ochraně území vykonává armáda. Stráž přírody musí trpělivě budovat svoji pověst, aby nebyla vnímána jako „policie ochránců přírody.“ Nutná je ovšem finanční podpora rozvoje činnosti stáže přírody.

Obr. 139: Místní průvodce dokáže představit krajinu na základě vlastních zkušeností (průvodce v NP Dartmoor – krajině ovlivněné vojenskou činností)

Foto: Jan Kopp

Vzhledem k vysoké kvalitě zdejšího životního prostředí včetně čistoty ovzduší se jako potenciál dalšího rozvoje jeví vybudování objektů pro **školy v přírodě, vzdělávací a výchovná zařízení** pro ozdravné pobyty dětí z ekologicky zatížených oblastí, z urbanizovaných oblastí - severní Čechy, velká města. Podobně by mohlo jít o **zařízení pro seniory**, domy s pečovatelskou péčí, které by svým klientům nabízely klidné a čisté prostředí. Dobrá dopravní dostupnost území z Prahy a Plzně by mohla být pro rodiny seniorů lákavá. Celoroční pobyty v těchto zařízeních by přinesly místním podnikům odbyť jejich výrobků a místním občanům nabídku práce.

Podpora zemědělství v regionu - pokud bude zemědělství podporováno veřejnou správou jako nástroj údržby krajiny, může dojít k ekonomickému posílení venkovských obcí oblasti Brd. Další možností rozvoje území je **ekologické zemědělství**. Základem ekologického hospodaření je zdravá půda, udržení a zlepšování úrodnosti půdy se provádí organickým hnojením, zeleným hnojením, pestrými osevními postupy a šetrným zpracováním půdy. Díky střídání plodin a mnohotvárné kulturní krajině se vytváří biologická rovnováha. Kromě produkce biopotravin přispívá tedy ekologické zemědělství k ochraně životního prostředí a ke zvýšení biodiverzity prostředí. Tento zemědělský produkční systém, který umožňuje produkovat vysoce kvalitní potraviny, je nedílnou součástí agrární politiky ČR. Ministerstvo zemědělství administruje státní podporu pro ekologické zemědělce v rámci národních dotací a Programu rozvoje venkova a formou finančních podpor se aktivně se podílí na podpoře marketingu, osvěty a vzdělávání.

Výroba regionálních produktů - mnoho regionů v České republice je zapojeno do Asociace regionálních značek. Hlavním cílem regionálního značení je zviditelnit jednotlivé regiony (jak tradiční, známé např. svou zachovalou přírodou, zdravým prostředím, lidovými tradicemi, nebo i "nové" či zapomenuté) a upozornit na zajímavé produkty, které zde vznikají. Do systému regionálních značek se od roku 2004 zapojilo již 26 regionů, v Plzeňském kraji pouze Šumava (Regionální produkty 2015). Bylo by vhodné, aby vznikla regionální značka pro výrobky z oblasti Brd, která by zaručovala vedle jejich kvality a šetrnosti k přírodě především jejich původ a vazbu na území. V návaznosti na značení výrobků je možné značení využít k podpoře vybraných ubytovacích a stravovacích zařízení.

Na **zlepšení občanské vybavenosti** může hrát roli zapojení obcí do MAS, a společně problémy občanské vybavenosti řešit.

Důležité je věnovat větší pozornost **problematické poskytování obchodních služeb** ve venkovském prostoru. To znamená pokusit se uspokojit místně málo koncentrovanou poptávku po obchodních službách, podporovat snahy o zachování existence a funkčnosti venkovského obchodu a jeho rozvoj. Jednou z možností je dlouhodobý záměr ministerstva průmyslu a obchodu podporovat kooperace a podnikání v sítích v rámci státních programů podpory malého a středního podnikání (Szczyrba 2005). Jde však o dlouhodobý program, jehož výsledek je nejistý zejména v periferních oblastech, kde snaha zachovat obchodní funkce má své limity geodemografické a ekonomické (Smolová, Toušek 1998).

V oblasti **cestovního ruchu** je nutné prosadit Brdy a Podbrdsko jako zajímavou destinaci v rámci regionů a oblastí cestovního ruchu v České republice. K tomu by bylo vhodné vybudovat management cestovního ruchu oblasti a propagaci Brd a Podbrdsko jako turistického regionu (zejména síť infocenter, informačních míst, informačních letáků i obsáhlejších publikací, systém turistických balíčků, kalendáře akcí apod. s cílem nalákat

různé zájmové skupiny turistů). K tomu je potřebné využít jak přírodních atraktivit, tak zdejší historie, památek, zvyklostí, kulturních a řemeslných tradic, tradičních kulturních a společenských akcí, v podstatě vybudovat síť turistických zařízení pro měkkou turistiku (odpočívadla, informační tabule), síť odstavných parkovišť po obvodu bývalého VÚ Brdy, síť cyklostezek, turistických a lyžařských tras a napojit je vhodně na stávající trasy v širším regionu či na dopravní infrastrukturu tak, aby byly Brdy dostupné. Samozřejmostí je nutnost dobudování a postupného zlepšování stravovacích, ubytovacích, sportovních, dostupných zdravotních a jiných obdobných kapacit, důležitých pro cestovní ruch. Podporu by si zasluhovala také regionální muzea a vznik dalších regionálních sbírek.

Obr. 140: Zážitkové stezky lesní pedagogiky zprostředkovávají vztah návštěvníků k ekosystému lesa – příklad z Rakouska

Foto: Jan Kopp

V podstatě všechny obce sledované oblasti vidí možnosti v různé míře rozvoje právě v oblasti cestovního ruchu. Vhodné by bylo, aby proto spojily své síly. Konkrétně v sousedství bývalého Vojenského újezdu Brdy v Plzeňském kraji jsou v podstatě tři zatím přirozené lokality (oblasti) vstupu do CHKO Brdy, které mají alespoň základní turistickou infrastrukturu. Jedná se o Strašice, Mirošov s Dobříví a Spálené Poříčí. Proto by obce kolem nich měly postupovat v dalším rozvoji cestovního ruchu koordinovaně s těmito centry a zároveň spolupracovat a v tak malém prostoru si nekonkurovat navzájem. Příkladem může být zaměření Strašicka na vojenskou historii či Mirošovska a Dobříví na historii těžby uhlí a železářství. A samozřejmě by měly na svých územích vhodnou formou informovat, motivovat a směřovat návštěvníka do dalších dvou lokalit.

Zatím obávanou oblastí je bezpečnost a orientace v území, zejména v bývalém vojenském prostoru. Chybí zde základní dopravní značení, síť informativních tabulí pro turisty a cykloturisty apod. Problémem je nedostatečné pokrytí telefonním signálem. Dezorientovaný

Obr. 141: Nebezpečí požáru je v bývalém VÚ Brdy velmi reálné
Foto: Alena Matušková

Obr. 142: Nápis „heroin léčí“ na jednom z vojenských objektů v Brdech v prosinci 2015 ukazuje na nebezpečí šíření sociopatologických jevů v CHKO Brdy
Foto: Alena Matušková

návštěvník se možná někdy nebude moci dovolat pomoci. Někteří starostové navrhuji alespoň zahuštění sítě traumabodů. Silné jsou obavy z neudržení pořádku, z nebezpečí vzniku černých skládek, nedodržování daných pravidel návštěvníky (jízda automobily, motorkami, tříkolkami v území, kde je to zakázáno), nebezpečí, plynoucí z neorientování se návštěvníků v oblasti, problémy plynoucí se zabezpečením protipožární ochrany v území a zabezpečení činnosti záchranné služby v území. I zde je nutná spolupráce zejména **Policie ČR a dalších složek integrovaného záchranného systému** s obcemi, CHKO Brdy, Vojenskými lesy a statky, a.s. a dalšími aktéry v území. Zřejmě bude potřebné i posílení kapacit pro tuto činnost.

Obecně pak lze konstatovat, že by měly být **preferovány endogenní rozvojové zdroje**. Ty definuje Ray (2000) jako přístupy, v nichž „lokalita získává větší kontrolu nad svým rozvojem díky reorientaci rozvoje směrem k lokálním zdrojům a zakládáním struktur, které dokáží udržet lokální rozvoj i po ukončení původní „oficiální“ intervence“. Myšlenka endogenního rozvoje předpokládá existenci lokálních rozvojových potenciálů, které lze vhodnou intervencí aktivizovat a které se mohou stát klíčem budoucího rozvoje (Gajdoš, Pašiak 2008).

9 Závěr – scénáře budoucího vývoje

Udržitelný rozvoj je v současné literatuře popisován jako "trvalé zlepšování sociálních podmínek v rámci ekologické únosnosti Země". Udržitelný rozvoj tedy nemůže být nesprávně redukován na ochranu životního prostředí před nekoordinovaným ekonomickým rozvojem (Maier a kol. 2012). V praxi se dnes sociálnímu pilíři udržitelného rozvoje přikládá stále větší význam. Ekonomika v tomto výkladu udržitelného rozvoje hraje roli nástroje k dosažení zlepšení sociálních podmínek. Také v naší studii vycházíme při návrhu udržitelného rozvoje z environmentálních limitů (kapitola 5), které jsou rámcem pro socioekonomické využití potenciálu území, komentované v kapitole 7. Pro další rozvoj zájmového území je možné stanovit několik scénářů, první dva (a), (b) ukazují nevhodný způsob rozvoje, třetí scénář (c) je optimální. Je třeba se vyvarovat scénářů (a) a (b), které by vytvořily nerovnováhu mezi jednotlivými pilíři udržitelného rozvoje. Příklady vhodného a nevhodného směřování rozvoje jsou podrobněji uváděné v kapitolách 5, 7 a 8. Lze se také učit z vývoje jiných území v ČR i zahraničí, podobného historického vývoje, uvedených v kapitole 2.

Obr. 143: Udržitelný rozvoj území chápeme jako průnik tří pilířů – životního prostředí, sociálního rozvoje a ekonomického rozvoje

Zdroj: upraveno podle Kopp, Ježek 2014

(a) Nežádoucí scénář preference požadavků na ochranu přírody

Pokud bude další vývoj ovlivňován prioritou celospolečenských zájmů ochrany přírody a krajiny, může prosazování zákonných limitů ochrany území omezit rozvoj obcí. V takovém případě může docházet k utlumení hospodářské činnosti (zemědělství, lesnictví, služeb cestovního ruchu, místního průmyslu) a omezování rozvoje obcí v územních plánech (omezení budování infrastruktury, výstavby domů apod.). V důsledku pak v takových případech nastává odliv kapitálu obcí, vystěhování obyvatel, prohloubení perifernosti území. Problémy s takovým vývojem jsou často v oblastech silnější ochrany přírody, než je CHKO. Příkladem je vývoj obcí v Národním parku Šumava, který vyústil v otevřený boj o moc mezi sdružením šumavských obcí a Správou NPŠ, resp. Ministerstvem životního prostředí ČR.

Z provedených rozhovorů se zástupci CHKO Brdy a obcí zájmového území Plzeňského kraje vyplynulo, že zatím uvedený scénář není v Brdech pravděpodobný. Při přípravě vyhlášení CHKO Brdy docházelo ke vstřícné komunikaci mezi obcemi a zástupci AOPK (resp. MŽP) a nesoulady mezi názory obou stran se dařilo odstraňovat. Je třeba dále věnovat zvýšenou péči komunikaci mezi pracovníky CHKO Brdy a místními podnikateli. Zejména je nutné pravidelně provádět osvětu mezi zemědělci, kteří jsou nově povinni dodržovat přísnější podmínky managementu krajiny, poskytovat jim poradenství a hledat možnosti finančních kompenzací dotčeným podnikatelům.

Je důležité, aby byl institut ochrany přírody vnímán jako pozitivní faktor pro rozvoj území, nikoliv pouze jako „nová správa Brd.“ Pro šíření myšlenky ochrany přírody je třeba využít místní aktéry (ČSOP, MAS, muzea, školy, obce, zájmová sdružení). U aktérů cestovního ruchu se musí prosazovat vnímání ochrany přírody jako garanta kvality krajiny, která je základem rozvoje cestovního ruchu.

(b) Nežádoucí scénář preference ekonomického rozvoje

Další ekonomický rozvoj musí využívat potenciálu nově zpřístupněného území, aniž by ohrožoval kvalitu přírody a krajiny. Tento negativní scénář nekontrolovaného budování hotelů či komerčních areálů cestovního ruchu je vnímán místními obyvateli jako hrozba. Existují obavy z výstavby nových objektů pro cestovní ruch, které dostanou „výjimky z pravidel“ a budou negativně měnit ráz krajiny a snižovat jeho unikátní přírodní kvalitu. Nová výstavba (i mimo území CHKO) musí respektovat požadavky ochrany krajinného rázu, požadavky na zachování nefragmentovaného území a další environmentální limity. Nevhodně by působila i lokalizace větrných či solárních elektráren. V území má tradici vojenská činnost a působí zde několik aktérů, kteří budou i nadále jistě využívat atraktivní vojenské objekty jako objekty zájmu specifického cestovního ruchu. Je ovšem třeba se vyvarovat, aby toto využití ohrožovalo přírodní prostředí. Důsledně je třeba posuzovat žádosti o pořádání hromadných akcí na území CHKO typu „Bahna.“

Mezi hrozby patří nekontrolované provozování zakázaných aktivit v rámci území CHKO Brdy (jízdy na motorce, čtyřkolce, airsoftové aktivity, ilegální táboření apod.). Pro pěší turisty jako potenciální zdroj příjmů z cestovního ruchu je nutné vytvořit v okrajových částech Brd vhodné zázemí (ubytování, tábořiště, stravování, parkování). Ekonomický rozvoj mohou přinést nové služby šetrnému cestovnímu ruchu (stojany na dobíjení elektrokol, půjčovny elektrokol a elektromobilů).

V dopravně uzavřeném území Brd se musí citlivě používat výjimek ze zákazu vjezdu, aby návštěvníci neměli dojem, že je zákaz určen pouze pro ně, zatímco jiní mají „nadřazený“ statut. Auta s povolením vjezdu by měla být viditelně označena logem instituce, která povolení dostala (CHKO, Vojenské lesy a statky, a.s., apod.), pohyb těchto vozidel musí být ohleduplný k turistům (pěším a na kole), aby nevznikl dojem „arogance moci.“

(c) Optimální scénář vyváženého rozvoje

Podstata udržitelného rozvoje území je v integraci požadavků na životní prostředí do ekonomického rozvoje. Plán péče o CHKO Brdy a další legislativní nástroje ochrany přírody a krajiny je třeba vnímat nejen jako prostředky k zachování kvality přírody a krajiny, ale též jako nástroje přispívající k udržení specifických podmínek pro socioekonomický rozvoj.

Udržitelný rozvoj obcí v západní části Brd by měl vycházet z přírodního potenciálu území a jeho šetrného využití, které bude přispívat k socioekonomickému rozvoji obcí. Do budoucna může být optimálně celá oblast deklarovaná jako „ekoregion“ – region, jehož podstatou je rozvoj založený na ochraně životního prostředí, které láká nejen návštěvníky, ale též nové obyvatele (tzv. amenitní migranty) a „eko-podnikatele“ v ekologickém zemědělství, ekoturismu či v dalším šetrném využívání místních přírodních zdrojů. Návrhy na podporu udržitelného rozvoje jsou uvedeny podrobně v kapitole 8 (Náměty na rozvoj území).

Je vhodné, aby se další rozvoj zájmového území koordinoval i pomocí nástrojů plánování Plzeňského kraje (kapitola 6). Také obce, které přímo nesousedily s vojenským újezdem, ale nově cítí potenciál ze vzniku CHKO Brdy, je třeba stejnou měrou zapojit do plánování Specifické oblasti nadmístního významu Brdy (SON5). Účinná pomoc udržitelnému rozvoji obcí by měla být v rovině finanční i metodické při tvorbě aktualizovaných územních plánů. Územní plány obcí pak mohou legislativně vytvořit podmínky pro šetrný socioekonomický rozvoj, zohledňující též požadavky ochrany přírody a krajiny.

Důležitá spolupráce na udržitelném rozvoji musí probíhat též na mezikrajské úrovni. Velmi důležité bude zkoordinovat zájmy jednotlivých aktérů území na budování společné značky „Brdy“, nejen pro potřeby destinačního managementu cestovního ruchu, ale také pro upevnění společenské sounáležitosti s územím Brd. Vnitřní, vysídlený prostor Brd nesmí zůstat dělicím prostorem, ale naopak tvořit symbolické jádro regionu Brdy, spojující v zájmovém území identitu obyvatel obcí Plzeňského i Středočeského kraje.

Literatura:

AKTIVIOS, z.s. Aktualizovaný strategický plán SPL [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.mas-aktivios.cz/spolecne-planujeme-rozvoj-uzemi/aktualizace-strategickeho-planu-leader/>.

ALIMEX. 2012. Stránky společnosti Alimex. [online]. Alimex, a.s. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.alimex-as.cz/>.

ANDĚL, Petr, MINÁRIKOVÁ Tereza, ANDREAS, Michal (eds.). 2010. *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

ANTROP, Marc. 2005. *Why landscapes of the past are important for the future*. Landscape and Urban Plannig, 70, s. 21–34.

AOPK ČR. *Plán péče o CHKO Brdy na období 2015–2024 - návrh*. 2013. 44 s.

AOPK ČR. *Správa CHKO Brdy*. [online] [cit. 2015-10-9]. Dostupné z: <http://strednicechy.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/maloplosna-zvlaste-chranena-uzemi/>.

AOPK, 2013. *Plán péče o CHKO Brdy na období 2015–2024*. Praha: AOPK ČR, 44 s.

ArcČR® 500. 2014. [online] [cit. 30.12. 2015]. Dostupné z: <http://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>.

Asociace regionálních značek. 2014. *Regionální produkty*. [online]. Asociace regionálních značek [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: <http://www.regionalni-znacky.cz/>

ASPIDA. Horní Berounka, povodí Klabavy [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.aspida.cz/mikroregion-horni-berounka-povodi-klabavy>.

BAGAEEN, Samer Ghaleb. 2006. *Redeveloping former military sites: Competitiveness, urban sustainability and public participation*. Cities, 23, č. 5, s. 339–352.

BANAŠ, Marek, MISIAČEK, Radim. 2010. *Zpracování průzkumu návštěvnosti ve vybraných zvláště chráněných území Moravskoslezského kraje v rámci projektu „Vytvoření komplexního monitorovacího systému přírodního prostředí Moravskoslezského kraje“, číslo projektu CZ 0138. Závěrečná zpráva – komplexní dílo*. Ekogroup Czech s. r. o. 117 s. Dostupné z: <http://mspp.kr-moravskoslezsky.cz/assets/factory/zaverecna-zprava-3.pdf>.

BEDNAŘÍKOVÁ, Zuzana. 2012. *Ekonomický přínos zemědělství pro venkovskou ekonomiku: aplikace input-output analýzy*. Politická ekonomie, 2, str. 265–285.

BÍNA Jan, DEMEK Jaromír. 2012. *Z nížin do hor: geomorfologické jednotky České republiky*. Praha: Academia, 344 s. ISBN 978-80-200-2026-0.

BŘICHÁČEK, Pavel a kol. 2004. *Příroda Plzeňského kraje*. Plzeň: Krajský úřad Plzeňského kraje. 171 s. ISBN 80-239-2499-0.

Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (BMfUNR) 1997. Studie: Nachnutzung vormals militärisch genutzter Liegenschaften. 37 s. Dostupné z: https://www.bicc.de/uploads/tx_bicctools/bmu_ger.pdf.

BUREŠ, Vítězslav. 2014. *Vývoj počtu vojáků v armádě od konce druhé světové války*. [online] [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=3894>.

BUTLER, Richard W. *The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources*. In: Butler R. W. ed. *The Tourism Area Life Cycle I Applications and modifications*. Clevedon: Channel View Publications, s. 3-13. ISBN 1-84541-025-4.

CÍLEK, Václav a kol. 2005. *Střední Brdy*. Praha: MZe ČR, MŽP ČR, ČSOP Příbram, Kancelář pro otázky ochrany přírody a krajiny Příbram, 184 s. ISBN 80-7084-266-0.

CÍLEK, Václav, MUDRA, Pavel, ŠŮVOVÁ, Zdeňka a kol. 2015. *Střední Brdy – hory uprostřed Čech*. Praha: Dokořán, 184 s. ISBN 978-80-7363-720-0.

CLARK, C. M. 2009. *Drosscapes or Brownfields? Differing processes to bring redundant industrial land, including military sites, back into productive use. Sustainable development and planning IV vol 1*. Southampton: WIT Press, s. 175–186. ISBN 978-1-84564-181-8.

CULEK, Martin, (ed.) 1995. *Biogeografické členění České republiky*. Praha: Enigma, 347 s. ISBN 80-85368-80-3.

ČEZ. 2015. /E/mobilita. [online] [cit. 4. 7. 2015]. /E/mobilita. Skupina ČEZ. Dostupné z: <http://www.elektromobilita.cz>.

ČSAD autobusy a.s. *Pravidelná linková doprava* [online] [cit. 2015-20-12]. Dostupné z: http://www.csadplzen.cz/?ob=linky&ls1=menu_doprava.

ČSÚ. 2015c. *Registr ekonomických subjektů*. [online]. Praha: ČSÚ [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/res/registr_ekonomickych_subjektu.

ČSÚ. 2015f. *Veřejná databáze*. [online]. Praha: ČSÚ [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/>.

ČSÚ. 2015a. *Historický lexikon obcí*. [online] [cit. 30.12. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>.

ČSÚ. 2015b. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2015*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015>.

ČSÚ. 2015d. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. [online]. Praha: ČSÚ [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/>.

ČSÚ. 2015e. *Věkové složení obyvatelstva v obcích Plzeňského kraje k 31. 12. 2014*. [online] [cit. 12.12. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-plzenskeho-kraje-2014>

ČUBR, Václav. 2013. *Voda v sídlech a volné krajině*. Plzeň: Envic, o.s.

DANIELS, Thomas L. 2014. *The environmental planning handbook: for sustainable communities and regions*. 2nd ed. Chicago:APA Planners Press,747 s. ISBN 978-1-61190-151-1.

Dartmoor National Park Authority. *Military on Dartmoor. Dartmoor Factsheet*. 2006. [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: http://www.dartmoor.gov.uk/__data/assets/pdf_file/0018/41265/military_factsheet.pdf .

DĚDKOVÁ, Markéta. 2015. *Ralsko může být turisticky vyhledávanou lokalitou*. [online] [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.kraj-lbc.cz/Ralsko-muze-byt-turisticky-vyhledavanou-lokalitou-n302163.htm>.

DEMEK, Jaromír, Peter MACKOVČIN a kol. 2006. *Hory a nížiny*. 2. upravené vydání. Brno: MŽP ČR, 582 s. ISBN 80-86064-99-9.

DOKOUPIL, Jaroslav, MATUŠKOVÁ, Alena a kol. 2005. *Rozvojový potenciál Plzeňského kraje*. Plzeň: Západočeská univerzita, 198 s. ISBN 80-7043-429-5.

DOUBNEROVÁ, Jitka. 2008. *Cestovní ruch v chráněných územích*. Rešerše odborné literatury. Zpracováno v rámci projektu Alternativy pro Frýdlantsko. Jizersko-ještědský horský spolek, 28 s.

E-Šumava.cz, 2015. *Projekt e-šumava* [online, cit. 4. 7. 2015]. B64 s.r.o. Dostupné na [www: <www.e-sumava.cz>](http://www.e-sumava.cz).

European Environment Agency, 2014. *Adaptation of transport to climate change in Europe. Challenges and options across transport modes and stakeholders*. EEA Report No 8/2014, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 60 s. ISBN 978-92-9213-500-3.

FERBER, Uwe ed. 2006: *Brownfields příručka*. Lepob, 90 s. Dostupné z: http://fast10.vsb.cz/lepob/index2/handbook_cz_screen.pdf.

Fortifikace.cz. 2015. *Akce JAVOR – Sklady jaderných zbraní JAVOR 51*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: <http://fortifikace.cz/sklady-jadernych-zbrani-javor-51/>.

FU, Cho-Ching. *New social meanings and heritage significance for the military cultural Landscapes in Matsu*. In: Amoeda, R., Lira, S., Pinheiro, C. *Heritage 2010: Heritage and sustainable development* vol 1 and 2, 2010. s. 1305–1314.

GALVIN, Lucy, JAKOVELA, Aiva, DE JONG, Hugo, KUSTERS, Naut, PARTINGTON, Richard, ZIEMELE, Asnate. 2012. *Practical, profitable, protected. A starter guide to developing sustainable tourism in protected areas*. Latvia: Europarc Consulting GmbH, ECEAT – Projects a Lauku Ceļotājs, the Latvian Country Tourism Association.

GARCIA-MILÀ, T. McGuire, T. J. 1991. *Industrial Mix as a Factor in The Growth and Variability of States` Economies*. *Regional Science and Urban Economics*. 1998, Vol. 23, pp. 71–748.

Geodézie, 2012. *Brdy – Strašicko, 1 : 25 000*, 2. vyd. Česká Lípa: Geodézie On line, spol. s.r.o.

GeoVision, 2007. *Radarová stanice na kótě 718,8 ve Vojenském újezdu Brdy. Biologické hodnocení (výťah)*. Plzeň: GeoVision, 26 s.

HAJŠMAN, Jan, VOGELTANZ, Jaroslav. 2012. *Tajemství brdských vrcholů I*. Plzeň: Starý most, 158 s. ISBN 978-80-87338-24-7.

HAJŠMAN, Jan. 2015. *Brdy opět otevřené*. Praha: Starý most s.r.o. 2015. 317 s. ISBN: 978-80-87338-51-3.

HAKAUF, Martin. 2011. *Výročí odchodu sovětských vojsk a ukončení vojenské okupace Československa*. [online] [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/20--vyroci-odchodu-sovetskych-vojsk-a-ukonceni-vojenske-okupace-ceskoslovenska--85082/tmplid-560/>.

HALÁS, Marián, KLAPKA, Pavel. 2010. *Regionalizace Česka z hlediska modelování prostorových interakcí*. In *Geografie*, 2010, 115, č. 2, s. 144–160.

HAMPL, Martin, MARADA, Miroslav. 2015. *Sociogeografická regionalizace Česka*. *Geografie-Sborník ČGS*, 120, č. 3, Praha: ČGS, s. 397–421.

HANSEN, Kenneth N. 2004. *The Greening of Pentagon Brownfields: Using Environmental Discourse to Redevelop Former Military Bases*. Lanham: Lexington Books, 176 s. ISBN 978-0739105399.

HAUPTMAN, Ivo, KUKAL, Zdeněk, POŠMOURNÝ, Karel. 2009. *Půda v České republice*. Praha: Consult, 255s. ISBN 80-903482-4-6.

HAVLÍČEK, Tomáš, CHROMÝ, Pavel, JANČÁK, Vít, MARADA, Miroslav. 2005. *Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí*. In: Novotná, M. *Problémy periferních oblastí*. Praha: Univerzita Karlova. s. 6–24.

HERCIK, Jan, SZCZYRBA, Zdeněk. 2012: *Post-military areas as space for business opportunities and innovation*. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, s. 2080–1653.

HERCIK, Jan, ŠERÝ, Ondřej, TOUŠEK, Václav. 2011. *Post-military areas in the Czech Republic and their revitalization – Examples of the Towns of Hodonín and Uherské Hradiště*. *AUPO Geographica*, 42, č. 2, s. 107–119.

Hydroprojekt, 2007. *Studie odtokových poměrů na Klabavě*. 176 s.

CHARMAN, Daniel, J., POLLARD, Andrew, J. 1995. *Long-term Vegetation Recovery after Vehicle Track Abandonment on Dartmoor, SW England, U.K.* *Journal of Environmental Management*, 45, s. 73–85.

CHO, Se-Hwan. 2009. *A study of Citizen's Awareness of the Transforming of a Former Military Site into Urban Park – With Special Reference to the City of Euijungbu*. *Journal of the Korean Institute of Landscape Architecture*, 37, č. 2, s. 62–69.

IDOS. *Jízdní řády* [online] [cit. 2015-20-12]. Dostupné z: <http://jizdnirady.idnes.cz/vlaky/spojeni/>.

JAKOVČIC, Martina, KAJINIC, Josip, GASPAROVIC, Slaven. 2013: *Redevelopment of military brownfield sites: Example of redevelopment military complex Karlo Rojc in Pula*. Annales-Anali za Istrske in Mediteranske Studije – Series Historia et Sociologia, 23, č. 2, s. 487–500.

JAUHIAINEN, Jussi S. 1997. *Militarisation-demilitarisation and re-use of military areas: The Case of Estonia*. Geography, 82, č. 2, s. 118–126.

JAUHIAINEN, Jussi S. The Conversion of Military Areas in the Baltic States. In: Hedegaard, L.ed. *The NEBI Yearbook 1999. North European and Baltic Sea Region*. Berlin: Springer-Verlag, s. 327–334. ISBN 978-3-642-57127-5.

KOPP, Jan a kol. 2015. *Metodická příručka pro průvodce místní krajinou Plzeňského kraje*. Tachov: Revis, 98 s.

KOPP, Jan, JEŽEK, Jiří. 2014. *Udržitelný rozvoj měst a regionů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 144 s. ISBN 978-80-261-0470-4.

KOPP, Jan. 2013. *Geoparky – nová platforma regionálního marketingu*. Trendy v podnikání, 2013, roč. 3. č. 3, s. 44–50, ISSN 1805-0603.

KOPP, Jan. 2014. *Strategické plánování udržitelného rozvoje velkoplošných chráněných území*. Trendy v podnikání, 2014, roč. 4. č. 4, s. 58-66, ISSN 1805-0603.

KORCZAK, Jerzy. 2014. *Regeneration of military sites as factor in the improvement of the town's logistics infrastructure*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 151, s. 158–171.

KUBISA Vladimír. *Neznámý svět vojenských újezdů*. In: Veřejná správa 2010, č. 13. [online] 2010. [cit. 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/neznamy-svet-vojenskych-ujezdu-974223.aspx>.

KUBISA Vladimír. *Poklady přírody v újezdech*. In: Veřejná správa 2010, č. 13. [online] 2010. [cit. 2015-10-10] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/tema-poklady-prirody-v-ujezdech.aspx>.

KUBISA, Vladimír. 2010. *Neznámý svět vojenských újezdů*. [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/neznamy-svet-vojenskych-ujezdu-974223.aspx>.

LANG, Martin 2015. *Zkušenosti z fungování některých stávajících zařízení pro cestovní ruch na Brdech a Podbrdsku a námět pro budoucnost: geopark Brdy* (příspěvek přednesený na konferenci Budoucnost Brd v CHKO, která se konala 27.-28. 3. 2015 v Příbrami). Strašice: Muzeum Středních Brd.

LANGER, Jiří. 2014. *Nové civilní Ralsko nabídne návštěvníkům překrásnou přírodu a ráj pro turisty*. [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.kraj-lbc.cz/Nove-civilni-Ralsko-nabidne-navstevnikum-prekrasnou-prirodu-a-raj-pro-turisty-n256197.htm>.

LÖW, Jiří, MÍCHAL, Igor. 2003. *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 552 s. ISBN 80-86386-27-9.

MAIER, Karel a kol. 2012. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada, 253 s. ISBN 978-80-247-4198-7.

MAJER, Vladimír a kol. 2012. *Atlas chemismu povrchových vod České republiky, stav v letech 1984-1996 a 2007-2010*. Praha: Česká geologická služba. ISBN 978-80-7075-780-2.

MAKAJ, Tomáš. 2010. *Střední Brdy na starých fotografiích a pohlednicích*. Hostivice: Baron. 335 s. ISBN: 978-86914-23-7.

Mapa Brdy – nové katastry. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad 2012. [online] 2015 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z: http://www.brdy-respublica.estranky.cz/fotoalbum/mapy/mapa-brdy---navrh-chko/brdy_navrha3-2-.html.

MARADA, Miroslav, KVĚTOŇ, Viktor. 2010. *Diferenciace nabídky dopravních příležitostí v českých obcích a sociogeografických mikroregionech*. Geografie-Sborník ČGS, 115, č. 1, Praha:ČGS, s. 21–43.

MARADA, Miroslav. 2001. *Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy*. Geografie, 106, č. 1, s. 12–25.

MAŘAS, Tomáš. 2015a. *Geopark Ralsko chce zachytit vzpomínky pamětníků na zaniklé obce na Českolipsku*. [online] [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/liberec/informacezliberecka/_zprava/geopark-ralsko-chce-zachytit-vzpominky-pametniku-na-zanikle-obce-na-ceskolipsku--1491736.

MAŘAS, Tomáš. 2015b. *S rozvojem geoparku v bývalém vojenském prostoru Ralsku pomohou odborníci ze Švýcarska*. [online] [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/liberec/informacezliberecka/_zprava/s-rozvojem-geoparku-v-byva-lem-vojenskem-prostoru-ralsko-pomohou-odbornici-ze-svycarska--1520062.

MEDEK, Michal, BANAŠ, Marek. 2010. *Výzkum návštěvníků vybraných CHKO*. Brno: Partnerství o. p. s. 52 s. Dostupné z: http://old.partnerstvi-ops.cz/www-upload/Domy_prirody/zprava_navstevnosti_5_chko.pdf.

MERGL, Michal, VOHRADSKÝ, Ondřej. 2000. *Vycházky za geologickými zajímavostmi Plzně a okolí*. Koura publishing, 270 s. ISBN 80-902527-1-0.

Města a obce online. 2015. *Portál územní samosprávy*. [online]. MOOL [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://mesta.obce.cz/>.

Město Spálené Poříčí. 2015. *Průmyslová zóna ve Spáleném Poříčí*. [online]. Spálené Poříčí: Město Spálené Poříčí.[cit. 2016-01-03]. Dostupné z: http://www.spaleneporici.cz/prumyslova_zona.htm.

Mikroregion Nepomucko [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.nepomucko.jz.cz/>.

MINAŘÍK, Pavel. 2003. *Střední skupina sovětských vojsk v Československu*. [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://armada.vojenstvi.cz/povalecna/sovetskoj.vojska/3.htm>.

Ministerstvo obrany České republiky. 2014. *Optimalizace VÚ – cíl, důvody, vyřešení problémů*. [online] [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/senat-schvalil-zruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-a-zmenseni-zbylych-ujezdu-106225/>.

Ministerstvo obrany České republiky. 2015. *Senát schválil zrušení vojenského újezdu Brdy a zmenšení zbylých újezdů*. [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/senat-schvalil-zruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-a-zmenseni-zbylych-ujezdu-106225/>.

Ministerstvo obrany České republiky. 2015. *Vývoj skutečných počtů osob resortu MO ČR v letech 1993–2015*. [online] 4. 2. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/dokumenty-a-legislativa/fakta/vyvoj-skutecných-poctu-osob-v-rezortu-mo-cr-v-letech-2011---1993-51566/>.

Ministerstvo zemědělství. 2011. *Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod*. Praha: MZe a MŽP, 153 s.

Ministerstvo životního prostředí. 2012. *Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020*. Praha: MŽP, 88 s.

Místopisný průvodce po České republice. 2015. *Příkosice – Historie obce*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: http://www.mistopisy.cz/historie_prikosice_7640.html.

MO ČR. *Optimalizace vojenských újezdů*. [online] [cit. 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=214>.

MOSKOS, Charles C., WILLIAMS, John Allan, SEGAL David R. 2000. *Armed Forces after the Cold War. The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. New York: Oxford University Press, s.1–14. ISBN 978-0195133295.

Muzeum Středních Brd Strašice. 2015. *Areál zážitkové a poznávací turistiky*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.muzeumstrasice.eu/index.php/novinky>.

NERUDA, Jindřich, VAVŘÍČEK, Dušan, ULRICH, Radomír, JANEČEK, Adolf. 2011. *Interakce stanoviště a těžebně dopravních strojů*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 91 s. ISBN 978-80-7375-573-7.

NEUHÄUSLOVÁ, Zdeňka a kol. 1998. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky: textová část 1*. vyd. Praha: Academia, 341 s. ISBN 80-200-0687-7.

NOVÁK, Vladimír. 2008. *Armáda v Liberci a Libereckém kraji*. Liberec: Knihy 555, 136 s. ISBN 978-80-86660-27-1.

PELÍŠEK, Antonín. 2015. *Polná bude obcí a chystá se na život bez vojáků. Lidé mají zájem o pozemky* [online] [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://budejovice.idnes.cz/polna-na-sumave-ve-vojenskem-prostoru-boletice-frq-/budejovice-zpravy.aspx?c=A150915_124307_budejovice-zpravy_khr.

PERELLI, Carlo, SISTU, Giovanni. 2015. *Lowering flags. Post Military areas and urban planning in Cagliari (Italy)*. Documenti Geografici, 1, s. 57–76.

Plzeňský kraj, 2008. *Aktualizace č. 1 Zásad územního rozvoje Plzeňského kraje-právní stav*. [online]. Plzeň: Plzeňský kraj [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/aktualizace-c-1-zasad-uzemního-rozvoje-plzenskeho-kraje-pravni-stav>.

Portál digitální mapy veřejné správy Plzeňského kraje. Návrh třetí aktualizace ÚAP pro SO ORP Rokycany 2014. [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://geoportal.plzensky-kraj.cz/gs/data/uploads/uap_rokycany/2014/uap_orp_rokycany-aktualizace2014_zprava.pdf.

Portál digitální mapy veřejné správy Plzeňského kraje. Návrh třetí aktualizace ÚAP pro SO ORP Nepomuk 2014. [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://geoportal.plzensky-kraj.cz/gs/data/uploads/uap_nepomuk/2014/orp_nepomuk_2014_text.pdf.

Portál digitální mapy veřejné správy Plzeňského kraje. Návrh třetí aktualizace ÚAP pro SO ORP Blovice 2014. [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://geoportal.plzensky-kraj.cz/gs/data/uploads/uap_blovice/2014/textova-ast.pdf.

Portál digitální mapy veřejné správy Plzeňského kraje. Územní plány a další nástroje územního plánování [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://geoportal.plzensky-kraj.cz/gs/uzemni-plany-a-dalsi-nastroje-uzemniho-planovani/>.

POŠTOLKA, Václav. 1998. *Revitalizace a nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko*. Geografie, 10, č. 8, s. 156–170.

POŠTOLKA, Václav. *Revitalizace a nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko*. Geografie, roč. 103, s. 156–168.

Právní stav zásad územního rozvoje Plzeňského kraje po vydání aktualizace č. 1. [online]. Plzeň: Plzeňský kraj, 2008. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/aktualizace-c-1-zasad-uzemniho-rozvoje-plzenskeho-kraje-pravni-stav>.

PRETEL, Jan a kol. 2011. *Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření (Technické shrnutí výsledků řešení projektu VaV SP/1a6/108/07 v letech 2007–2011)*. Praha: ČHMÚ, 67 s.

Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+ [online]. Plzeň: Plzeňský kraj, 2014. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/program-rozvoje-plzenskeho-kraje-2014-schvalen>.

Příkosická zemědělská a.s. 2014. *O společnosti*. [online]. Příkosická zemědělská, a.s. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.prikosicka.cz/>.

REIF, Jiří, MARHOUL, Pavel, ČÍŽEK, Oldřich, KONVIČKA, Martin. 2011. *Abandoned military training sites are an overlooked refuge for at-risk open habitat bird species*. Biodiversity Conservation, 20, s. 3645–3662.

ROGIĆ, Ivan, MIŠETIĆ, Anka, SMERIĆ Tomislav. 2009. *The croatian Military as a Factor of Social Development – Opinions of the Croation Public*. Društvena istraživanja Zagreb, 18, č. 3, s. 417–434.

SALABA, Milan a kol. 2014. *Územně analytické podklady pro území ORP Příbram. Podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území*. Třetí úplná aktualizace 2014, textová část. Příbram: Městský úřad Příbram, 327 s.

SANTAROSSA, A. A. 2013. *Farewell to Arms: research on the disposal of a former military systém in Friuli Venezia Giulia*. Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XIII. Southampton: WIT Press, s. 543–550. ISBN 978-1-84564-730-8.

SEIDL, Tomáš, CHROMÝ Pavel. 2010. *Problémy integrace marginálního území do regionálního systému: Příklad vojenského újezdu Boletice*. Geografie, 115, č. 1, s. 44–63.

SEIDL, Tomáš, CHROMÝ, Pavel, HABARTOVÁ, Pavlína. 2010. *Perceptions of Marginality: The Role of Administration and Other Stakeholders in Issues of Future Development of Czech Military Training Areas*. Acta Universitatis Carolinae Geographica, 2, s. 89–100.

SEIDL, Tomáš, CHROMÝ, Pavel. 2010. *Problémy integrace marginálního území do regionálního systému: příklad vojenského újezdu Boletice*. Geografie, 115, č. 1, s. 44–63.25.

Seznam.cz, a.s. *OpenStreetMap* [online]. [cit. 2015-20-12]. Dostupné z: <http://mapy.cz/zakladni?x=13.6482712&y=49.6544412&z=11>.

SIEGEL, P.B.; ALWANG, J. 1995. *A Structural Decomposition of Regional Economic Instability: Conceptual Framework*. Journal of Regional science. Vol. 35, pp.457–470.

SKLENIČKA, Petr. 2003. *Základy krajinného plánování*. Praha: Naděžda Skleničková, 321 s. ISBN 80-903206-1-9.

Skupina ČEZ. 2015. *Fotovoltaická elektrárna Ralsko* [on-line] [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/obnovitelne-zdroje/slunce/provozovane-fotovoltaicke-elektrarny/fotovoltaicka-elektrarna-ralsko.html>.

SMOLOVÁ, Iveta, TOUŠEK, Václav. 1998. *Demografický potenciál Broumova*. Výzkumná zpráva pro Ministerstvo pro místní rozvoj, POV, Olomouc, 19 s.

SMOLOVÁ, Věra. *Brdy a Hřebeny*. Praha: Klub českých turistů a Freytag a Brendt. 160 s. ISBN 80-7316-156-7.

STEINER, Frederick R. 2008. *The living landscape: an ecological approach to landscape planning*. 2nd ed. Washington: Island Press, 471 s. ISBN 978-1-59726-396-2.

STRASDAS, Wolfgang. 2002. *The Ecotourism Training Manual for Protected Area Managers*. Zschortau: Deutsche Stiftung für Internationale Entwicklung.

Stručné výsledky dotazníkového šetření v sídelních útvarech Květušín a Polná na Šumavě. 2014. Olomouc: Univerzita Palackého, katedra geografie. 5.– 7. 5. 2014. 5 s. nepublikováno.

SZCZYRBA, Zdeněk. 2005. *Venkovský maloobchod v Česku a jeho nová pozice: diskusní příspěvek k problematice periferních oblastí*. In: Novotná, Marie, ed. *Problémy periferních oblastí*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, 184 s. ISBN 80-86561-21-6.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a kol. 2006. *Rekonverze vojenských brownfields*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 216 s. ISBN 80-7194-836-5.

ŠMÍDOVÁ, Darja, (ed.) aj. 2014. *Modul průvodce ekoturismu a geoturismu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 158 s. ISBN 978-80-7435-330-7.

THOMAIEROVÁ, Gabriela. 2015. *Úprava územně plánovací dokumentace po zrušení VÚ Brdy*. Interní materiál odboru územního rozvoje Plzeňského kraje, 11 s.

TOMÁŠEK, Milan. 2007. *Půdy České republiky*. 4. vyd. Praha: Česká geologická služba, 68 s. ISBN 978-80-7075-688-1.

TOMEK, Prokop. 2012. *Počátky i finále odchodu sovětských vojsk z Československa*. [online] [cit. 2015-12-19]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/pocatky-i-finale-odchodu-sovetskych-vojsk-z-ceskoslovenska/>.

TREML, Václav. 2013. *Územní studie Brdy*. Terplán a Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor regionálního rozvoje. 522 s.

TURNOCK, David. 2003. *The Human Geography of East Central Europe*. London: Routledge, 423 s. ISBN 0-415-12194-4.

Územní plán vojenského újezdu Brdy. A. Textová část, průvodní zpráva II. Návrh 2004. 280 s.

Územní studie Brdy. 2013. Praha: Royal HaskoningDHV Czech Republic. CD.

VAČKÁŘ, Jiří. 1998. *Výhled a budoucnost obce Ralsko*. Geografie-Sborník ČGS, 103, č. 3, ČGS, Praha, s.151–152.

VIAS, Alexander C. 1999. *Jobs Follow People in the Rural Rocky Mountain West. Rural Development Perspectives*. Vol. 14, s. 14–23.

VITURKA, Milan. 2010. Regionální disparity a jejich hodnocení v kontextu regionální politiky. In *Geografie*, 2010, 115, č. 2, s. 131–143.

VLČEK, Vladimír a kol. 1984. *Vodní toky a nádrže*. Praha: Academia, 316 s.

Vojenské lesy a statky. 2015. *Divize Hořovice*. [online]. Praha: Vojenské lesy a statky ČR [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.vls.cz/>.

Vojenské újezdy Armády České republiky. Praha: AVIS 2006. ISBN 80-7278-345-9. 286 s.

Vojenský újezd Brdy. 2015. Oficiální stránky. [online] [cit. 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.voujezd-brdy.cz/index.asp>.

VPÚ Plzeň, s.r.o. *Územní plán vojenského újezdu Brdy. A. Textová část, průvodní zpráva I. Návrh 2004*. 332 s.

VOREL, Ivan a kol. 2008. *Vyhodnocení krajinného rázu Středočeského kraje*. Atelier V, Studio B&M a Lareco.

WANNER, Manfred, XYLANDER, Willi E. R. 2003. *Transient fires useful for habitat-management do not affect soil microfauna (testate amoebae) – a study on an active military training area in eastern Germany*. Ecological Engineering, 20, s. 113–119.

WARREN, Steven D., BÜTTNER, Reiner. 2008. *Active military training areas as refugia for disturbance-dependent endangered insects*. Journal of Insect Conservation, 12, s. 671–676.

WARREN, Steven D., HOLBROOK, Scott W., DALE, Debra A., WHELAN Nathaniel L., ELYN, Martin, GRIMM, Wolfgang, JENTSCH, Anke. 2007. *Biodiversity and the Heterogeneous Disturbance Regime on Military Training Lands*. Restoration Ecology, 15, č. 4, s. 606–612.

WATTS, Greg R., PHEASANT, Robert J. 2015. *Tranquillity in the Scottish Highlands and Dartmoor National Park – The importance of soundscapes and emotional factors*. Applied Acoustics, 89, s. 297–305.

WOODWARD, Rachel. 2001. *Khaki conservation: an examination of military environmentalist discourses in the British Army*. Journal of Rural Studies, 17, s. 201–217.

WOODWARD, Rachel. 2004. *Military Geographies*. Malden: Blackwell, 210 s. ISBN 1-4051-1053-8.

WOODWARD, Rachel. 2014. *Military landscapes: Agendas and approaches for future research*. Progress in Human Geography, 38, č. 1, s. 40–61.

Zákon o zajišťování obrany ČR - č. 222/1999 Sb. [online] [cit. 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?CP=1999s222&DR=SB>.

Zákon o zrušení Vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů č. 15/2015 Sb. [online] [cit. 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-15>.

Zanikleobce.cz. 2015. *Zaniklé obce a objekty: Záběhlá*. [online] [cit. 12.12. 2015]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=993>.

Zásady územního rozvoje Plzeňského kraje [online]. Plzeň: Plzeňský kraj, 2008. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/zasady-uzemniho-rozvoje-plzenskeho-kraje>.

Zbirožská a.s. 2015. *O nás*. [online]. Zbiroh: Zbirožská a.s. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.zbirozska.cz/>.

ZMOS. 2008. *Zásady integrovaného manažmentu vodných zdrojov na území obcí a ich povodí*. Združenie miest a obcí Slovenska. 23 s.

ZOUZAL, Tomáš. 2011. *Transfer českého obyvatelstva z vojenského cvičiště SS Benešov a jeho sociální dopady (1942–1945)*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, 117 s.

ŽÁN, Jan Miroslav. 2001. *Padrť pamětní kniha obce v Brdech v Čechách*. Rokycany: vlastním nákladem.

Prameny - řízené rozhovory s aktéry rozvoje v území:

Agentura přírody a ochrany krajiny – Mgr. Bohumil Fišer

Krajský úřad Plzeňského kraje – Ing. Miloslav Michalec, Mgr. Jaroslav Kovanda

Starostové obcí ve zkoumaném území

Vojenský újezd Brdy – podpl. Ing. Petr Šorm, podpl. Libor Benda,

Újezdní úřad Brdy - podpl. Libor Benda, Karel Urban

Obr. 144: I přes všechny problémy, vítěj návštěvníku na cestách v CHKO Brdy a Podbrdskem

Foto: Alena Matušková

